

БЕЙСЕНБІ №122 (4807)
29.10.2026

АІОҰН

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ГАЗЕТ

ГАЗЕТКЕ ОНЛАЙН
ЖАЗЫЛУ

www.aikyn.kz
e-mail: aikyn.kz.gazeti@gmail.com
www.facebook.com/aikyn.kz
@aikyngazeti

АҚОРДА

ПРЕЗИДЕНТ ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВТЫҢ «ЖАҢА ТАРИХИ КЕЗЕҢДЕГІ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ӨЗЕКТІ МІНДЕТТЕРІ» АТТЫ ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫНА ЖОЛДАУЫ

Қадірлі отандастар! Құрметті Құрылтай депутаттары және Үкімет мүшелері!

Мен Мемлекет басшысы ретінде Қазақстан халқына дәстүрлі Жолдауымды жариялаймын. Бұл Жолдаудың мәні де, мазмұны да айрықша.

25 қазанда ұлттық мерекеміз – Республика күнін атап өттік. Осы күні Егемендік туралы декларация қабылданды. Біз дербес ел болу жолында батыл қадам жасадық. Көп ұзамай Тәуелсіздік туын биікке көтеріп, елдігіміздің іргесін бекіттік.

Міне, биыл қасиетті Тәуелсіздігімізге 35 жыл толып жатыр. Бұл тарихи жеженің ұлт шежіресінде алатын орны бөлек.

Биыл наурыз айында халқымыз мемлекеттігіміздің негізгі тірегі – Конституциямызды қабылдады. Бұл тұтас еліміз үшін тарихи мән-мағынасы терең оқиға болды.

Конституцияны бірнеше ұрпақтар арасындағы кастерлі келісім деп атауға болады. Өйткені Конституцияда Қазақстанның қазіргі бітім-болмысы мен болашақтағы бейнесі нақты айқындалды.

Азаматтарымыз жаппай қолдаған Конституция 1 шілдеде заңды күшіне еніп, еліміздің саяси жүйесінің түбегейлі жаңғыруына, жаңа билік институттарының құрылуына үлкен серпіліс берді. Жұртымыз жарқын болашаққа бастайтын ауқымды жұмысты атқаруға белсенді түрде кірісті.

Ел өміріндегі тарихи өзгерістердің барлығы халықтың көз алдында болып жатыр. Бұл мәселе аса маңызды болса да, көп сөз айтудың қажеті жоқ деп ойлаймын.

Бүгін мен еліміздің әлеуметтік-экономикалық жағдайын жақсарту жөніндегі ойларыммен бөлісемін, алдағы мақсат-міндеттерге тоқталамын.

Ашығын айтсақ, бүгінде тәуелсіздігіміз бен егемендігімізді қорғауға қатысты барлық мәселе әлі толықтай шешімін тапқан жоқ. Бұл – алдымызда көптеген өзекті міндет тұр деген сөз.

Жұмысты ойдағыдай орындау үшін, ең алдымен, бүкіл қоғамымыз тату болуы керек. Бірлік пен келісім болмаса, ешқандай реформа және ілгерілеу болмайтыны айдан анық.

Қазір жаһандық сын-кәтерлер әлдеқайда қауіпті сипат алған кезде қоғамымызда талап пен тәртіпке басымдық беруіміз қажет.

Қазіргі таңда әлем елдері арасында ақылға қонымсыз жалған айыптаулар, астыртын текетірестер күшейді, ал алпауыт, ықпалды мемлекеттердің арасында жаппай өзара сенім дағдарысы пайда болды.

Бақылаусыз, жүйесіз көші-кон ағындары әлдеқайда көбейді, бұл бірнеше еуропалық елдің қауіпсіздігіне үлкен зиян келтіргеніне көзіміз жетті.

Біріккен Ұлттар Ұйымының абырой-беделі үлкен тоқырауға ұшырады. Халықаралық құқықтың құндылығы төмендеп кетті. Қысқасы, қазіргі әлем бұлыңғыр дәуірге аяқ басты, оның келешегі қандай болатыны туралы саясаткерлер мен сарапшылар арасында біртұтас пікір жоқ.

Күллі әлем жұртшылығы аласапыран кезеңде өмір сүріп жатыр десек, артық болмас. Мұндай күрделі, болжамсыз ахуал «қырғы-қабақ соғыс» кезінде де болмаған еді.

Дәл осындай құбылмалы заманға қарамастан, Қазақстан ел дамуының жаңа дәуіріне үлкен сеніммен қадам басып, кең ауқымды саяси реформаны іске асырды. Бұл – дүние жүзінде өте сирек кездесетін құбылыс.

Енді алдағы уақытта да еліміздің егемендігін нығайтуымыз керек. Бұл – қазіргі әлемдегі бұлыңғыр ахуалда ішкі тұрақтылықты сақтай отырып, өсіп-өркендеу деген сөз.

Осы жолда бүкіл қоғам, соның ішінде отаншыл, белсенді, білімді азаматтар қарқынды еңбек етуі керек. Құрылтай депутаттарына да үмітім зор.

Осындай жағдайда мемлекеттік аппарат пен құқық қорғау мекемелерінің рөлі аса маңызды екені баршаныңа түсінікті.

Басқаша айтқанда, қазіргі буын өкілдері, яғни біз келе жатқан жас ұрпақтарға жоспарлар мен тұжырымдар емес, экономикасы қуатты және қарқынды, жоғары технологиялары дамыған, білім мен ғылымға негізделген, заңды мойындайтын, жасампаз әрі озық, геосаяси тұрғыдан күші мен ықпалы бар Қазақстанды қалдыруымыз керек.

Бұл – ұлтымыздың алдында тұрған нағыз стратегиялық міндет.

Құрметті депутаттар!

Құрметті Үкімет мүшелері!

Еліміз ұдайы қарқынды дамуы үшін ауқымды міндеттерді сапалы әрі жедел іске асыру өте маңызды.

Азаматтарымыз толыққанды әлеуметтік инфрақұрылыммен қамтылуы керек. Бұл – халықтың тұрмыс сапасын көтерудің маңызды шарты.

Сондықтан басты назарды инфрақұрылым құру ісіне аударамыз.

Бұған дейін де айттым: Қазақстан ауқымды құрылыс алаңына айналуға тиіс. Мәселе жекелеген жобаларға қатысты болып отырған жоқ.

Жалпы, барлық аймақта жаппай құрылысты бастап, жандандыру қажет.

Бірінші кезекте, жан-жақты зерттеу және талдау жүргізіп, облыстардың денсаулық сақтау, білім беру, мәдениет және спорт нысандарына деген қажеттілігін егжей-тегжей анықтау жұмысын тез арада толығымен бітіру керек.

Біз ауыл-аймақтарды дамыту мәселесін әрдайым ерекше бақылауда ұстаймыз. Ауылдағы тұрғындардың лайықты өмір сүруі үшін барынша жағдай жасап отырымыз.

Алайда, қазір экономика, білім мен технологияның тірегі де, таланттарды шыңдайтын да негізгі қалалар екенін атап өткен жөн.

Сайып келгенде, қуатты қалалар қуатты аймақтардың, ал қуатты аймақтар күшті мемлекеттің негізін қалайды. Сондықтан әрбір ірі қаланың Үкімет бекіткен нақты орта және ұзақ мерзімдегі даму жоспары болуға тиіс.

(Жалғасы 2-3-4-беттерде)

БАУЫРЛАС ЕЛДЕРДІҢ БАЙЛАНЫСЫ БЕКЕМ

Мемлекет басшысы Түркияға ресми сапармен барды. Қасым-Жомарт Тоқаевты Анкара қаласындағы Этимесгут әуежайынан Түркия Президенті Режеп Тайип Ердоған күтіп алды.

Қазақстан Президентінің келуіне орай Құрмет қарауылы сап түзеді. Қасым-Жомарт Тоқаев пен Режеп Тайип Ердоған әуежай залында ақ-кем әңгімелесті.

Бұдан кейін Түркия Республикасына ресми сапармен барған Қасым-Жомарт Тоқаевты Анкарадағы Президент сарайында салтанатты қарсы алу рәсімі өтті.

Мемлекет басшысының келуіне орай Құрмет қарауылы сап түзеді. Сарайға келген сәтте Президент кортежін салт атты гвардия бастап жүрді. Қасым-Жомарт Тоқаевты Режеп Тайип Ердоған қарсы алды. Қазақстан мен Түркияның мемлекеттік әнұрандары орындалып, зеңбіректен 21 дүркін оқ атылды.

Екі елдің көшбасшылары Құрмет қарауылы алдынан жүріп өтіп, бір-біріне ресми делегация мүшелерін таныстырды. Содан кейін мемлекеттер басшылары шағын құрамда келіссөз жүргізді.

Мемлекет басшысы қонақжайлық танытқаны үшін Түркия Президентіне алғыс айтып, әріптесі мен барша түрік халқын ұлттық мереке – Республика күнімен құттықтады.

Өз кезегінде Режеп Тайип Ердоған екі ел арасындағы сан қырлы ынтымақтастықты одан әрі тереңдете түсуге ниетті екенін растады.

Мемлекеттер басшылары мәңгі достық пен кеңейтілген стратегиялық серіктестік рухындағы екіжақты қарым-қатынастың қарқынды дамып келе жатқанын атап өтті.

Әңгімелесу барысында сауда-экономикалық, инвестициялық және мәдени-гуманитарлық ықпалдастықты нығайту перспективасына айрықша назар аударылды.

Сондай-ақ президенттер өңірлік және халықаралық күн тәртібіндегі өзекті мәселелер жөнінде пікір алмасты.

ТӘУЕЛСІЗДІК КҮНІМЕН ҚҰТТЫҚТАДЫ

Қасым-Жомарт Тоқаев Петр Павелді Чехия Республикасының Тәуелсіздік күнімен құттықтады.

Мемлекет басшысы жеделхатта Қазақстан Чехиямен өзара құрмет пен сенімге негізделген әріптестікті жоғары бағалайтынын атап өтіп, екі ел халықтарының игілігі үшін екіжақты ынтымақтастықты одан әрі нығайтуға дайын екенін жеткізді.

Қасым-Жомарт Тоқаев Петр Павелдің мемлекеттік қызметіне толайым табыс, ал чех халқына бақ-береке тіледі.

КӨҢІЛ АЙТУ ЖЕДЕЛХАТЫН ЖОЛДАДЫ

Қасым-Жомарт Тоқаев Толедо өлкесінде болған теміржол апаты салдарынан көптеген адамның қайтыс болуына байланысты Испания Королі VI Фелипеге, жақынынан айырылған отбасыларға және барша испан халқына көңіл айтты.

Сондай-ақ Президент зардап шеккендердің тез арада сауығып кетуіне тілектестігін білдірді.

КЕҢЕЙТІЛГЕН ҚҰРАМДА КЕЛІССӨЗ ЖҮРГІЗДІ

Президенттердің келіссөзі екі елдің ресми делегация мүшелерінің қатысуымен одан әрі жалғасты. Қасым-Жомарт Тоқаев бауырлас елдің Республика күні қарсаңындағы жүздесу терең символдық мәнге ие екеніне назар аударып, Түркия Президенті мен барша түрік халқын ұлық мерекемен құттықтады.

— Сіздің парасатты басшылығыңыздың әрі көреген саясатыңыздың арқасында Түркия ауқымды реформаларды табысты жүзеге асырып жатыр. Еліңіз саяси және экономикалық тұрғыдан жаңғырып, қарқынды дамып келеді. Түркияның абырой-беделі жылдан-жылға арта түсуде. Біз Өзіңізді әлемдегі аса ықпалды көшбасшылардың бірі ретінде білеміз. Сіздің ашық әрі батыл ұстанымыңыз, бейбітшілік пен әділдік жолындағы күш-жігеріңіз жаһандық деңгейде мойындалып отыр. Түрік халқының мәртебесі алдағы уақытта да асқақтай берді деп сенемін. Қазақ елі Түркияны әрқашан қолдайды және ағайын жұртың әрбір жетістігіне шын жүректен қуанады, — деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Қазақстан Президенті өзара байланыстарды одан әрі нығайтуға ерекше мән беретінін атап өтті.

— Қазақ-түрік ықпалдастығы тереңнен тамыр тартады. Тарихымыз — ортақ, тіліміз бен діліміз — бір, дәстүріміз — ұқсас. Екі елдің саяси ынтымақтастығы өзара сенімге және мығымас достыққа негізделген. Мемлекеттеріміздің арасында шешімін таппаған ешқандай мәселе жоқ. Біз екіжақты және халықара-

лық деңгейде бір-бірімізге үнемі қолдау көрсетіп жүрміз. Сауда-экономика саласындағы қарым-қатынасымыз да күшейіп келеді. Түркия — Қазақстанның ең ірі бес сауда серіктесінің бірі. Бұған қоса, Анадолыдағы ағайын ұлттық экономикамызға көлемді қаржы салған басты 10 инвестордың қатарына кіреді. Қазақстанда бірқатар түрік компаниялары табысты жұмыс істеп жатыр. Біз түрік бауырларымызға жан-жақты қолдау көрсетіп, олардың кәсіп жүргізуі үшін қолайлы жағдай жасауға тырысамыз, — деді Мемлекет басшысы.

Қасым-Жомарт Тоқаевтың айтуынша, Режеп Тайип Ердоғанның биыл мамыр айында Қазақстанға мемлекеттік сапары жемісті болып, бірқатар маңызды уағдаластыққа қол жеткізілді. Сапар аясында екі ел арасындағы Стратегиялық ынтымақтастық кеңесінің алтыншы отырысы ұйымдастырылды. Сауда-экономикалық, инвестициялық және мәдени-гуманитарлық салаларда ауқымды жобалар табысты жүзеге асырылуда. Ең бастысы, қарым-қатынас мәңгілік достық және кеңейтілген стратегиялық серіктестік деңгейіне көтерілді.

— Серіктестігімізді одан әрі дамыту біріміздің мүддемізге сай келеді. Ертең Өзіңізбен бірге Түркі мемлекеттері ұйымының 13-саммитіне қатысамыз. Жакын арада Анталияда COP31 климаттық форумы өтеді. Мен осы беделді басқосуға қатысуды жоспарлап отырмын. Мұның бәрі екіжақты және көпжақты байланысымызды дамытуға тың серпін беретіні сөзсіз, — деді Қазақстан Президенті.

Түркия Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевты және бауырлас қазақ халқын Республика күнімен құттықтады.

Режеп Тайип Ердоған жақында Анкарада қазақ мемлекеттілігінің тарихына арналған «Құрылтай феномені» кітабының тұсаукесері өткенін айтты. Бұдан бөлек, «Наурыз — түркі әлемінің ортақ мұрасы» кітабы қазақ тіліне аударылды.

— Биыл мамыр айында Астанаға жасаған сапарым барысында бірқатар маңызды құжатқа, соның ішінде Мәңгілік достық және кеңейтілген стратегиялық серіктестік туралы декларацияға қол қойдық. Стратегиялық ынтымақтастық кеңесінің келесі отырысында өзара қарым-қатынасты нақты қадамдармен бекіте түсеміз. Біз тауар айналымын 15 миллиард долларға жеткізіп, инвестициялық байланыстарды жандандыруға ниеттіміз, — деді Түрік елінің басшысы.

Келіссөз барысында екі ел басшылары көлік-логистика, энергетика, жасанды интеллект, ауыл шаруашылығы, қорғаныс өнеркәсібі және мәдени-гуманитарлық бағыттағы ықпалдастық мәселелерін талқылады.

29 ҚАЗАН 2026 | БЕЙСЕНБІ

ПРЕЗИДЕНТ ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВТЫҢ ӨЗЕКТІ МІНДЕТТЕРІ» АТТЫ

(Басы 1-бетте)

Сонымен қатар қала ресурсын тиімді басқару үшін Үкімет әкімдіктермен бірлесіп, қала инфрақұрылымының цифрлық сынарын көп ұзамай әзірлеуге тиіс.

Қалалардың қауіпсіз, жайлы, көрікті болуына басымдық, яғни приоритет ретінде қарай отырып, бұл істі аса маңызды мемлекеттік міндет деп қабылдау керек. Бұл — «Таза Қазақстан» жалпыхалық тұжырымдамасына толық сай келетін талап.

Егер қала қарқынды дамитын болса, сол өңірдің экономикасы да өркендейді, адами әлеуеті де артады.

Осы орайда әлеуметтік-экономикалық маңызы бар нысандар салуға және оны жаңғыртуға ерекше мән береміз. Бұған біздің күшіміз де, мүмкіндігіміз де жетеді.

Халықаралық валюта қоры ұсынған болжамға сәйкес, биыл еліміздің жалпы ішкі өнімі 400 миллиард долларға жуықтайды. Оның жан басына шаққандағы үлесі 19 мың доллардан асатын болды.

Еліміз экономикасының көлемі жағынан әлемде 47 орынға көтеріледі. Бұл — халқының саны бізден әлдеқайда көп бірқатар елдің көрсеткішінен жоғары деңгей деген сөз.

Өңдеу өнеркәсібі де қарқынды дамуда. Оның жалпы ішкі өнімдегі үлесі 14 пайыздан асты. Бұл — ұлттық экономиканы әртараптандыру бағытында жүргізілген жүйелі жұмыстың нақты нәтижесі.

Алтын-валюта резерві мен Ұлттық қор активтерінің көлемі 130 миллиард доллардан асты.

Енді осы қуатты әлеуетімізді инфрақұрылымды жаңғыртуға, еліміздің әр аймағын көркейтуге бағыттауымыз қажет.

Сондықтан мен бұған дейін айтқан ауқымды құрылыс бастамасын белсенді түрде жүзеге асыруды тапсырамын. Соған сәйкес бүкіл ел бойынша аса қажетті әлеуметтік, көлік және инженерлік инфрақұрылым нысандары салынады.

Үкімет бұрын-соңды болмаған Инфрақұрылымдық жаңғыру жоспарын әзірлейді. Бұл ауқымды жұмысты іске асыру үшін 2029 жылдың соңына дейін Ұлттық қордан шамамен 6,5 триллион теңге бөлінеді. Биыл және 2027 жылдың алғашқы екі айы ішінде әлеуметтік жобаларды іске қосу үшін 1,5 триллион теңге көлемінде қаражат қарастыру қажет.

Ұлттық қордың ең басты мақсаты, миссиясы — ел байлығын ұқыпты ұстау және одан әрі арттыру, сондай-ақ оны қазіргі және келешек ұрпақтың игілігіне жарату.

Ұлттық қор көп жылдар бойы осы негізгі міндетті лайықты орындап келеді, яғни қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз етуге зор үлес қосуда.

Жас ұрпақтың игілігін ойласақ, бұл бағытта қазірден бастап нақты әрі батыл қадамдар жасауымыз керек. Өзекті мәселелерді кейінге қалдыруға болмайды. Әр мәселе өз шешімін табуға тиіс. Басты талап — осы. Кейінгі буынға өркениетті, озық, жанарған мемлекетті аманат етуіміз керек. Бұл — біздің міндетіміз және келер ұрпақ алдындағы жауапкершілігіміз.

Бір сөзбен айтқанда, біз осы тарихи жауапкершілікті терең сезіне отырып, өскелең ұрпақтың игілігі үшін мол қаржы қалдырумен қатар, технологиялық тұрғыдан өркендеген, бәсекеге қабілетті әрі күшті экономикасы, озық инфрақұрылымы бар, өмір сүру үшін қолайлы, әр азаматтың өзін-өзі дамытуына барлық жағдай жасалған жаңа тұрпатты мемлекет құрып, аманат етуіміз керек.

Мұны ең басты міндетіміз, тіпті тарихи маңызы бар миссиямыз деп айтуға болады.

Бұл — адам капиталын дамытуға, азаматтардың тұрмыс сапасын жақсартуға, яғни ел болашағына салынатын ұзақ мерзімге арналған инвестиция.

Бірақ Ұлттық қордың ресурсын жинақтау және оны пайдалану арасында теңгерім сақталуға тиіс. Қаражатты тек қоғамға барынша пайдалы дүниеге ғана жарату керек.

Ең бастысы, жұмсалған ақшаның экономикалық және әлеуметтік қайтарымы болуы қажет. Өйткені бөлінетін мемлекет қаражатының негізгі мақсаты — халықтың әл-ауқатын көтеру.

Тиісті жобаларды жүзеге асыруға материалдық-техникалық жағдайы жақсы және мол тәжірибесі бар жергілікті жердегі шағын және орта бизнес өкілдерін тартқан жөн. Бүкіл құрылыстың барысы қатаң бақылауға алынады.

Бірінші кезекте аймақтарда 70-ке жуық денсаулық сақтау нысаны салынады.

Перзентханалар, ауруханалар, жедел медициналық көмек көрсету станциялары, балаларға арналған оңалту орталықтары мен ерекше балалардың сұранысына сай спортзалдар бой көтеріледі.

Сондай-ақ 50-ге жуық білім беру, спорт және мәдениет мекемелерінің құрылысы басталады.

Осындай аса қажетті, сапалы нысандардың құрылысын жедел түрде бастап, көп ұзамай іске қосуымыз керек. Бұдан бөлек, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы саласына қомақты қаржы бөлінеді. Көптеген елді мекендерге газ және таза ауыз су тартылады.

Үкімет жыл соңына дейін нақты жобалардың бастапқы тізімін әзірлейді. Бұл тізім барлық аймақты қамтуы керек.

Біз халқымыздың артып отырған зор үмітіне лайық болуымыз қажет.

Бұл жоспарымыз ел игілігін арттыруға арналып отыр, басқа астарлы ойымыз жоқ. Сондықтан осы үлкен құрылыс қозғалысына «Халықтық құрылыс» деген атау берсек, қарсылық болмас деп сенемін.

«Халықтық құрылыс» бағдарламасы азаматтардың әл-ауқатын арттыратын, кәсіпкерліктің өркендеуіне, дамуына, ұлттық экономиканы жандандыруға зор ықпал ететін төл тарихымыздағы ең үлкен инфрақұрылымдық жоба болмақ.

Аталған бастама жүз мыңдаған адамды жұмыспен қамтиды, оның игілігін тұтас халқымыз, әсіресе өскелең ұрпақ көреді деп қаміл сенемін.

Келесі мәселе. Логистика инфрақұрылымын дамытуға баса мән беру қажет. Бұл — еліміздің өсіп-өркендеуіне ықпал ететін маңызды фактордың бірі.

Қазіргі таңда логистика мәселесімен барлық елдер айналысуда. Дамыған көлік логистикасы болмаса, тіпті бүгінгі күшті ел ертен құрдымаға кетеді.

Келесі жылы елімізде «Бақты — Аягөз» теміржол желісі іске қосылады. Жаңа бағыттың арқасында Қытаймен арадағы жүк өткізу мүмкіндігі 20 миллион тоннаға артады.

Тамыз айында «Арал — Каспий» күре жолының құрылысы басталды. Бұл жоба Транскаспий дәлізінің қашықтығын шамамен 1 мың шақырымға қысқартып, жүк жеткізу мерзімін үш күнге дейін азайтады.

Үкімет осы салада қолға алынған барлық жобаның сапалы әрі уақытылы орындалуын қатаң бақылауға алады.

Қазір әлем логистикасы ауқымды өзгерістер және қарқынды даму кезеңін бастан өткеріп жатыр.

Теңіз жолдарындағы тұрақсыз жағдай құрылқыға көлік дәліздерінің стратегиялық маңызын арттыра түсті.

Қазақстан іс жүзінде Еуразиядағы жетекші логистикалық орталықтың біріне айналуы үшін осы тарихи мүмкіндікті мүлті жібермеуге тиіс.

Қазірдің өзінде Қытайдан Еуропа құрлығына тасымалданатын жүктің 85 пайызы біздің аумағымыз арқылы өтеді.

Алайда барға қанағат етіп, токмейісіп отыру — болашақта көш соңында қалу деген сөз.

Біз халықаралық жүк тасымалы ағындарының толыққанды ұйымдастырушысы болуымыз керек.

Бұл үшін отандық логистикалық операторларды дамытып, жүктерді шоғырландырумен және бөлумен айналысатын орталықтар құруға баса назар аударған жөн.

Сондай-ақ көлік тораптарының айналасынан жаңа өндірістер мен сауда орындарын ашу маңызды.

Біз Қазақстанның барлық аймағын байланыстыратын, яғни еліміздің транзиттік әлеуетін күшейтетін заманауи, өте дамыған теміржол және көлік жолдарының тұтас желісін құруымыз керек. Бұл — стратегиялық міндет.

Еліміз арқылы тасымалданатын жүк көлемі жыл сайын ұлғайып келеді. Демек, біздің алдымызда жол инфрақұрылымын жақсарту түсу міндеті әлі де тұр. Бұл, әсіресе, солтүстік аймақтарға қатысты өзекті мәселе.

Сондықтан ендігі кезекте «Көкшетау — Петропавл» тас жолын кеңейту ісіне кірісу керек.

Автокөлікпен жүк тасымалдайтын отандық кәсіпкерлеріміз жәрдем көрсету қажет. Себебі Қазақстан арқылы өтетін автокөлік транзитінің жартысынан көбі шетелдіктерге тиесілі. Осы саланы да ретке келтіретін уақыт келді, Үкімет тиісті іс-әрекеттерді қолданады.

Негізгі мақсат — еліміздің жолдарының әлеуетін нығайтып, азаматтарымыздың табысын арттыру.

Келесі жылы еліміздегі автокөлік өткізу бекеттерін түгелдей сапалы жаңғырту жұмыстары аяқталуға тиіс. Күні кешеге дейін бұл жұмыс атүсті атқарылып келді.

Алдымызда республикалық және жергілікті деңгейдегі барлық жолдарды сапалы салуға қатысты аса маңызды міндет тұр.

Бұл салада мәселе аз емес. Орталық және жергілікті атқарушы органдар қолданыстағы ережелер мен регламенттерді алға тартып, мәселені шешуді созбаланға салады. Соның салдарынан мәселе қордаланғанның үстіне қордаланып, әбден тығырыққа тірелгені жасырын емес.

Сондықтан менің тапсырмама сәйкес, еліміздегі бүкіл жолдың 26 пайызын алып жатқан республикалық (орталық) және әкімдіктердің қарауындағы жергілікті жолдарға қатысты барлық мәселемен Үкімет, соның ішінде Көлік министрлігі айналысуға тиіс.

Кайталап айтамын: Бізге сапасы өте жоғары жолдар керек.

Битум мен киыршық тастардың сапасын алға тартып, сылтау айтуға жол берілмейді.

Естеріңізге салайын: қызмет көрсетуге арналған заманауи инфрақұрылымды бар сапалы жолдар болмаса, Қазақстан жаһандық деңгейдегі транзиттік аймаққа, яғни Еуразияның көлік-логистикалық орталығына айнала алмайды. Бұл жұмыстардың түпкі мәні — осында. Біз бұл міндетті қалайда орындауымыз керек.

Егер шекарамыз көлік қозғалысын тежеп, ұзын-сонар кептеліс туындататын «тар өткелге» айналса, Қазақстан бұл салада көшбасшы болады деп айтудың өзі орынсыз. Қазір осы күйді кешіп отырғанымыз жасырын емес.

Еуропа мен Азияның арасын жалғайтын негізгі әуе дәліздері еліміздің аумағы арқылы өтеді.

Бұл — біздің бәсекеге қабілетімізді арттыра алатын басымдығымыз. Алайда осы артықшылығымыз өзірге қағаз бетіндегі әсерлі есеп күйінде ғана қалып отыр.

Осы басымдығымызды тиімді пайдалану үшін жерде қызмет көрсетуге арналған озық инфрақұрылым құру қажет. Бұл — әлемде бар тәжірибе. Ал өзiрге қыруар табыс ұсымыстанды шығып кетіп жатыр.

Жеке «Aig Sargo» компаниясына зор үміт артылды. Бұл компанияның қаржылық әлеуеті зор. Шетелдің үздік мамандарына жалақы төлеуге де мүмкіндігі мол. Дербес шешім қабылдай алады. Дегенмен өзiрге қабылданған шешім де, нақты нәтиже де жоқ.

Сіздерге зор сенім артылып отыр. Енді нәтиже күтеміз.

Қазір Қазақстанда бірнеше өуежайдың құрылысы қатар жүргізіліп жатыр. Мұндай нысандарды бір мезетте салу тәжірибесі ел тарихында бұрын-соңды болмаған.

Арқалықтағы өуежайды қалпына келтіру жұмысы аяқталды, таяуда Зайсан, Қатонқарағай, Кендірлі өуежайлары іске қосылды.

Келесі жылы осы саладағы әлемдік ірі компаниялардың бірін тарта отырып, Астанада жаңа өуежайдың құрылысын бастаймыз.

Қазақстан Еуразияның негізгі көлік хабы болуы үшін көптеген маңызды міндетті орындауға тиіс. Бірінші кезекте көлік саласын, соның ішінде халықаралық бағыттарды толық цифрландыру қажет.

Жасанды интеллект дәуірінде жаһандық транзит ағындарын қағаз жүзінде басқару — ақылға қонымсыз іс. Бұл — құрдыма аппаратын ең төте жол.

Қазіргі жағдайда қуат көзінің жеткілікті деңгейде болуы әр мемлекеттің бәсекеге қабілетін, тіпті әкімдіктердің бәсебестігін айқындайтын шешуші факторға айналады.

Осы кезеңді шын мәнінде «электр дәуірі» деп айтуға болады. Қазақстан өзінің шикізаттық артықшылығын энергетикалық және технологиялық тұрғыдан өрлеу үшін пайдалануға тиіс. Бұл — айрықша маңызды міндет.

Ашығын айтсақ, бұл тұста қордаланған мәселе өте көп.

Білікті энергетик мамандарымыз сау-сақпан санарлық. Ессейне, энергетика

саласындағы түйткілдерге арналған форумдар мен пікірталастар жиі әрі кең ауқымда өткізіледі.

Алайда Қазақстан жыл сайын энергияның елеулі тапшылығымен бетпе-бет келіп жатады. Соның салдарынан, қыс мезгілінде, яғни электр энергиясына сұраныс шарықтайтын кезеңде көрші елдерден қуат көзін қымбат бағамен сатып алуға мәжбүрміз. Ал жаз айларында өзге елдерге энергияны тым төмен бағамен сатамыз.

Осындай қүйтырқы әрекет ондаған жылдан бері жалғасып келеді. Маған мұны энергетика саласындағы қалыпты жағдай деп түсіндіріп бағуда.

Кезінде Балқаштағы ЖЭО құрылысының аяқталмай қалуына да осы жайт себеп болды.

Қазір де Түркістан, Қызылорда, Алматы және Екібастұздағы жаңа генерация қуаттарын іске қосу мерзімдері кейінге шегеріліп жатыр.

Қазақстан бүгінде сағатына 123 миллиард киловатт электр энергиясын өндіреді.

Қуат көзінің мұндай көлемі өнеркәсіп пен құрылыс саласын, ауыл шаруашылығы кешендерін қарқынды дамытып жатқан, ең бастысы, экономиканы жаппай цифрландыруды, жасанды интеллектіні қоғамның барлық саласына енгізуді және осыған байланысты деректерді өңдеу орталықтарын салуды жоспарлап отырған ел үшін мүлдем жеткіліксіз.

Сондықтан еліміз 2029 жылға қарай қуат көзін артығымен өндіретіндей деңгейге жету керек. Бұл — біздің алдымызда тұрған стратегиялық міндет.

Сол үшін жаңа электр станцияларын салып, қолданыстағы нысандар мен электр желілерін жаңғыртуға тиіспіз.

Сонымен қатар «таза» көмір генерациясын толыққанды дамытып, жаңартылатын қуат көздерін өндіру ісіне, соның ішінде күн электр станцияларын кенінен қолдануға баса мән беруіміз керек.

Жалпы, Үкімет 2035 жылға дейінгі ұзақ мерзімге арналған бірыңғай энергетикалық теңгерімді қайта қарауға тиіс. Бұл орайда атом генерациясының маңызы айрықша. Жалпыхалық референдумның нәтижесінде елімізде бірнеше атом электр станциясын салу туралы дұрыс шешім қабылданды.

Бұл станцияларды елу жылдан кейін, тіпті одан арғы уақытта уран шикізатымен қалай қамтамасыз ететінімізді қазірден бастап ойластыруымыз керек.

Қазақстандағы атом электр станцияларының қажеттілігін өтеу үшін уран кентін алдағы жүз жылға жететін мемлекеттік стратегиялық қорын құру жөніндегі ұсыныс өте орынды. Бұл бастаманы жан-жақты пысықтау қажет деп санаймын.

АЭС құрылысына қатысатын шетелдік серіктестерді Қазақстанда жоғары технологиялық өндіріс орындарын ашуға, ядролық энергетика саласындағы тәжірибесімен бөлісуге, атом энергетикасы саласына қажетті мамандарды даярлауға кенінен тарту маңызды. Ресей мен Қытай компанияларынан осындай ұсыныстар түсіп жатыр.

Келесі жылы «Балқаш» АЭС-інің құрылысын бастауға болады. Тіпті бастауымыз қажет деп санаймын. Сондай-ақ «Мойынқұм» АЭС-інің құрылысын мүмкіндігінше тезірек бастау үшін кешенді ынтымақтастық туралы келісімге қол қойған жөн.

Әрине, келіссөздердің әр тармағы Қазақстанның ұлттық мүддесі тұрғысынан мұқият пысықталып, жан-жақты келісілуі керек.

Жалпы, азаматтық инфрақұрылымды жаппай жаңғырту және қайта құру ісіне бүкіл ел болып кірісетін боламыз.

Дегенмен мұндай маңызды стратегиялық міндетті орындау кезінде тек мемлекеттің ресурсына арқа сүйеуге мүлдем болмайды.

Бұл кәсіпкерлердің белсенділігін төмендетіп, патернализмге (соның ішінде

экономикадағы), яғни масылдыққа әкеп соғады. Оның салдары қандай болатыны айтпаса да түсінікті деп ойлаймын.

Үкіметтің алдында ұзақмерзімді қаражат көздерінің барлығын жұмылдыру міндеті тұр.

Мұны заң талаптарын бұзбай әрі мемлекет мүддесіне сай қалай жүзеге асыруға болатынын қаржы қауымдастығымен бірлесіп, жан-жақты ойластырған жөн.

Қабылданатын шешімдер қарапайым қисыңға негізделеді: мемлекет қаражаты жеке инвестиция тартуға кепіл болуы керек.

Бұған қоса, еліміздің индустриялық-технологиялық тұрғыдан жедел дамуына қажетті тетіктерді әзірлеу керек.

Қазақстан — минералдар мен шикізатқа бай мемлекет. Бұл — біз үшін стратегиялық жетістік.

Сондықтан геологиялық барлау тәсілдерін түбегейлі өзгерту қажет. Жаңа кен орындарын бұрынғы заманнан қалған әкімдермен іздеу оң нәтиже бермейтіні анық. Қазіргі таңда геологияны жоғары технологиялық сала ретінде мойындауымыз керек.

Бізге озық технологиялардың көмегімен еліміздің жер қойнауын толыққанды зерттеп, деректердің ашықтығын және қолжетімді болуын қамтамасыз ету өте маңызды. Жаңа кен орындарын іздеу және барлау үдерісіне жеке қаражатты белсенді тартқан жөн.

Бәріңізге мәлім, қазір айрықша маңызды металдардың рөлі артып келеді. Халықаралық тәжірибеге сүйене отырып, бізге де осындай металдардың қорын тиімді басқаратын ұлттық жүйе құру қажет. Аталған жүйеде тау-кен саласындағы жобаларды ұзақмерзімді қаржыландыруға мүмкіндік беретін нақты тетіктер болуға тиіс.

Елімізде осы бағытта жұмыс істеп жатқан кәсіпорындармен оффтейк-келісім-шарт жасау арқылы кепілді сұранысты қамтамасыз еткен жөн. Бұл — Үкіметтің алдында тұрған маңызды міндеттің бірі. Осы мәселені кәсіпкерлермен бірлесе талқылап, жыл соңына дейін маған нақты ұсыныс енгізу қажет.

Сондай-ақ сарапшылар мен мамандардың пікіріне сүйенсек, ұлттық түрлі-түсті және сирек кездесетін металдардың қорын қалыптастыру қажеттілігі пайда болып жатыр.

Түпкі мақсат — елімізді жаһандық өндіріс тізбегіне қосу. Экспорттық саясатымыз да осы мақсатқа сай жүргізілуі керек.

Үкімет бұл саладағы дамыған елдермен стратегиялық серіктестік орнатуға тиіс.

Жаңадан ашылған кәсіпорындар жұмыс істеп тұрған жергілікті бизнес нысандарына орынсыз келері келтірмеуі керек.

Инвесторларды тартқан кезде де осы мәселеге мән беріп, әр аймақты, әр саланы мұқият зерделеген жөн.

Қате шешімдердің салдары қандай теріс нәтижелерге әкеп соқтырғанын көріп отырмайыз.

Мәселен, елімізде металл өндіретін Qarmet деген ірі кәсіпорын бар. Соған қарамастан, тағы үш облыста дәл осындай өндіріс орындарын ашу жоспарланған. Осы кәсіпорындардың өнімі нарықтың сұранысына ие бола ма? Бұл сұраққа нақты жауап жоқ сияқты. Сондықтан осындай үйлесімсіз шешімдердің пайдасы күмәнді екеніне дау жоқ.

Мекемеаралық байланысты нығайтпасак, экономикамыз өз әлеуетін жоғалтып алады. Әрбір аймақ өзінің басымдықтарын айқындап, соған сай жұмыс істеуі керек.

Осы мәселе бойынша Үкіметтің үйлестіру рөлін әлдеқайда күшейту қажет екені анық. Бірақ аймақтар жекелеген салаға немесе кәсіпорынға тәуелді болып қалмауға тиіс. Сондықтан өңірде негізгі саланы дамыта отырып, оның айналасында және ішінде де толыққанды біртұтас жүйе құру маңызды.

Атап айтқанда, білім беру, қолданбалы ғылым, логистика, қызмет көрсету салаларын, сабақтас өндірістерді және технологиялық кәсіпкерлікті дамытқан жөн.

«Халықтық құрылыс» әр аймақта осындай жүйе, яғни қазіргі тілмен айтсақ, экожүйе құруға оң ықпал ететініне сенім бар.

Келесі мәселе. Ауыл шаруашылығының одан әрі қарқынды дамуына барлық күш-жігерімізді салуымыз қажет.

Былтыр бұл сала шамамен 6 пайызға өсіп, агроөнеркәсіп кешенінде өндірілген өнім көлемі 15 триллион теңгеге жетті.

Жеңілдетілген шарттармен қаржыландыру көлемі алдыңғы жылмен салыстырғанда 1 триллион теңгеден 1,5 триллион теңгеге дейін ұлғайды.

Дегенмен бөлінген қаражаттың бір бөлігі күнделікті қажеттіліктер мен аялдамдағы қаражатты толықтыру үшін жұмсалып отыр.

Шаруаларға алдағы жұмысын ұзақ мерзімге жоспарлауға мүмкіндік беретін кең ауқымды қаржыландыру жүйесі керек.

Сондықтан Үкімет фермерлерді ұзақ мерзімге арналған инвестициялық ресурстармен қамтамасыз ету үшін тиімді әрі пәрменді тәсілдерді енгізуі қажет.

«Бәйтерек» холдингі тағам өнеркәсібі саласында жалпы құны 500 миллиард тең-

«ЖАҢА ТАРИХИ КЕЗЕҢДЕГІ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫНА ЖОЛДАУЫ

геден асатын әлеуеті зор жобалар тізімін дайындады. Соның бәрін табысты жүзеге асыру үшін қолжетімді әрі жеңілдетілген шарттармен қаржы бөлу мәселесін соз-баланға салмай, сапалы жобаларды дереу жүзеге асыру керек.

Сонымен қатар ауыл шаруашылығы саласын технологиялық тұрғыдан жан-ғыртудың сәті келді.

Елімізде шығарылатын технологиялық тұрғыдан сапасы жоғары тракторлар мен комбайндардың санын көбейту қажет. Бұл — өзекті мәселе. Осылайша, біз ауыл шаруашылығы өндірісінің тиімділігін арттыра түсеміз.

Өткен аптада Астанада иссапармен болған NVIDIA компаниясының басшы-сы, жаңа толкындағы ірі кәсіпкер Джен-сен Хуанг Қазақстанның ауыл шаруашы-лығы саласына жасанды интеллекттің тәсілдерін енгізетін кез келді деп, өз пікі-рін айтып кетті.

Меніңше, бұл — өте орынды ұсыныс. Оны жедел қарқынмен іске асыруымыз керек.

Еліміз осы белесті ойдағыдай еңсеріп алса, әлемдік ауқымдағы азық-түлік тап-шылығы, яғни жаһандық ашаршылық туындаған жағдайда Еуразия азық-түлік-пен қамтамасыз ететін негізгі орталық болуы әбден ықтимал екеніне күмән жоқ.

Елімізде ірі су көздеріне жақын орна-ласқан үлкен аумақты алып жатқан жер алқаптары бар. Сол жерлерді суармалы егіншілікке пайдалану дәстүрлі дақылдар-дың өнімділігін 2–2,5 есе көбейтуге ықпал етеді.

Жаңа алқаптарды игеру кезінде су үнемдеудің озық тәсілдерін және агрохи-миялық технологияларды қолдану аса маңызды. Бірақ елімізде бұл жұмыстың тиімділігі әлі де төмен.

Елімізде су ресурстарының тапшылы-ғын жою үшін жүйелі әрі батыл шаралар қабылдау қажеттігін ерекше атап өткім келеді.

Ең алдымен, суды тиімді және үнемдеп пайдалану қағидаттарының жаппай сақ-талуын қамтамасыз ету керек. Қазіргі заманда бұл ресурстың мән-маңызы ай-рықша.

Үкімет пен әкімдіктер суды пайда-лануға бақылауды күшейту керек. Түрлі желідегі, сондай-ақ көлік жуу орындарын-дағы су шығынын азайтып, ауыз судың жөнесті пайдаланылуына жол бермеу қа-жет. Ауыз суды көлік жууға тұтыну — ба-рып тұрған сорақылық. Судың да сұрауы бар.

Менің тапсырмаммен Үкімет су пай-далану саласында ауқымды тарифтік ре-форманы қолға алды. Оны соңына дейін жеткізу керек.

Суды үнемдеп пайдалану бәріне ортақ міндетті қағида болуға тиіс.

Су ресурстарын түгелдей әрі дұрыс есепке алу үшін цифрлық құралдарды толыққанды пайдалану айрықша маңыз-ды.

Бұл жаңа өндірістерді жоспарлау ке-зінде мұқият ойластырылған, салмақты шешім қабылдауға мүмкіндік береді.

Сондықтан Үкімет Су ресурстарының ұлттық ақпараттық жүйесін құру ісін көп-ке созбай, тез арада аяқтауы керек.

Бұдан бөлек, ауыл шаруашылығы өнімдерін терең өңдеу ісін дамытуға баса мән берген жөн. Қазірдің өзінде бұл ба-ғытта табысты жобалар бар. Мәселен, Қызылорда облысының шаруалары қатаң климатқа қарамастан жүгері мен соя өсіріп, оны өңдеумен ай-налысады. Ал Түркістан облысында қы-тай компаниясы суды тиімді пайдаланатын заманауи мақта-тоқыма кластерін құрып жатыр.

Үкімет осындай озық тәжірибелердің елаумағында кең тарауына жағдай жасап, инвесторларға уақыттың қолдау көрсетуі керек.

Сонымен қатар мұндай заманауи тә-сілдерді мал шаруашылығында да жан-жақты пайдаланған дұрыс.

Бүгінде Солтүстік Қазақстан облысы-ның тәжірибесін басшылыққа ала оты-рып, елімізде 71 тауар-сүт фермасы іске қосылды. Бұл фермаларда жыл сайын 462 мың тоннадан астам сүт өндіріледі.

Ақмола облысында шетелдің озық тә-жірибесіне сай ет кластері құрылып жатыр. Осындай жобаларды қолдауға болады, қажетті жағдайда қаражат та бөлу керек.

Өндіру және өңдеу жұмысымен қатар, ауыл шаруашылығы өнімдерін сақтау жә-не сату жүйесін жетілдірген жөн.

Ірі холдингтерден бастап, шағын ша-руа қожалықтарына дейін агрологистика орталықтарының қызметін кедергісіз пайдаланатын мүмкіндік болуға тиіс.

Жалпы, халықтық құрылыс аясында ауыл шаруашылығы инфрақұрылымын дамыту ісіне де баса мән беру керек. Бұл — стратегиялық маңызы бар міндет.

Сондықтан Үкімет пен «Бәйтерек» холдингі бірлесіп, нақты шешімдерді қа-былдауы қажет.

Экономиканың негізгі салаларын да-мыту үшін өнімді терең өңдеумен айна-лысатын, еңбек өнімділігін арттыратын жобаларға басымдық берген жөн. Бұл — басты талап.

Әсіресе ірі инфрақұрылымдық баста-маларға қажетті құрылыс материалдарын, металл конструкцияларын, инженерлік

жабдықтарды өз елімізде өндірген жөн. Мұндай жобалар «Халықтық құрылыс» бағдарламасының тірегіне айналуы керек деп санаймын.

Ұлттық қор арқылы импортты қаржы-ландыруға жол беруге болмайды. Бұл — маңызды талап.

Экономиканың дамуына тың серпін беру үшін озық технологиясы бар, қажетті сараптамалық тәжірибесі және жаһандық нарықтарға шығу мүмкіндігі зор әлемнің жетекші компанияларын, солардың ішін-де отандық компанияларды да тартқан жөн.

Инвестицияның тиімділігі жұмыс істей бастаған өндіріс орындарының са-нымен, сапасымен және оның экономи-

дыру әрі технологиялық тұрғыдан жан-ғырту тетіктері көрсетілуі қажет. Орта бизнес өкілдерінің ірі кәсіпорындармен тығыз жұмыс істеп, оларға өз өнімдерін өткізуіне жағдай жасау керек.

Қалай болғанда да, мемлекет экономи-камыздағы ең маңызды тапсырыс беруші болып қала береді.

Сондықтан шағын және орта бизнесті мемлекеттік органдар мен квазимемле-кеттік компаниялардың сатып алу үдеріс-теріне қатыстыру тәсілдерін жетілдіріп отыру қажет.

Сатып алынатын тауарлар мен қыз-меттердің бір бөлігін шағын және орта кәсіпорындардың еншісіне қалдыруға болады.

қаға қосқан нақты үлесімен бағалануға тиіс.

Әлемде инвестицияға талас күшейіп келеді. Бәсекеге қабілетті болу үшін жедел шешімдер қабылдап, жылдам әрекет ету қажет.

Бірақ елімізде инвестор тарту және оларды жан-жақты қолдау жүйесінде бі-різділік жоқ.

Әрбір мекеме немесе жеке тұлға ойын-да не бар болса, соны істей береді. Нәти-жесінде кешенді көзқарас та, үйлесімділік те, сабырлық та, білім де жетіспейді. Сондықтан инвестиция тарту ісін бір ор-талықтан басқаруға мүмкіндік беретін тұтас жүйені жетілдіре түсу керек.

Менің ойымша, баяғыдан сөреде жат-қан мәселені, яғни инвестициялармен жүйелі түрде айналысатын мекемені анықтау керек.

Себебі қазіргі таңда осы бағытта жүйе жоқ. Бірқатар мемлекеттік мекемеге бір-дей құзыреттер берілген. Қазіргі жағдайда бұл тәсілдер заман талабына сай келмейді, әбден ескірген.

Балкім, инвестицияға қатысты мәсе-лелермен «Бәйтерек» холдингі белсен-дірек айналысқаны дұрыс шешім болар. Ал Экономика министрлігі, Сыртқы істер министрлігі инвестицияларға байланысты кейбір құзыретін орындауды жалғастыра-ды.

Тағы бір өзекті мәселе. Қарқынды дамитын Алатау қаласын салудың маңызы зор екені көпшілікке түсінікті деп ойлаймын. Болашақта бұл қала инвестиция мен кәсіпкерлікке қо-лайлы орталыққа айналады.

Кез келген халықаралық юрисдикция-ның ұзақ уақыт бойы тартымды болуына бірден бір әсер ететін фактор — тиімді сот төрелігі.

Сондықтан Алатау қаласында жоғары сапалы сот төрелігін қамтамасыз ететін жүйе құрған жөн.

Жалпы құқықтың ағылшын үлгісіне сай жұмыс істейтін инвестициялық сот коммерциялық істерді қарайтын болады.

Арнаулы құқықтық режиммен байла-нысты басқа мәселелердің барлығы Аза-маттық сот құзыретіне жатады.

Үкімет «Алатау қаласының арнаулы құқықтық режимі туралы» Конституция-лық заңға тиісті түзетулерді 2027 жылғы қаңтар айының соңына дейін Құрылтай-дың қарауына ұсынуы керек.

Осы орайда еске сала кететін бір жайт бар. Барша беделді әрі адал кәсіпкерлердің инвестициялық мүддесі ең мықты әрі се-німді құқықтық құжат — Конституция-мызбен қорғалған.

Енді шағын және орта бизнес туралы пікірімді айтқым келеді.

Қазір оның жалпы ішкі өнімдегі үлесі 40 пайызға жетті, ал негізгі капиталға тар-тылған инвестициядағы үлесі 70 пайызға жақындап келе жатыр.

Шағын бизнестің маңыздылығы бәрі-мізге белгілі, ол көптеген әдейі экономи-каның қозғаушы күші саналады.

Бүгінде бұл саладағы кәсіпкерлердің үштен бірін астамы саудаман айналы-сады. Сол себепті шағын бизнес құрылы-мын әртараптандыруға баса мән беру қажет деп үнемі айтып жүрміз.

Сонымен қатар Үкіметтің алдында орта бизнесті дамыту жөнінде арнайы жоспар әзірлеу міндеті тұр. Құжатта кә-сіпорындарды ұзақмерзімді қаржылан-

Бұл ретте өнім жеткізушіге қойылатын талаптарды жұмсарту керек. Кәсіпкерлер үшін тұрақты «ойын ережесі» өте маңыз-ды.

Негізі, мемлекеттік бақылау барынша еркін, еш қысымсыз жүргізіледі. Алайда бұл жүйе айыппұлдар, жоспардан тыс тексерістер және шотты бұғаттайтын ка-мералдық бақылаулар арқылы кәсіпорын-дардың жұмысына ықпал етіп отыр.

Мұны жағымды үрдіс деп айту қиын. Бір қарағанда, биылғы бірінші жарты-жылдықта жеке кәсіпкерлер жасаған заң бұзушылықтар саны 34 пайыз қысқарған.

Дегенмен айыппұл сомасы шамамен 11 пайызға ұлғайған, ал жоспардан тыс тек-серістер ондаған есе көбейген.

Бизнеске «келергі келтірмеудің» өзі үлкен көмек екенін іскерлік белсенділікке қатысты жүргізілген талдау анық көрсетіп отыр.

Бұл орайда микро және шағын биз-несті тексеруге 2020–2023 жылдарда жа-рияланған мораторийдің пайдалы тәжіри-бесіне қайта жүгінуге болады. Бұл тәжіри-бе өз тиімділігін көрсетті.

Құрылтай депутаттарына Үкіметпен бірге 2027 жылғы 1 қаңтардан бастап ке-зеңгі үш жылдық мораторий енгізудің қаншалықты орынды екенін талқыға салуды ұсынамын. Бұл ретте бұған дейінгі мораторийдің артықшылықтары мен кем-шіліктері түгел ескерілуі керек.

Аталған қадамды бақылау-қадағалау жүйесін толық өзгертіп, реттеудің цифр-лық моделіне көшуге арналған стратегия-лық үзіліс деп қарастырған жөн.

Сонымен қатар экономикалық баптар бойынша қылмыстық қудалауға ұшыраған кәсіпкерлерден түсетін шағым толастаған жоқ.

Сондықтан экономикалық құқық-бұзушылықтарды қылмыстық сипаттан арылтып, ізгілендіру шараларын қабыл-даған жөн.

Кәсіпкерлерге, әсіресе, шағын және орта бизнеске тең мүмкіндік беріп, әділ бәсекеге жол ашу қажет. Кей жағдайда осы талап сақталмайды.

Оған дәлел: қазірдің өзінде өндіруші-лер, әсіресе азық-түлік саласындағы кә-сіпорындар бірқатар қиындыққа тап болуда. Тіпті, әдейі жасалған кедергілер де бар.

Мысалы, импорттық тауарлардың құ-ны қолдан төмендетіліп отыр. Ал отандық өнімдердің ішкі нарыққа шығу жолы әдейі шектеліп жатады. Шынын айтқанда, бұл — жемқорлық. Сондықтан осындай китүрқы әрекеттерді тоқтату керек.

Мұндай ахуал еліміздің компаниялары мен тауарларының бәсекеге қабілетін дәуірі әлсіретіп жіберетіні сөзсіз.

Осындай іс-қимылдарға қатаң тос-қауыл қоймасақ, экономикамызға зиян болатыны айнан анық. Басқаша айтсақ, бизнесті қорғау — ұлттық экономиканың дербестігін нығайту деген сөз. Ал бизнеске қолдан заңсыз тосқауыл жасау, бұл — мем-лекетке қарсы жасалған қылмыс деп айт-сақ артық болмас.

Сондықтан кәсіпкерлерді қолдау те-тіктерін жетілдіру, яғни нығайту қажет. Бұл жұмысты сауда бірлестіктері аясында жүргізуге де болады.

Келесі. Қазақстан цифрлық эконо-мика құруға міндетті. Онсыз болмайды.

Біз өз мүмкіндіктерімізді дұрыс әрі шынайы бағамдап, жаңа технологиялар

ұсынатын жақсы дүниенің бәрін халық игілігіне пайдалануға тиіспіз.

Digital Qazaqstan кешенді стратегия-сын іске асыру үшін негізгі инфрақұрылым салу ісі басталып кетті.

Екі суперкомпьютер іске қосылды. Жыл соңына дейін үшінші қуатты ком-пьютер пайдалануға беріледі.

Каспий теңізінің табаны арқылы тал-шықты-оптикалық байланыс желісін жүргізу жұмысы аяқталды. Деректерді өңдейтін орталықтар салынып жатыр.

Бұл — елімізді цифрлық жаңғырту жолында атқарылған жұмыстардың бір бөлігі. Біз жаңа технологиялық даму ке-зеңіне апаратын ұзақ әрі үлкен жолдың басында тұрмыз.

Табысты тәжірибелерді барлық ай-мақта кенінен таратқан жөн.

Активтерді токендеу, яғни оларды цифрлық ортаға көшіру ісін толық жүзеге асыру керек.

Бұл қадам азаматтарға компаниялар мен түрлі нысандардың меншік иесінің бірі болуына, ал кәсіпкерлерге артық дел-далсыз тікелей капитал тартуға мүмкіндік береді.

Халықтық цифрлық экономика құ-рудың стратегиялық мақсаты — әрбір азаматтың әл-ауқатын арттыру үшін за-манауи технологиялардың мүмкіндіктерін пайдалану.

Биыл Цифрландыру және жасанды интеллект жылы аясында біз озық әрі технологиялық тұрғыдан дамыған мемле-кет құру ісіне серпін бердік.

Енді бұл жұмысты әрі қарай жүйелі жалғастырып, жасанды интеллектіге не-гізделген цифрлық экономика құруымыз қажет. Үкімет, ұлттық компаниялар, креативті индустрия секторы осы үдеріске белсенді атсалысуға тиіс.

Бұл — жаңа дәуірдің талаптарына то-лық сай келетін аса маңызды жаппайұлттық міндет. Болашақтың экономикасын құру үшін таптаурын түсініктер мен ескірген тәсілдерден біржола арылуымыз қажет.

Қоғам дамуының мүлде жаңа негізін қалыптастыруымыз керек. Шын мәнінде, мұны озық технологиялар заманында өс-келең ұрпақтың лайықты өмір сүруіне жол ашатын ұзақ мерзімге арналған жал-пыұлттық миссия деуге болады.

Цифрлық дәуір қаншалықты түрделі, қиын, тіпті қауіп-қатерге толы болса да, біздің мақсат-мұратымыз өзгермейді.

Бұл — жаңа тұрпатты мемлекет құру, жаңғыру мен жаңару жолынан айнамау.

Сондықтан мен келесі жылды Жалпы-халықтық ауқымды құрылыс жылы деп жариялауды ұсынамын.

Жоғарыда айтқанымдай, осы жылдың аясында әр облыс орталығында, аудан-дарда, тіпті елді мекендерде азаматтық инфрақұрылым нысандарын салуға және жөндеуге белсенді түрде кірісеміз.

Жолдар, әуежайлар, вокзалдар, ден-саулық сақтау мекемелері, соның ішінде ерекше қажеттілігі бар балаларға арналған оңалту орталықтарының құрылысын бас-таймыз.

Сондай-ақ барлық аймақта шығарма-шылық үйлері, спорт кешендері, кітапха-налар және ғылыми орталықтар бой кө-теруі керек. Өріне, тұрғын үй салу да маңызды міндет болып қала береді.

Біз ауқымды құрылысты қарқынды жүргіземіз. Бұл — халқымыздың жасауды интеллект дәуіріне беретін ортақ жауабы.

Конституцияда халықтың әл-ауқатын арттыру мемлекеттің стратегиялық ба-сымылығы ретінде айқындалды. Осы бастамалардың барлығы ел игілігі, әсіресе өскелең ұрпақтың қамы үшін қолға алы-нуы отырғанына тағы да баса айтқым ке-леді.

Келесі өте маңызды міндет — мемле-кеттік басқару ісінің сапасын толықтай жақсарту.

Инфрақұрылымды жаңғырту, жаппай цифрландыру және индустрия саласын дамыту үшін бюджеттен қомақты қаржы бөлініп жатыр. Жеке инвестиция да тар-тылуда.

Осы орайда, мына мәселеге назар аур-дарғым келеді. Ауқымды құрылыс аясын-дағы жобаларды мұқият іріктеу, сенімді компаниялармен жұмыс істеу және бас-таманы жүзеге асырудың әр кезеңін жіті бақылау өте маңызды.

Мемлекеттік аппарат осы міндетті кә-сіби тұрғыдан мүлтіксіз орындауға дайын болуы керек.

Бұдан бөлек, макроэкономикалық саясатты мұқият ойластырып жүргізген жөн.

Сонғы жылдары Үкімет бюджет пен салық жүйесін толығымен қайта қаралы.

Бірақ мемлекеттік саясаттың тиімді-лігі, ең алдымен, азаматтардың әл-ауқа-тына, экономикалық белсенділігіне қарап бағаланады.

Сондықтан біз үшін ең маңызды мақ-сат — халықтың табысын ұлғайту. Ол үшін бірінші кезекте инфляциямен жүйелі түрде күресу қажет.

Инфляция, жөнінелеп айтқанда, аза-маттарымыздың тұрмысын күннен күнге тұралататын қауіпті кесел.

Бағаның осу қарқыны біршама бәсең-делі. Дегенмен инфляция деңгейі әлі де жоғары.

Сондықтан, ең алдымен, Үкімет пен Ұлттық банк бірлесіп, үйлесімді жұмыс істеуі керек. Инфляцияны тежеп, төмен-дету қажет. Бұл — аса маңызды міндет.

Үкімет бюджет және салық саясатын барынша байыпты жүргізуі қажет. Сон-дай-ақ экономиканың өндірістік әлеуетін күшейтіп, бизнестің өнімділігін арттыру үшін қолайлы жағдай жасау керек.

Қаржы нарығын реттеуші мекемелер де өз міндеттерін сапалы әрі тиімді орын-дауға тиіс.

Бүгінде Қазақстанның қаржы жүйесі айтарлықтай орынқты деңгейде. Оған дәлел: еліміздегі банктердің активі 75 триллион теңгеден (яғни 150 миллиард доллардан) асты.

29 ҚАЗАН 2026 | БЕЙСЕНБІ

ПРЕЗИДЕНТ ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВТЫҢ «ЖАҢА ТАРИХИ КЕЗЕҢДЕГІ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ӨЗЕКТІ МІНДЕТТЕРІ» АТТЫ ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫНА ЖОЛДАУЫ

(Басы 1-2-3-беттерде)

Депозиттердің көлемі рекордтық көрсеткішке, нақты айтқанда, 52 триллион теңгеге, яғни 105 миллиард долларға жетті.

Салымдардың 78 пайызы ұлттық валютада сақталған. Бұл ұлттық теңгенің құндылығы арта түскенін көрсетеді.

Ендігі маңызды міндет — жинақталған қаржы ресурстарын экономиканың нақты секторын дамытуға тиімді пайдалану.

Осыған орай, Ұлттық банкке баға мен қаржы тұрақтылығын қамтамасыз етумен қатар, экономиканы дамытуға жол ашатын бастамаларды жүзеге асыруға да атсалысатын кез келді.

Экономикамыз ұзақмерзімді қаржыландыруды қажет етеді. Оны толық өтеуге бюджет пен даму институттарының қауқары жетпейді.

Банктер бизнесті инвестициялық кредиттеуге барынша атсалысуға тиіс. Бұл — олардың негізгі миссиясы.

Ол үшін қажетті жағдай жасалуға тиіс, соның ішінде банк жүйесіндегі кәдеге жаратылмай жатқан бос қаржыны тиімді реттеу жолдарын ойлап табуға болар. Ал мұндай қаржы бар, әрі өте көп.

Пайдасыз пікірталасқа уақытымыз жоқ. Елді дамудың даңғыл жолына салатын шешімдер қажет.

Экономиканың басты салаларын ұзақмерзімді кредиттеудің жаңа тәсілдерін іске қосқан жөн. Бұған банктер, даму институттары, халықаралық қаржы ұйымдары және басқа да қаржы көздерін тарту керек.

Капитал нарығының мүмкіндіктерін айтарлықтай кеңейту міндеті тұр.

Сол себепті жеке кәсіпорындарды биржа құралдарын белсенді қолдануға ынталандыру маңызды.

Аса өзекті міндеттің бірі — қосымша қаржы тарту және инвестициялық тәртіпті күшейту.

Әзірленіп жатқан Капитал нарығы туралы заңда нақты тетіктер қарастырылуы қажет.

Әсіресе, ұлттық бірінғай қаржы эжойіесін қалыптастыруға ден қойған абзал.

Қазақстан кор биржасы, «Астана» халықаралық қаржы орталығы және Alatau City жақын серіктес ретінде жұмыс істеуге тиіс.

Ұлттық банк пен Үкімет Қазақстанның қаржы нарығын дамытудың бірінғай стратегиясын әзірлеуі керек.

Макроэкономикалық тұрақтылықты ұзақ мерзімге қамтамасыз етудің тағы бір жолы — бюджет саясатын реттеу.

Былтыр қабылданған Бюджет кодексі мемлекет қаражатын тиімді басқаруға және қаржылық тәртіпті күшейтуге мүмкіндік берді.

Дегенмен шығындардың жыл санап көбейіп бара жатқанын ескерген жөн. Сол себепті қазына қаржысын жоспарлау және басқару сапасын одан әрі арттыру қажет.

Орынсыз, тиімсіз шығындардың алдын алу үшін жасанды интеллект технологиясының мүмкіндігін пайдаланған дұрыс. Сондай-ақ мемлекеттік қазына жүйесін толыққанды цифрландыру жұмысын аяқтау керек. Бюджет қаражатын басқарудың ортақ әдіс-тәсілдерге негізделген жүйесін құру қажет.

Үкімет пен Ұлттық банктен нақты ұсыныстар күтетімін.

Келесі басымдық — салық саясатын жетілдіру. Жаңа Салық кодексі бүкіл жүйені кешенді түрде қайта жаңғыртуға негіз қалады.

Бірақ мұндай ауқымды реформа жолында күтпеген мәселелер міндетті түрде шығады. Оны алдын ала болжау онай емес.

Соның салдарынан жекелеген нормаларды қолдану кезінде бизнес түрлі қиындықтарға тап болып отыр.

Салық кодексі қатып қалған қағида не қасиетті кітап сөзі емес. Заң өмірдің шындығынан алшақ кетпеуге тиіс.

Сондықтан қайшылықтарды жойып, екіұшты түсіндірілген нормалардан арылу керек. Кәсіпкерлерге салмақ түсіретін артық жүктемені азайтып, сынаржақ тұстарын алып тастаған жөн.

Салық жүйесі бизнестің дамуға деген ынтасына бөгет болмауы керек. Сондай-ақ инвестиция тартуға және жұмыс орындарын ашуға кедергі келтірмегені дұрыс.

Сондықтан Үкіметке бизнес өкілдерінің пікіріне құлақ асып, салық заңнамасына енгізілетін нақты өзгерістер легін әзірлеуді тапсырамын.

Кәсіпкерлердің жұмыс істеу қағидаларын өзгерте бермеу үшін бұл істі барынша байыппен жүргізу керек.

Біздің заңнамамыз тым көлемді әрі күрделі, сондықтан оны түсіну қиын. Осы мәселе кәсіпкерлердің бас ауруына айналып отыр.

Салық салудағы әділеттілік мәселесіне арнайы тоқталғым келеді.

Бай-бағландарға арналған жоғары салық мөлшерлемесін енгізу мәселесін талқылайтын кез келді деп санаймын.

Тағы да атап өтемін. Ешкім заңды түрде тапқан активке қандай да бір жолмен шектеу қойғайы жатқан жоқ. Бұл Конституция талаптарына қайшы болар еді.

Әңгіме әділеттілік туралы, яғни әр азаматтың ел дамуына лайықты, адал үлес қосуы жөнінде болып отыр.

Үкімет пен Құрылтай осы мәселені зерделеп, тиісті ұсыныстарын беруі қажет.

Әділ салық салу ашықтықты, яғни жаппай цифрландыруды талап етеді.

Салық түсімін арттырып, көленкелі экономика мен жемқорлық сын-қатерлерін азайту үшін озық технологияларды, соның ішінде жасанды интеллектіні пайдалану қажет.

Қазіргі жағдайда инновацияларды табысты енгізіп, экономиканың бәсекеге қабілетін арттыру ісінде құқық жүйесі айрықша рөл атқарады.

Қолданыстағы Азаматтық кодекс өткен ғасырдың тоқсаныншы жылдарында қабылданды.

Кодекс өзінің тарихи миссиясын толық атқарып шықты десек, артық болмайды.

Бұл құжат нарықтық экономиканың негізгі институттарын құруға жол ашты, меншікті қорғау қағидатын бекітті.

Бұған қоса, жаңа тарихи дәуірдегі азаматтық қатынастардың құқықтық негізін қалыптастырды. Де-

генмен қанша жерден сапалы болса да, бұл Азаматтық кодекс өтпелі кезеңдегі экономика үшін әзірленді.

Сол кезде озық технологиялардың заты түгіл, аты да жоқ болатын. Әрине, соңғы 30 жыл ішінде бүкіл әлем, соның ішінде еліміз де түбегейлі өзгерді.

Осының бәрін ескере отырып, болашақтың экономикасына байыппен көшуге құқықтық негіз болатын жаңа Азаматтық кодекс қабылдау қажет деп санаймын.

Бұл кәсіпкерлердің, инвесторлардың және азаматтардың алаңсыз жұмыс жүргізуі үшін құқықтық тұрақтылықты қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Құрылтай депутаттары Үкіметпен бірлесе отырып, осы маңызды құжатты әзірлеуге тез арада кіріскені жөн.

Құрылтай жаңа Азаматтық кодексті келесі жылдың аяғына дейін қабылдаса жөн болар.

«Халықтық құрылысқа» қажеттілік экономикалық міндеттерден ғана туындаған жоқ. Түрлі салада қордаланған құрылымдық теңгерімсіздік осыған алып келді.

Халық саны мен ішкі көші-қонның өсуі бұған дейін әуірімдеп жұмыс істеп тұрған әлеуметтік нысандарға шектен тыс салмақ түсіреді.

Бұл кеше ғана пайда болған түйткіл емес.

Өткен онжылдықтарда әлеуметтік көмекті шамадан тыс көбейту есебінен мемлекеттік басқарудағы қателіктер мен кемшіліктерді жасырып-жабу, яғни азаматтардың көңілін табу қалыпты дүниеге айналды.

Мемлекет ресурсы желге ұшты, тіпті жағдайы жақсы отбасылар да жәрдемақы алды. Осы кезде мектептер мен ауруханалар тапшылығы ұдайы ұлғайып отырды.

Бұл қоғамда патернализм мен масылдық көңіл-күйдің қысқеуіне түрткі болды. Әлеуметтік қамсыздандыру жүйесінде ашықтан ашық тонау және сыбайлас жемқорлық белен алды.

Негізсіз жеңілдіктер мен жәрдемақылардың тым көптігі — институционалдық шалағайлықтың, керек десеніз, мемлекеттік аппараттың әлсіздігінің белгісі. Бұл — елдің жарқын келешегін қамтамасыз ету ісінде көрегенділік жетіспейді деген сөз. Мұны түсінген абзал.

Адамдарға бюджет қаражаты есебінен қамқорсынан сынай таныту — барып тұрған популизм. Осының салдарынан халық мүддесіне қарсы, елдің орнықты дамуына тұсау болатын түрлі алаяқтық істер бүркемеленіп келді.

Бүгінгің ғана ойлайтын адамдардың түсінігі осындай болады. Олар стратегиялық және мемлекеттік көзқарас тұрғысынан пайымдай алмайды.

Сондықтан әлеуметтік саясатты түбегейлі қайта қарап, уақытша түйткілдерді реттеуден гөрі стратегиялық мақсаттарға жетуге баса мән беру қажет.

Қайталап айтамын: мемлекеттік көмек шын мұқтаж адамдарға ғана берілуіге тиіс. Үкіметтің алдында тұрған басты міндеттің бірі — осы.

Жалпы, бұл салада өзекті мәселелер аз емес, соған байланысты Үкімет өз ұсынысын, шешімдерін беру де.

Қазір қоғамда осы мәселелер бойынша қызу талқы жүріп жатыр. Азаматтар өздерін алаңдатқан мәселелерді ашық айтауда.

Сондықтан бұл күрделі мәселені «өгізді өлтірмей, арбаны сындырмай», байыппен, салмақты көзқарспен шешу қажет. Артық қыламын деп, тыртық қылуға мүлдем болмайды.

Кез келген реформа терең сарапталып, мұқият зерттеліп, азаматтардың жаңдайын мейлінше ескере отырып жүргізілуіге тиіс.

Әлеуметтік көмектің жаңа тәсілдерін, соған қатысты ақпараттық жүйелердің қызметін алдын ала мұқият тексерістен өткізу қажет. Ең дұрысы, ондай жобаларды әуелі пилоттық режимде іске қосып, тиімділігі расталған соң ғана кең ауқымда қолдану керек.

Түтпеп келгенде, әлеуметтік мемлекет дегеніміз — азаматтарды әлеуметтік төлемдерге тәуелді ету емес, бұл, ең алдымен, халықтың тұрмыс сапасын, әл-ауқатын арттыру деген сөз.

Сондықтан біз адам капиталының сапасын жақсартуға және өскелең ұрпақтың жан-жақты дамуына қолайлы жағдай жасауға баса мән беріп отырмыз.

Қазақстанда жеті миллионға жуық бала бар. Бұл — халқымыздың 34 пайызы. Жыл сайын 330 мыңнан астам сәби дүниеге келеді.

Елімізде халық саны қарқынды өсуде. Сондықтан денсаулық сақтау инфрақұрылымын жүйелі әрі жедел дамыту — өте маңызды міндет.

Біз ауқымды құрылыстың алғашқы кезеңінде еліміз бойынша сегіз заманауи перинаталды орталық салуды жоспарлап отырмыз.

Бұдан басқа, Атырау, Ақтөбе, Алматы, Шымкент, Қаскелең, Семей, Ақтау қалаларында жеті көпбейінді балалар ауруханасы, Астанада тағы екі медициналық нысан бой көтереді.

Аталған жұмысқа бюджет қаражатымен қатар, жеке капиталдың кенінен тартқан жөн.

Қолға алынған мемлекет пен жекеменшік серіктестігі жобаларын сәтті жүзеге асыру қажет. Мұндай серіктестік түрі әлеуметтік инфрақұрылымға салына-тын жеке инвестиция көлемін ұлғайтуға көмектеседі.

Ең бастысы, тиісті рәсімдерді негізсіз созбай, шешімдерді тез қабылдау керек.

Сондай-ақ біз алғашқы медициналық-санитарлық көмек жүйесін жаңғырту ісіне ерекше мән береміз.

Осы тұрғыдан алғанда, жалпы практика дәрігерлерінің өкілеттігін кеңейтіп, бұл жүйені қаржыландыру көлемін кезең-кезеңімен ұлғайту маңызды.

Үкіметке келер жылдың 1 қаңтарынан бастап осы бағытта жұмыс істейтін учаскелік қызмет мамандарының жалақысын үздіксіз еңбек өтіліне қарай 40 пайызға дейін арттыруды тапсырамын. Бұл 77 мыңнан астам маманның табысын өсіруге мүмкіндік береді.

Сонымен қатар біз жалақының ең төменгі мөлшерін кезең-кезеңімен көбейте береміз. Мен Үкіметке ең төменгі жалақы мөлшерін 85 мыңнан 110 мың теңгеге дейін көтеруді тапсырамын.

Осы міндет келесі жылдың 1 қаңтарынан бастап іске асырылуға тиіс. Бұл 1,8 миллион адамның, соның ішінде бюджеттен жалақы алатын 370 мыңнан астам қызметкердің табысын арттыруға ықпал етеді.

Тағы бір өзекті тақырып. Инклюзивті білім беру мәселесіне айрықша назар аударған жөн.

Бүгінде Қазақстанда инклюзивті білім алуға тиіс 237 мыңнан астам бала бар.

Өкінішке қарай, соңғы жылдарда ерекше қажеттілігі бар балалардың саны арта түсуде. Сондықтан Үкімет әкімдермен бірлесіп, осы салаға қатысты инфрақұрылымды дамытуға тиіс. Ауқымды құрылысты жүргізу кезінде бұл бағыт назардан тыс қалмауы қажет.

Маман тапшылығын азайту және ерекше қажеттілігі бар балалардың диагнозын ерте жастан анықтау жұмысы да жүйелі түрде жүргізілуі керек. Осы жұмысқа «Қазақстан халқына» қоры белсенді атсалысқаны жөн.

Тағы бір мәселе. Қоғамда оқу-ағарту саласындағы реформаларға қатысты түйткілдер көп талқыланып жүр.

Жалпы, әр өзгеріс мұғалімнің жұмысын жеңілдетуге, оның қызметіндегі артық жүктемені азайтуға бағытталуы керек.

Іс жүзінде бұл міндет толық орындалмай жатқаны жасырын емес. Бұрын қағазбастылық көп еді. Енді оның орнын түрлі платформаларға, цифрлық жүйелерге енгізілуіге тиіс есептер басып отыр.

Ұстаздың негізгі миссиясы — балаға сапалы білім беру, яғни сауатты, саналы ұрпақ тәрбиелеу. Бұл міндеттерді орындауға кедергі келтіретін басы артық жұмысты доғару керек.

Біз мұғалімдердің абырой-беделін қорғауымыз қажет. Соңғы уақытта мектептерде оқушылар ұстаздарына дөрекі сөйлеп, тіпті, күш қолданатын жағдайлар да аз емес. Мұндай кезде көбінесе мектеп әкімшілігі де мұғалімге қысым көрсетіп жатады. Бұл — дұрыс емес.

Әр мәселе мұқият әрі жан-жақты қаралуға тиіс. Кез келген жағдайға отбасы да, оқушы да, ұстаз да, мектеп те — бәрі де бірдей жауапкершілікпен қарауы керек.

Оқу-ағарту министрлігі бұл жұмысты жіті назарда ұстауы қажет.

Құрметті Құрылтай депутаттары және Үкімет мүшелері!

Мен бұған дейін де айтқанымдай, еліміз жаңа тарихи кезенге қадам басты.

Осындай бетбұрысты сәтте ұлттық жоспарымыз бен стратегиямыздың бәрін қайта зерделеуіміз керек.

Біз Тәуелсіздігіміздің келесі мерейлі белесіне қандай нәтижемен жететінімізді анық түсінуіміз қажет.

Алдымыздағы мақсаттарды нақты белгілеу арқылы біз бүгінгі міндеттер мен басымдықтарды айқындаймыз, дербес стратегиялық бағдарымызды берік ұстанып, жасампаз жоспарларды жүзеге асырамыз.

Сондықтан Президент Әкімшілігі Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігімен бірлесіп, бір жылдың ішінде еліміздің ұзақмерзімді дамуының кешенді бағдарын айқындайтын құжат әзірлеуі керек.

Бұл жұмысқа ғылыми-зерттеу орталықтарын, соның ішінде Қазақстанның стратегиялық зерттеулер институтын кеңінен тартқан жөн. Осынау маңызды құжатқа депутаттар да елеулі үлес қоса алады деп ойлаймын.

Бірақ бұл ауқымды жұмысты мемлекеттік басқару жүйесін реформалау ісінен бастауымыз керек. Конституция заңын құшына енген соң еліміздің саяси жүйесі толық жаңғырды. Осыған байланысты мемлекеттік мекемелер алдында тұрған міндеттер де күрделене түсті.

Қазір билік жүйесін дамытудың жаңа стратегиясына сәйкес осы саланы түбегейлі реформалау қажеттігі туындап отыр.

Бұл үдерісте тұтас мемлекеттік аппараттың және әрбір мемлекеттік қызметшінің жұмыс тиімділігін арттыру маңызды міндет болуға тиіс.

Ең алдымен, Үкіметтен бастап ауыл әкімдеріне дейінгі барлық деңгейдегі басқару құрылымын қайта қарау қажет.

Билік жүйесі цифрландыру дәуірінің талаптарына сай жұмыс істеп, жасанды интеллектінің мүмкіндіктерін тиімді пайдалана білуі керек.

Мемлекеттік мекемелерді ұтымды бастама көтеруге, дербес шешім қабылдауға ынталандыру қажет. Әрбір мекеме өз өкілеттігімен қатар, тұтас мемлекеттік аппараттың қалай жұмыс істейтінін нақты білуге тиіс.

Жасанды интеллектінің көмегімен қайталанатын міндеттерді, басқару жүйесіндегі қарама-қайшылықтарды жою керек.

Мемлекеттік аппарат қағазбастылықтан толық және біржолға арылуы қажет. Шешім қабылдауға, яғни дамуға кедергі келтіретін барлық рәсімді қысқарту керек.

Мемлекеттік қызметшілер кәсіби білікті, озық маман болуға тиіс. Өкінішке қарай, әзірге мұндай деңгейге жеттік деп айту қиын.

Сондықтан мемлекеттік қызметшілерге арналған жаңа әдеп қағидастарын әзірлеген жөн. Мемлекеттік қызметші, ең алдымен, Конституция талаптарын басшылыққа алып, Отанына және халқына адал қызмет етуге тиіс. Бұл жерде жекелеген өзгерістер туралы сөз болып отырған жоқ.

Бізге шынайы реформа қажет. Көзбояушылыққа жол беруге болмайды. Бұл — құқықтық және қаржылық шаралар қабылдауды талап ететін аса күрделі үдеріс.

Президент Әкімшілігі 2027 жылдың 1 маусымына дейін мемлекеттік басқару жүйесін реформалауға қатысты кешенді жоспар ұсынуы керек. Бір сөзбен айтқанда, мемлекеттік басқару жүйесін цифрлық технология мен жасанды интеллектіге негізделген жаңа экономикаға бейімдеп, жаңғырту қажет.

Біздің басты мақсатымыз — Әділетті, Күшті, Таза, Озық Қазақстанды құру.

Қазір мол мүмкіндіктердің дәуірі туды. Бұл дәуірдің орасан зор қауіп-қатерлері де бар.

Дәл осындай жауапты кезеңдерде ұлттың мінезі айқын көрінеді.

Еңархылық пен бейқамдық танытқан ел тарихта жеңімпаз ұлт болмайтыны қалатыны анық.

Заманауың сын-қатеріне төтеп берудің бірден бір жолы — стратегиялық тұрғыда бір қалам алда жүріп жұмыс істеу, сол арқылы Қазақстанның болашақ келбетін қалыптастыру.

Әйтпесе, үнемі көштің соңында жүруге мәжбүр боламыз.

Мемлекет дамуының ең жоғары өлшемі саналатын да, барлық реформаның игілігін көретін де (қазіргі тілмен айтқанда бенефициарлары) — біздің азаматтарымыз.

Сондықтан менің стратегиялық бағдарымның өзегінде әділдік идеясы тұр.

Жаңа тарихи кезенге қадам баса отырып, біз барлық азаматтық инфрақұрылымды салу және жаңғырту ісіне кірісіп жатырмыз.

Алдағы бірнеше жылда барлық аймақта қарқынды құрылыс жүргізіледі.

Бұған дейін айтқанымдай, біз жаңа автожолдар, өнеркәсіп және энергетика нысандарын, теміржолдар, көпірлер, инженерлік желілер, гидротехникалық нысандар, мектептер, ауруханалар, спорт кешендерін және мәдениет ошақтарын саламыз.

Заманауи инфрақұрылымдарды салу ісі ондаған жаңа өндіріс орындарын ашуға ықпал етіп, ең бастысы халықтық цифрлық экономиканы дамытуға мүмкіндік береді.

Осылайша, біз темірдей тәртіптің, жоғары жауапкершіліктің және қажырлы еңбектің арқасында көп ұзамай ауылдарымыз бен қалаларымыздың келбетін түбегейлі өзгертеміз. Ортақ мекеніміз — Қазақстан Республикасын бұдан да қуатты, бұдан да тартымды елге айналдырамыз.

Біз «Заң мен Тәртіп» қағидатына бағына отырып, адал еңбек ету арқылы көздеген мақсаттарымызға міндетті түрде қол жеткіземіз және келер ұрпаққа лайықты мұра қалдырамыз.

Бұған дейін бірнеше мәрте айттым, тағы да қайталаймын: бұрын-соңды болмаған жаһандық сын-қатерлер кезеңінде елдің бірлігі мен қоғамның әлеуметтік тұғырын барынша нығайта түсуіміз қажет.

Біз сонда ғана стратегиялық міндеттерімізді толық орындай аламыз.

Осы жолмен жүрсек, Қазақстан әлемдік өркеніет көшінін алдыңғы шебінен лайықты орын алатынына көміл сенемін.

Жалпы, кез келген реформаны іске асыру үшін заңдарды жетілдіру, саяси институттарды нығайту жеткіліксіз.

ПРЕЗИДЕНТ ЖОЛДАУЫ – СТРАТЕГИЯЛЫҚ ҚҰЖАТ

Вице-Президент Ерлан Қарин Президент Әкімшілігінің құрылымдық бөлімшелері мен тиісті мемлекеттік органдар басшыларының қатысуымен идеологиялық кеңестің отырысын өткізді. Вице-Президент Мемлекет басшысы Жолдауын іске асыруға қатысты басты міндеттерді талқылады.

Ең алдымен Ерлан Қарин Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың Жолдауда көтерген бастамалары еліміздің жаңа тарихи кезеңдегі дамуының іретасын қалайтынын атап өтті.

— Мемлекет басшысының Жолдауы — маңызды стратегиялық құжат. Президент ұсынған бастамалар көлік инфрақұрылымы мен энергетикадан бастап, цифрландыру және аграрлық секторға дейінгі түрлі саладағы мемлекеттік саясаттың іргелі басымдықтарын айқындайды. Осылайша, Мемлекет басшысы белгілеген нақты міндеттер алдағы бірнеше жылға арналған жалпыұлттық күн тәртібін қалыптастырады. Атап айтқанда, бұлар — Халықтық құрылыс, цифрлық экономиканы кезең-кезеңімен қалыптастыру, мемлекеттік басқару жүйесін ауқымды реформалау және басқа да бастамалар, — деді Ерлан Қарин.

Вице-Президенттің айтуынша, тиісті мемлекеттік органдар Президент бастамалары мен тапсырмаларын сапалы орындауға баса назар аударуға тиіс.

— Мемлекет басшысының көптеген бастамасы стратегиялық сипатқа ие әрі миллиондаған азаматтың өзекті мәселелерін шешуге бағытталған. Сондықтан

Президент тапсырмаларының едәуір бөлігі әлеуметтік инфрақұрылымды жаңғыртуға және оның қолжетімділігін қамтамасыз етуге, ең төменгі жалақыны арттыруға, инфляциямен күресуге, әділ салық саясатын жүргізуге, шағын және орта бизнесті, мұғалімдер мен медицина қызметкерлерін қолдауға, инклюзивті дамуды қамтамасыз етуге және басқа да маңызды міндеттерге бағдарланған. Инфрақұрылымды ауқымды жанарту бағдарламасының Жолдауда «Халықтық құрылыс» деп аталуы кездейсоқ емес. Өйткені барлық нысан халықтың және келер ұрпақтың игілігіне қызмет етеді. Бұл бағдарламаның мәні мен мақсатын түсіндіретін өте маңызды жайт, — деді Ерлан Қарин.

Кенес қорытындысы бойынша Вице-Президент тиісті мемлекеттік органдардың алдына Мемлекет басшысының Жолдауын іске асыруға қатысты алдыңғы кезектегі міндеттердің үш негізгі бағытын белгіледі. Бірінші міндет — Мемлекет басшысының тапсырмаларын жүйелі іске асыру жөніндегі стратегиялық құжаттар мен жоспарларды уақытылы әзірлеу.

Екінші міндет — Президенттің әлеуметтік маңызы бар бастамаларын заңнамалық тұрғыдан сапалы қамтамасыз ету.

Үшінші міндет — тиімді ақпараттық-түсіндіру жұмысын ұйымдастыру.

Вице-Президент осы міндеттерді нәтижелі орындау үшін мемлекеттік апаратты белсенді әрі үйлесімді жұмыс істеуге шақырды.

ФРАКЦИЯ ЖЕТЕКШІЛЕРІМЕН ТАЛҚЫЛАУ ӨТКІЗДІ

Вице-Президент Ерлан Қарин Құрылтайдағы саяси партиялар фракцияларының жетекшілерімен кездесіп, Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Жаңа тарихи кезеңдегі Қазақстанның өзекті міндеттері» атты халыққа Жолдауында айқындалған стратегиялық басымдықтарды заңнамалық тұрғыдан қамтамасыз етуге қатысты алдағы жұмыстың негізгі бағыттарын талқылады.

Ерлан Қарин Президент сөйлеген сөзінде келер ұрпақтың мүддесі үшін жүзеге асырылатын жүйелі өзгерістерге баса назар аударғанын атап өтті. «Халықтық құрылыс» міндеттері халықтық цифрлық

экономиканы дамытумен тығыз сабақтастырылып, Жолдаудың өн бойынан көрініс тапты. Мемлекет күш-жігерін бүкіл азаматтық инфрақұрылымды жаңғыртудың іргелі мәселелеріне шоғырландырып отыр.

Вице-Президенттің айтуынша, мемлекет қордаланған жүйелі проблемаларды біртіндеп шешіп, болашақтағы дамудың берік негізін қалауда.

— Президент Жолдауда стратегиялық маңызы бар жаңа бастамаларды көтерді. Олар Құрылтай тарапынан сапалы заңнамалық қамтамасыз етуді талап етеді. Осы бағытта партия фракцияларымен бірлесіп, тиімді жұмыс істеуге дайынбыз, — деді Ерлан Қарин.

Партия фракцияларының жетекшілері Жолдауда көтерілген бастамаларды қолдап, ашық әрі сындарлы ынтымақтастыққа және бірлескен жұмысқа дайын екенін мәлімдеді.

Кездесуге «Әділет» партиясы фракциясының жетекшісі Ербол Алаев, «Ауыл» партиясы фракциясының жетекшісі Қайрат Айтұғанов, Respublica партиясы фракциясының жетекшісі Айдарбек Қожаназаров, «Ақ жол» партиясы фракциясының жетекшісі Дания Еспаева, Жалпыұлттық социал-демократиялық партия фракциясының жетекшісі Асхат Рахымжанов, сондай-ақ Президенттің Құрылтайдағы Өкілдігінің басшысы Мұрат Қайырбек қатысты.

АРНАЙЫ ӨКІЛМЕН КЕЗДЕСТІ

Вице-Президент Ерлан Қарин БҰҰ Бас хатшысының балалар мәселелері жөніндегі арнайы өкілі Наджат Маалла Мджидпен кездесті.

Кездесуде балалардың құқықтарын қорғау, оларға қатысты зорлық-зомбылықтың алдын алу, өскелең ұрпақтың әл-ауқатын қамтамасыз ету мәселелері бағытындағы ынтымақтастықты дамыту жайы талқыланды.

Ерлан Қарин балалардың әл-ауқаты мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету Мемлекет басшысының стратегиялық бағдарының басым бағыттарының бірі екенін атап өтті.

Вице-Президент балалардың құқықтарын қорғау және олардың жан-жақты дамуына жағдай жасау мақсатында қабылданған заңнамалық және әлеуметтік шаралар туралы мәлімет берді.

Кейінгі 3 жылда Қазақстанда балалардың құқықтары мен мүдделерін қамтамасыз етуге бағытталған 11 заң қабылданды. Сонымен қатар Мемлекет басшысының тапсырмасы бойынша ерекше қажеттіліктері бар

балаларды кешенді қолдау және ақпараттық-цифрлық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі жаңадан 2 заң жобасы әзірленді.

Президент тапсырмасы бойынша 2026-2030 жылдарға арналған «Қазақстан балалары» тұжырымдамасы әзірленіп, іске асырылуда.

2024 жылмен салыстырғанда балаларға қатысты аса ауыр қылмыстар саны 45%-ға, ал оларды жыныстық қатынасқа түсуге мәжбүрлеу қылмыстарының саны 10%-ға азайғанына назар аударылды. Сонымен қатар көмелетке толмағандар тарапынан жасалатын қылмыстар да 10%-ға азайған. Вице-Президент балалардың құқығын қорғау, қауіпсіздігін нығайту бағытындағы жүйелі жұмыстар жалғаса беретінін айтты.

Бұдан бөлек, Ерлан Қарин Президенттің «Ұлттық қор — балаларға» бағдарламасының жүзеге асырылу барысына тоқ-

талды. Бағдарлама аясында соңғы 3 жылда 7 миллионнан астам балаға 2,5 млрд доллардан астам қаражат аударылды.

Сондай-ақ Вице-Президент Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев реформаларының стратегиялық бағытын іске асыру мәселелеріне тоқталды. Осы ретте жаңа Конституцияның отбасы мен балалық шақты қорғаудағы, адами капиталды дамытудағы маңызына назар аударылды. Өскелең ұрпақ тәрбиесіндегі конституциялық құндылықтардың роліне ерекше мән берілді.

Наджат Маалла Мджид Қазақстанда балаларды қорғау жүйесін нығайтуға бағытталған реформаларға жоғары баға берді.

Сонымен қатар басқосуға БҰҰ-ның Қазақстандағы Тұрақты үйлестірушісі Саранго Раднарагча және ЮНИСЕФ-тің Қазақстандағы өкілі Рашед Мұстафа Сарвар да қатысты.

ҚҰРЫЛТАЙ

Құрылтай отырысында Құрылтай Төрағасы Айбек Дәдебай Президенттің «Жаңа тарихи кезеңдегі Қазақстанның өзекті міндеттері» атты Жолдауын жүзеге асыру бойынша депутаттық корпусының алдындағы міндеттерді айқындап берді. Сонымен қатар депутаттар екі оқылымда Еуразиялық экономикалық одақ туралы шартқа түзетулер енгізу жөніндегі хаттаманы ратификациялау туралы заңды қабылдады.

ЖОЛДАУДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ МІНДЕТТЕРІН АЙҚЫНДАДЫ

Отырыста Айбек Дәдебай реформаларды одан әрі іске асыру үшін Президенттің «Жаңа тарихи кезеңдегі Қазақстанның өзекті міндеттері» Жолдауының маңыздылығын атап өтіп, елдің жанартылған санси жүйесінің алдына қойылған негізгі бағыттарды белгіледі.

— Бүгін Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев Қазақстан халқына кезекті Жолдауын жариялады. Ол — жаңа Конституция қабылданып, бүкіл саяси жүйе жаңғыртылғаннан кейінгі алғашқы Жолдау. Енді Мемлекет басшысы жаңа саяси институттардың алдына нақты міндеттер қойып отыр. Бұл — жүргізіліп жатқан реформалардың нақты мазмұнын байыта отырып, олардың жүзеге асырылуын қамтамасыз ету. Президентіміздің басты назарында әрдайым адам, оның әлауқаты және өмірлерді дамыту мәселелері тұр, — деді Құрылтай Төрағасы.

Спикер өз сөзінде Жолдаудың еліміз бен азаматтарымыздың игілігі жолында барлық мемлекеттік және қоғамдық құрылымдардың жүйелі әрі қарқынды жұмыс істеуіне тын серпін беретінін атап өтті. Президент ұзақ уақыт бойы тиісті шешімін таппай келген түйткілді мәселелерге тағы да нақты жауап беріп, еліміздің алдағы ұзақ жылдарға арналған табысты әрі орнықты дамуының берік негізін қалайды. Құрылтай депутаттары Президент ұсынған ауқымды өзгерістерді жүзеге асырудың алдыңғы шебінде болуға тиіс.

— Құрылтай депутаттары Мемлекет басшысының Жолдауда айтылған барлық бастамасын толық қолдайды. Депутаттық корпус Мемлекет Басшысының барлық тапсырмасын сапалы әрі уақытылы орындау үшін бар күш-жігерін жұмсайды. Әсіресе Жолдаудың мән-мазмұнын қоғамның барлық топтарына кеңінен түсіндіруге және оны іске асыру жолында азаматтарды ортақ мақсаттарға жұмылдыруға ерекше назар аударылатын болады, — деп атап өтті Айбек Дәдебай.

Осыған байланысты, Спикер Құрылтайдың алдында тұрған негізгі міндеттерді нақтылады. Бұл қатарда Президент бастамаларын заңнамалық тұрғыдан сүйемелдеуді қамтамасыз етуге, заң шығару жұмысына сарапшылар мен азаматтық қоғам өкілдерін тартуға, сондай-ақ Жолдаудың маңыздылықтарын түсіндіруге назар аударды.

Атап айтқанда, Үкіметпен бірлесіп, заң жобалары бойынша жұмыстың нақты жоспарын жасау, әр құжат бойынша нақты мерзімдерді белгілеу және олардың құқықтық қолданылуына ерекше назар аудару қажет. Бұл ретте, Құрылтай Төрағасы атап өткендей, жаңа заңдардағы әрбір норма Президент қойған міндеттерді нақты шешуге бағытталуы керек.

Осы ретте, Мемлекет басшысы Ұлттық қордың ресурсын жинақтау және оны пайдалану арасында теңгерімді сақтап, қаражатты тек қоғамға барынша пайдалы дүниеге ғана жаратуы тапсырды. Айбек Дәдебай бұл мәселе Құрылтай депутаттарының нақты бақылауында болатынын айтты.

Жолдауда дамудың логистика инфрақұрылымы, энергетика, ауыл шаруашылығы, шағын және орта бизнес, банк секторы, жаңа Алатау қаласының бой көтеруі сияқты өзге де басым бағыттары айқындалған. Салық саясатын жетілдіру мен жаңа Азаматтық кодексті қабылдауға ерекше мән берілген. Құрылтай депутаттары алға қойылған міндеттерді жүзеге асыруға атсалысуға және оларды заңнамалық тұрғыда сүйемелдеуді қамтамасыз етуге әзір.

Сонымен қатар, Айбек Дәдебай жакын арада депутаттар тобы Жолдауды түсіндіру үшін өңірлерге баратынын айтты. Олар еңбек ұжымдарымен кездесулер өткізеді, жастармен, кәсіпкерлермен және ауыл шаруашылығы саласының өкілдерімен пікір алмасалы. Басты мақсат — Жолдаудың мәні мен прогрессивтілігін қоғамға кеңінен жеткізу.

Отырыс барысында Құрылтай «2014 жылғы 29 мамырдағы Еуразиялық экономикалық одақ туралы шартқа өзгерістер енгізу туралы хаттаманы ратификациялау туралы» заңды екі оқылымда қабылдады. Депутаттарға құжат нормаларын Сауда және интеграция министрі Арман Шаққалиев таныстырды. Хаттамда Еуразиялық экономикалық одақ туралы шартқа 30 түзету енгізу көзделген. Олар ішкі нарықтың жұмыс істеуі, мемлекеттік сатып алу, техникалық реттеу, көрсетілетін қызметтер саудасы, бәсекелестік, электр энергетикасы және көлік мәселелерін қамтиды.

Құрылтай депутаты, жұмыс тобының жетекшісі Алмат Әбдікешов атап өткендей, негізгі өзгерістердің бірі Еуразиялық экономикалық комиссияға Одақтың ішкі нарығындағы кедергілерді саралау әдіснамасын бекіту және кедергілер мен шектеулерді жойылды деп тану жөніндегі өкілеттікті бекітуге катысты. Бұл ЕАЭО-ға мүше мемлекеттер арасындағы өзара саудадағы кедергілерді бағалаудың бірыңғай тәсілін әзірлеуге және оларды жүйелі түрде жоюды қамтамасыз етуге жол ашайды.

Түзетулердің тағы бір блогы ЕАЭО-ның жалпы электр энергетикасы нарығына қатысты. Атап айтқанда, тіркеуші институты енгізіліп, оның құқықтары мен міндеттері айқындалады. Мемлекеттік сатып алу саласында да бірқатар өзгерістер қарастырылған. Сөйтіп, сатып алудың жекелеген тәсілдері үшін электрондық құжаттарда шарттар мен қосымша келісімдер жасау көзделіп отыр.

Бұған қоса, Хаттама ЕАЭО шеңберінде жасалған халықаралық шартқа сәйкес сатып алу жүзеге асыру кезінде ЕАЭО-ға мүше мемлекеттердің банк кепілдіктерін өзара тануын көздейді. Бұл шаруашылық жүргізуші субъектілердің сатып алу рәсімдеріне өзара қол жеткізудің кеңейтуі үшін қажетті жағдайлар жасайды.

Талқылау барысында депутаттар баяндамашыға ЕАЭО-ға мүше мемлекеттердің халықаралық тасымалдар саласында электрондық рұқсаттарды енгізуге дайындығы, ЕАЭО туралы шарттан кедендік баждар бойынша ақпарат алмасу туралы ережелерді алып тастаудың салдары, сондай-ақ мемлекеттік сатып алу жүйесіндегі өзгерістердің кәсіпкерлердің қызметіне әсері туралы сұрақтар қойды.

29 ҚАЗАН 2026 | БЕЙСЕНБІ

Кеше Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев «Жаңа тарихи кезеңдегі Қазақстанның өзекті міндеттері» атты Қазақстан халқына кезекті Жолдауын жариялады.

Бұл — еліміздің жана дәуірдегі даму бағдарын айқындайтын бағдарламалық құжат. Президент Жолдауының жана Конституция қабылданып, саяси жүйе тұтасымен жаңғыртылғаннан кейінгі алғашқы Жолдау екенін ескерсек, оның тарихи мән-маңызы мен жауапкершілігі де арта түседі.

Мемлекет басшысы жана саяси институттардың алдына нақты міндет қойып отыр. Ол — қолға алынған реформалардың сапалы, мүлтіксіз жүзеге асырылуын қамтамасыз ету.

Президентіміздің басты назарында үнемі адам, азаматтардың әл-ауқаты мен өңірлерді дамыту мәселелері тұрады. Бұл жолы да әрбір қазақстандық Жолдаудан өзі үшін ең өзекті шешімдерді таба алады. Ең бастысы, Жолдау еліміздің игілігі жолында барлық мемлекеттік және қоғамдық құрылымдардың жүйелі әрі қарқынды жұмыс істеуіне тың серпін береді.

Президент халыққа Жолдауында ұзақ уақыт бойы шешімін таппай келген түйткілді мәселелерді ашық көтеріп, оларға нақты жауап берді. Бұл еліміздің алдағы ұзақ жылдарға арналған табысты әрі орнықты дамуына берік негіз болары сөзсіз. Құрылтайдағы барлық фракцияның пікірі де осыған тоғысады.

Құрылтай депутаттары Жолдаудағы бастамаларды бір ауыздан қолдап, Президент реформаларының өміршендігі мен дер кезінде қолға алынғанын ерекше атап өтті. Өз кезегінде депутаттық корпус Мемлекет басшысының барлық тапсырмасын сапалы әрі уақытылы

орындау үшін бар күш-жігерін жұмсауға дайын. Соның ішінде Жолдаудың мән-мазмұнын қоғамға кеңінен түсіндіруге және оны іске асыру үшін азаматтарды ортақ мақсаттарға жұмылдыруға айрықша назар аударылатын болады.

Шын мәнінде, бүгінгі Жолдаудың маңызы зор, ерекше миссияға ие деуге болады. Қазірдің өзінде біз жана азаматтық инфрақұрылым жасап жатырмыз, құрылыс қарқыны еліміздің барлық өңірін қамтиды. Президентіміз айтқандай, Қазақстан ауқымды құрылыс алаңына айналады. Осыған орай Мемлекет басшысы келесі жылды «Жалпыхалықтық ауқымды құрылыс жылы» деп жариялады.

Мұнымен қоса, еліміз халықтық цифрлық экономика құруға мақсатты түрде батыл қадам жасап отыр.

Жоғарыдағы мақсат-міндеттер депутаттық корпусқа да зор жауапкершілік жүктейді. Құрылтай депутаттары Президент ұсынған ауқымды өзгерістерді жүзеге асырудың алдыңғы шебінде болуға тиіс. Осы орайда біз Президент бастамаларын заңнамалық тұрғыда сүйемелдеуді жан-жақты қамтамасыз етеміз.

Мемлекет басшысы Ұлттық қордың ресурсын жинақтау мен оны пайдалануда теңгерімді сақтап, қаражатты тек қосымша барынша пайдалы дүниеге ғана жаратуды тапсырды. Бұл мәселе Құрылтай депутаттарының нақты бақылауында болады.

Жолдауда Логистика инфрақұрылымын дамытуға айрықша мән

Айбек ДӘДЕБАЙ,
Құрылтай Төрағасы:

БОЛАШАҒЫМЫЗДЫ АЙҚЫНДАЙТЫН БАСТАМАЛАР

берілді. Қазақстанның барлық аймағын байланыстырып, еліміздің транзиттік әлеуетін күшейтетін заманауи теміржол мен көлік жолдарының тұтас желісін құруды тапсырды. Бұл — стратегиялық міндет. Құрылтайдың Өңірлік және инфрақұрылымдық даму комитеті осы бастаманың сапалы әрі уақытылы орындалуына барынша атсалысады.

Келесі маңызды бағыт — энергетика. Бұл сала да еліміздің бәсекеге қабілетін, экономикалық дербестігін қамтамасыз ететін маңызды бағыт. Президент 2029 жылға қарай қуат көзін артығымен өндіретіндей деңгейге қол жеткізу міндетін қойды. Қолданыстағы электр станцияларын жаңғыртумен қатар, жана, баламалы қуат көздерін де салуға тоқталды. Депутаттық корпус бұл бағыттағы шараларды да заңнамалық тұрғыдан қамтамасыз етуге күш салатын болады.

Ауыл шаруашылығы — еліміздегі негізгі саланың бірі. Жолдауда бұл бағытқа да ерекше назар аударылды. Мемлекет басшысы ауыл шаруашылығын одан әрі қарқынды дамытуға, әсіресе ауыл шаруашылығы өнімдерін терең өңдеу ісіне мән беруге баса назар аударды. Біз осы міндетті Үкіметпен бірлесе отырып іске асырамыз.

Жаңадан бой көтеретін Алатау қаласы еліміздің дамуына тың серпін береді. Ол инвестиция салуға және кәсіпкерліктің қанат жаюына тартымды болуға тиіс. Бұл үшін түсінікті заңнамалық тірек пен тиімді сот жүйесі қажет. Осыған орай Мемлекет басшысы «Алатау қаласының арнаулы құқықтық режимі туралы» Конституциялық заңға тиісті түзетулер енгізуді тапсырды. Құрылтай депутаттары Үкіметпен бірлесіп, қысқа уақыт ішінде аталған түзетулерді енгізеді.

Шағын және орта бизнес — ел экономикасының қозғаушы күші. Мемлекет басшысы шағын және орта бизнесті мемлекеттік органдардың және квазимемлекеттік компаниялардың тапсырыстарын сатып алуға тарту тәсілдерін жетілдіруді ұсынды. Құрылтай депутаттарына Үкіметпен бірігіп, 2027 жылдың 1 қаңтарынан бастап үш жылдық мораторий енгізуді қарастыруды жүктеді. Осы ретте, Құрылтайдың құзырлы комитеттері алдыңғы

мораторийдің оң және теріс жақтарын жан-жақты саралап, тиісті шешім ұсынады.

Банк саласы — экономиканың құретамыры. Жасанды интеллектіге негізделген цифрлық экономика құруда да осы саланың рөлі ерекше. Сонымен қоса, бұл секторда экономиканың негізгі салаларына ұзақ мерзімді несиелер беру ісін күшейту маңызды. Әсіресе капитал нарығының мүмкіндіктерін кеңейтудің мәні зор. Мемлекет басшысы осы бағыттың тиімділігін арттыратын нақты тетіктерді әзірленіп жатқан «Капитал нарығы туралы» заңға енгізуді тапсырды.

Сондай-ақ Жолдауда Құрылтайға Үкіметпен бірлесіп Салық кодексін жетілдіру туралы ұсыныс енгізу жүктелді. Бұл ретте салық жүйесінің цифрлық технологиялар негізінде ашықтығы, әділдігі, қайшылықтарын түзету мәселелеріне ерекше мән берген жөн. Бұдан бөлек, бюджет заңнамасын жетілдіру қажет. Сол арқылы мемлекет қаражатын тиімді пайдалану, қазына қаржысын жоспарлау және басқару сапасын одан әрі арттыру міндеті тұр.

Келесі міндет — жана Азаматтық кодексті қабылдау. Қолданыстағы Азаматтық кодекс өзінің тарихи миссиясын толық атқарды. Ол нарықтық экономиканың негізгі институттарын құруға жол ашты, меншік қағидаларын бекітіп, кәсіпкерліктің қанат жаюына жағдай жасады. Жана Азаматтық кодекс кәсіпкерлердің, инвесторлардың және азаматтардың тиімді жұмыс жүргізуі үшін құқықтық тұрақтылықты қамтамасыз етуге мүмкіндік беруі тиіс.

Мемлекет басшысының әлеуметтік қолдау бағытындағы тапсырмаларын орындау мақсатында инклюзивті білім беру, медицина қызметкерлерінің мәртебесін көтеру, жалақыларының көлемін ұлғайту шаралары қолға алынады. Педагогтардың абырой-беделін қорғауға барынша мән беріледі.

Кеше Мемлекет басшысы қазіргі әлеуметтік-экономикалық ахуалды ескере отырып, өте маңызды шешім қабылдады. Келесі жылдан бастап ең төменгі жалақы көлемі 85 мыңнан 110 мың теңгеге дейін көтеріледі.

Бұл — азаматтардың табысын арттыруға бағытталған игі әлеуметтік шара.

Осы қадам арқылы Президент өзі үшін халықтың жағдайы бірінші кезекте тұратынын тағы да көрсетіп отыр. Аталған қадам жалақысы төмен азаматтарға үлкен қолдау болады, олардың отбасылық бюджетін жоспарлауына қолайлы жағдай жасайды.

Президентіміз өз Жолдауында мемлекеттік институттарды, тұтас қоғамды келешек үшін жұмыс істеуге шақырып отыр. Мемлекет басшысы ұзақмерзімді даму басымдықтары қамтылатын құжатты әзірлеуді тапсырды.

Бұдан әрі Құрылтай Үкіметпен бірлесіп, заң жобалары бойынша жұмыстың нақты жоспарын жасап, әр заң бойынша нақты мерзімдер белгілейді. Жаңа заңдардағы әрбір норма Президент қойған міндеттерді нақты шешуге бағытталатын болады. Заңнамалық бастамаларымызды толыққанды пайдаланамыз.

Біз Жолдауда көтерілген мәселелер бойынша тиісті шешімдер ұсынамыз. Ол үшін Құрылтай жана заң жобаларын кәсібі тұрғыдан талқылайтын пәрменді диалог алаңына айналуға тиіс. Бұл ретте Құрылтай жанындағы Қоғамдық палатаға ерекше жауапкершілік жүктеледі.

Құрылтай құрамында бес саяси партияның өкілдері, түрлі салада кәсіби тәжірибе жинақтаған азаматтар бар. Арамызда креативті жастар, кәсіпкерлер, жангерлер мен экономистер де аз емес. Сондықтан депутаттар Жолдауды түсіндіріп-насихаттаудың негізгі қозғаушы күші болуға тиіс.

Жақын арада депутаттар тобы осы мақсатпен өңірлерге шығады. Еңбек жұмыстарымен кездесулер өткізіп, жастармен, кәсіпкерлермен және ауыл шаруашылығы саласының өкілдерімен пікір алмасамыз.

Баршамыздың ортақ міндетіміз — Президент Жолдауын азаматтарға егжей-тегжейлі түсіндіру ғана емес, онда көрсетілген мақсат-міндеттердің төңірегіне қоғамды ұйыстыру.

Президент алдымызға мемлекетті дамытып, қоғамды жаңғырту бағытында нақты, стратегиялық міндеттер қойды. Енді оларды жүзеге асыруға бүгіннен бастап, жедел, кідіріссіз кірісуіміз қажет. Бұл бәрімізден жоғары жауапкершілік пен үйлесімді жұмысты талап етеді.

ПІКІР

Шолпан КАРИНОВА,
Құрылтай депутаты, «Әділет» партиясы фракциясының мүшесі:

МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫНЫҢ ҰСТАНЫМЫ – ХАЛЫҚТЫҢ ӘЛ-АУҚАТЫН АРТТЫРУ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ҚОЛДАУДЫҢ ӘДІЛДІГІ

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Жаңа тарихи кезеңдегі Қазақстанның өзекті міндеттері» атты Қазақстан халқына Жолдауының негізгі өзегінде елдің тұрақты әлеуметтік-экономикалық дамуы, халықтың тұрмыс сапасын жақсарту және әрбір азаматтың әл-ауқатын арттыру міндеті тұр. Экономикалық өсімінің нәтижесі отбасының күнделікті тіршілігінен, азаматтардың табысынан, білім мен медициналық көмектің қолжетімділігінен көрінуге тиіс. Мен бүгінгі Жолдаудың әлеуметтік мазмұнын осы тұрғыдан қабылдадым.

Президенттің әлеуметтік бастамалары халықтың нақты қажеттіліктеріне бағытталған. Ең төменгі жалақыны арттыру, алғашқы медициналық көмекті күшейту, әлеуметтік инфрақұрылымды жаңарту, ерекше қажеттілігі бар балаларға жағдай жасау және мұғалімнің кәсіби еңбегін қорғау өзара сабақтас міндеттер. Олардың барлығы адамның лайықты өмір сүруіне, еңбек етуіне және өз мүмкіндігін жүзеге асыруына жағдай жасайды.

Мемлекет басшысы 2027 жылғы 1 қаңтардан бастап ең төменгі жалақыны 85 мың теңгеден 110 мың теңгеге дейін көтеруді тапсырды. Бұл 1,8 миллион адамның табысын арттыруға ықпал етпек. Әсіресе табысы төмен отбасылар үшін мұндай шешімнің маңызы зор. Осы шараны іске асыру барысында жалақы өсімінің азаматтардың нақты сатып алу қабілетіне әсерін де назарда ұстау қажет. Азық-түлік, тұрғын үй және күнделікті қызметтер бағасы өскен жағдайда қосылған табыстың отбасына беретін пайдасы төмендеп кетпеуі керек.

Денсаулық сақтау саласында алғашқы медициналық-санитарлық көмекті жаңғыртуға, жалпы практика дәрігерлерінің өкілеттігін кеңейтуге және қаржыландыруды кезең-кезеңімен ұлғайтуға назар аударылды. Келер жылдың басынан учаскелік қызмет мамандарының жалақысын үздіксіз еңбек өтіліне қарай 40 пайызға дейін арттыру

тапсырылды. Бұл 77 мыңнан астам маманның табысына әсер етеді. Азамат ең алдымен емхана мен учаскелік қызметке жүгінеді. Сондықтан осы буындағы мамандарды қолдау аурудың алдын алу, дер кезінде анықтау және емдеу сапасын жақсарту міндетімен тікелей байланысты.

Жолдауда ұсынылған «Халықтық құрылыс» бастамасы да әлеуметтік саясатқа жана мүмкіндік береді. Президент 2027 жылды Жалпыхалықтық ауқымды құрылыс жылы деп жариялауды ұсынды. Инфрақұрылымдық жаңғыруды жүзеге асыру үшін 2029 жылдың соңына дейін Ұлттық қордан шамамен 6,5 триллион теңге бөлу көзделіп отыр. Биыл және 2027 жылдың алғашқы екі айында әлеуметтік жобаларды іске қосуға 1,5 триллион теңге қарастыру тапсырылды.

Алғашқы кезекте өңірлерде 70-ке жуық денсаулық сақтау нысанын, сондай-ақ 50-ге жуық білім беру, спорт және мәдениет мекемесін салу жоспарлануда. Перзентханалар, ауруханалар, жедел медициналық көмек стансалары, балаларға арналған оналту орталықтары мен ерекше қажеттілігі бар балаларға лайықталған спортзалдар қажет. Шығармашылық үйлері, кітапханалар, ғылыми орталықтар мен спорт кешендері де өңірлердің әлеуметтік мүмкіндігін кеңейтеді. Тұрғын үй салу, елді мекендерді ауызсумен және газбен қамтамасыз ету, көлік пен инженерлік желілерді жаңғырту азаматтардың күнделікті өмір сапасына тікелей ықпал етеді.

Бұл жұмыста әр өңірдің нақты сұранысын дұрыс анықтау маңызды. Жаңа ғимараттың қажетті жерге салынуы, сапалы аяқталуы, мамандармен және жабықпен қамтамасыз етілуі біртұтас міндет ретінде қарастырылуға тиіс. Мәселен, оналту орталығы ашылғанымен, онда қажетті маман болмаса, отбасының мәселесі толық шешілмейді. Ауылдағы бала мен қаладағы баланың әлеуметтік қызметке қолжетімділігі арасындағы айырманы азайту жобаларды іріктеудің басты өлшемдерінің бірі болғаны жөн.

Педагог ретінде Жолдауда мұғалімнің абырой-беделін қорғауға және оның негізгі міндетіне

кедергі келтіретін артық жұмысты қысқартуға берілген тапсырманы ерекше қолдаймын. Ұстаздың уақыты сабаққа дайындалуға, балаға білім беруге және тәрбие жұмысына арналуы керек. Қағаздағы есепті электрондық есеппен алмастырып қана қоймай, сұралатын ақпараттың қажеттілігін қайта қарау қажет.

Жолдауда әлеуметтік көмектің шын мұқтаж азаматтарға бағытталуы керек екені айтылды. Мен бұл ұстанымды толық қолдаймын. Мемлекеттік қолдау отбасының киын жағдайдан шығуына, баланың дамуына, еңбекке қабілетті азаматтың жұмысқа орналасуына көмектесуі керек. Осы мақсатқа жету үшін көмектің атаулылығы мен мұқтаждықты бағалаудың әділдігі қатар қамтамасыз етілуіне тиіс.

Отбасының әлеуметтік әл-ауқатын анықтауды да осы мақсатпен қарастыруға жөн. В санаттына шамамен халықтың 43 пайызына жуығы жатқызылуы мүмкін. Мұндай ауқымды топтың тұрмыс деңгейі біркелкі болмайтыны түсінікті. Сондықтан санаттардың шекарасын, олардың ішкі айырмашылықтарын және әр шешімнің отбасыларға әсерін қосымша талдау қажет. Бұл көрсеткіштерді түпкілікті нәтиже ретінде қабылдамай, нақты деректермен тексеру маңызды.

Ең алдымен, отбасының нақты табысы мен міндетті шығындары ескерілгені жөн. Бірдей жалақы алатын екі отбасының мүмкіндігі әртүрлі болуы ықтимал. Бірі өз үйінде тұрады, екіншісі пәтер жалдайды. Бірінде тұрақты емделуді немесе оналтуды қажет ететін бала бар. Алимент, тұрғын үйді жалдау, дәрі-дәрмек, күтім және оналту сияқты құжатпен расталған қажетті шығындар отбасының қолында қалатын қаражатқа тікелей әсер етеді. Мұқтаждықты бағалау осы айырмашылықтарды көрсетуге тиіс.

Тағы бір маңызды бағыт — деректердің дұрыстығы. Бұл жерде азаматтардың өз жеке деректері үшін жауапкершілігін де айтуымыз керек. «Отбасының цифрлық картасы» мемлекеттік көмекті уақытылы жеткізуге мүмкіндік береді. Бірақ оның тиімділігі ақпараттың толықтығы мен өзектілігіне байланысты. Бұрын сатылған көлік, қате тіркелген, жаңартылмаған отбасы құрамы немесе өзекті емес өзге мәлімет азаматтың көмектен айырылуына себеп болмауы керек. Әр адам өзі үшін, отбасылы адам отбасы үшін жауапты екенін де азаматтарымыз дұрыс түсініп, тиісті шаралар қабылдауы маңызды.

Екатерина СМЫШЛЯЕВА,
Құрылтай депутаты,
«Әділет» партиясы фракциясының мүшесі:

КЕДЕРГІ АЗАЙСА, КӘСІП ӨРКЕНДЕЙДІ

Жолдауда бизнесті реттеуді жетілдіру мен цифрлық құралдарды қолдануға

катысты маңызды міндеттер қойылды. Мәселен, бизнеске кедергі келтірмейтін, сонымен бірге тұтынушының құқығын қорғайтын реттеу жүйесін қалыптастыру қажет. «Таза парактан» реттеу моделіне кезең-кезеңімен көшіп келеміз. Заңнама қайта қаралғанымен, артық талаптар сақталған. «Бір талап енгізілсе, екеуі алынып тасталуы керек» деген қағида да үнемі орындалмайды. Тексерулердің бір бөлігі қашықтан, енді бірі кәсіпкердің жұмыс орнына бару арқылы жүргізіледі. Мұндай тәртіптің ашықтығы мен бірізділігіне қатысты сұрақтар бар.

Президент тапсырмасымен құрылған Реттеушілік интеллект орталығы жасанды интеллект көмегімен бизнеске түсетін жүктемені талдап, заңнамаға нақты өзгерістер ұсынуға мүмкіндік береді. Нормативтік-құқықтық актілерді қайта қарап, тексерулерді автоматтандыруға уақыт қажет. Егер мораторий енгізілсе, осы мерзім «таза парактан» реттеу моделін толық іске қосуға жеткілікті болады деп ойлаймын.

Цифрлық реттеуге көшуді айыппұл санының азаюымен тікелей байланыстыруға болмайды. Айыппұл заңбұзушылыққа байланысты салынады. Сонымен қатар тұтынушының сапалы қызмет алуға құқығы да қорғалуға тиіс. Цифрлық модель айыппұл салу тәртібі мен кәсіпкерге қойылатын талаптардың әділдігін арттырып, шамадан тыс талаптарды азайтуы керек.

Одан бөлек, ауыл тұрғындарының өнімдерін цифрлық платформалар арқылы өткізу де маңызды. Ірі сауда алаңдарының талаптары жоғары болғандықтан, шағын колөнер өндірістері мен шаруа қожалықтары оларға көбіне шыға алмайды. Өнімдерін Instagram арқылы сатқанда сатушы да, сатып алушы да қорғалмаған.

Сондықтан ұлттық маркетплейстерге іру талаптарын жеңілдету қажет. Сонымен бірге өнімді шалғай елді мекендерге жеткізу жолдарын қарастыру керек. «Қапшоштының» логистикалық желісі ірі маркетплейстерге осындай мүмкіндік беріп отыр. Ауыл тұрғындары платформалар арқылы өнімдерін өткізіп қана қоймай, қажетті тауарларын сатып ала алуы тиіс.

Дәулет КӘРІБЕК,
Құрылтай депутаты,
«Әділет» партиясы фракциясының мүшесі:

ҰЛТ БОЛЫП ҰЙЫСЫП, ЖҰРТ БОЛЫП ЖҰМЫЛА БІЛСЕК...

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Жаңа тарихи кезеңдегі Қазақстанның өзекті міндеттері» атты Қазақстан халқына Жолдауының жолы да, жөні де бөлек. Себебі біз еліміздің басты саяси оқиғасына елеулі өзгерістерді жүзеге асырып, мемлекеттік басқару жүйесіндегі түбегейлі реформаларды табысты орындап, төрт құбыламыз теңеліп келдік. Президент биылғы Жолдауында жаңа тарихи кезеңдегі Қазақстанның негізгі мақсаттарына тоқталды.

Жолдаудың өзегінде тұрған тақырып — ауқымды құрылыс. Алқалы жиында Мемлекет басшысы еліміздің әр аймағында әлеуметтік маңызы бар нысандардың жаппай құрылысы басталатынын мәлімдеді. Бұл — жаңа мектептер, ауруханалар, мәдениет және спорт нысандары

ашылып, халықтың тұрмысы айтарлықтай жақсарады деген сөз.

Тағы бір іргелі бастама — цифрлық экономика. Шын мәнінде, озық технологияларды, соның ішінде жасанды интеллектіні дамыту — мемлекеттің негізгі басымдықтарының бірі. Президент озық шешімдерді ұлттық экономикаға кешенді енгізудің маңызы мен бағдарларын айқындап берді. Сонымен қатар Мемлекет басшысы Қазақстанның транзиттік әлеуетін еселей түсудің маңызына айрықша тоқталды. Қазіргідей алмағайып заманда теңіз арқылы тасымал бағыттары сын-қатерге толы екені жасырын емес. Мұндай кезде құрлық арқылы жүк тасымалына сұраныстың арта түсетіні сөзсіз. Мемлекет басшысы

осы тарихи мүмкіндікті қалт жібермеуіміз қажет екенін атап өтті.

Жалпы, Жолдауда экономикадан бөлек, қоғамның барлық саласы қамтылған. Мәселен, мұнда Салық кодексіне өзгерістер енгізу, қаржы саласын реттеу, мемлекеттік қызмет саласын реформалау, мұғалім мәртебесін көтеру, құрылыс сапасын қатан бақылауда ұстау сияқты айрықша маңызды бастамалар көтерілді. Бүкіл қоғам ел дамуының бағыт-бағдарын жіті түсінуі үшін осы құжатты мұқият оқуға тиіс. Түпкі мақсат — халықтың әл-ауқаты екені айқын. Бұл — халықтың табысын арттырып, келер ұрпаққа қуатты әрі ықпалды мемлекетті аманат етіп қалдыру.

Біз ұлт болып ұйысып, жұрт болып жұмыла білсек, осы міндетті орындайтынымыз анық.

Ақылбек КҮРІШБАЕВ,
Ұлттық ғылым академиясының президенті:

ҒЫЛЫМ — ЕЛДІҢ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ДЕРБЕСТІГІНІҢ ТІРЕГІ

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Жаңа тарихи кезеңдегі Қазақстанның өзекті міндеттері» атты Жолдауы еліміздің ғылыми қауымдастығына зор жауапкершілік жүктейді. Президенттің «Қазіргі заманның басты қуаты — білім мен ғылымда, озық инновацияларда» деген тұжырымы Жолдауда көтерілген міндеттердің өзара байланысын айқындайды.

Экономиканы әртараптандыру, энергетикалық дербестікті қамтамасыз ету, су тапшылығын еңсеру, ауыл шаруашылығын жаңғырту — барлығы терең зерттеуді және отандық ғылыми шешімдерді қажет етеді.

Меніңше, Жолдаудың ғылым үшін маңызды бірнеше қыры бар.

Біріншіден, ғылым мемлекеттік шешімдерді әзірлеуге бастапқы кезеңнен қатысуы қажет. Инфрақұрылымды жоспарлау, өңірлердің өндірістік әлеуетін бағалау, ел дамуының ұзақмерзімді басымдықтарын айқындау сенімді деректерге, ғылыми болжамға және тәуелсіз сараптамаға сүйенуге тиіс. Ғалымдардың міндеті — ықтимал тәуекелдерді алдын ала көрсетіп, тиімді шешім ұсыну.

Екіншіден, технологиялық жаңғыру отандық зерттеулерге нақты сұраныс қалыптастыруы керек. Жолдауда геологиялық барлауды жаңа деңгейге көтеру, сирек кездесетін металдарды тиімді игеру, энергетиканы дамыту және ауыл шаруашылығына жасанды интеллект енгізу міндеттері қойылған. Осы бағыттарда ғылыми институттар, университеттер мен кәсіпорындардың бірлескен жұмысы шешуші мәнге ие. Зертханалық нәтижені өндірісте сынақтан өткізуге және қолданысқа жеткізуге мүмкіндік беретін тұрақты байланыс қажет.

Ғазиз ӘБІШЕВ,
саясаттанушы:

ӘДІЛЕТТІЛІК ҰҒЫМЫНЫҢ АУҚЫМЫ КЕҢ

шын мәнінде көмекке мұқтаж екенін анықтау.

Қоғамда мемлекеттік қолдауға сөзсіз мұқтаж адамдар бар. Сол сияқты мұндай көмекке мүлде мұқтаж емес азаматтар да кездеседі. Ал осы екі топтың арасында жағдайы бірден анық байқалмайтын азаматтар бар. Олардың бір бөлігі мемлекет көмегіңсіз күн көре алмайды. Енді біреулері үшін әлеуметтік жәрдемақы белгілі бір дәрежеде тәуелділікке айналған. Соның салдарынан олар өз бетінше табыс табуға, экономикалық мүмкіндіктерін арттыруға ұмтылмайды. Бұл жағдай сол адамның өзіне ғана емес, тұтас экономикаға да кері әсер етеді. Өйткені еңбекке қабілетті азаматтардың экономикалық белсенділігін төмендетіп, олардың ел экономикасына қосатын үлесін шектейді. Сондықтан әлеуметтік көмектің нақты мұқтаж азаматтарға бағытталуын күшейтіп, оны шын мәнінде қолдауға зәру адамдарға ғана беру — орынды шешім. Бұл әлеуметтік көмекке мұқтаж азаматтардың да, мемлекеттік бюджеттің де, жалпы экономиканың да мүддесіне сай келеді.

Мемлекеттік қолдаусыз күн көре алмайтын азаматтар Президенттің ұсынысына алаңдамауы керек. Оларға берілетін әлеуметтік төлемдер сақталады және инфляция деңгейіне қарай индекстеліп отырады. Ал қалған азаматтар еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін арттырудың, табысын көбейтудің жолдарын іздеуі қажет.

Екіншіден, ауқатты азаматтарға түсетін салық жүктемесін арттыру. Мемлекет басшысы бұл мәселені 2019 жылы да көтерген болатын. Қазақстандағы нарықтық экономика адамдарға өз қабілетін, еңбегін, сондай-ақ бастапқы әлеуметтік жағдайы берген мүмкіндіктерді пайдаланып, табыс табуға жол ашады. Алайда мұндай мүмкіндік барлық елде бірдей бола бермейді. Тіпті экономикасы либералды көптеген мемлекетте табысы жоғары азаматтардан өте жоғары мөлшерде салық алынады. Басқаша айтқанда, табыс көлеміне қарай салық мөлшерлемесін арттыратын прогрессивті салық жүйесі — халықаралық тәжірибеде кең таралған тәсіл. Мұндай жүйе Францияда, Германияда және басқа да көптеген елде қолданылады.

Ауқатты адамның мемлекет ұсынатын қоғамдық игіліктерді пайдалануға мүмкіндігі де, оған деген қажеттілігі де көбірек. Тіпті мәселеге прагматикалық тұрғыдан қарасақ, тұрақты мемлекет оның байлығын түрлі наразылықтардан, қызғаныштан және басқа да қауіп-қатерлерден қорғайды. Сондықтан ауқатты азамат өзі үшін қолайлы жағдай жасап отырған мемлекеттің тұрақтылығын сақтау мақсатында көбірек салық төлей алады. Дегенмен Қазақстанда енгізілуі мүмкін прогрессивті салық жүйесі Еуропадағыдай 45 пайыздық мөлшерлемеге дейін жетпеуі ықтимал. Біздің елдегі салық мөлшерлемесі әлдеқайда төмен әрі жұмсақ болады деп болжанады.

Жанарбек ӘШМЖАН,
Құрылтай депутаты,
«Әділет» партиясы фракциясының мүшесі:

ТАРИХИ ЖАУАПКЕРШІЛІКТІ ТЕРЕҢ СЕЗІНУГЕ ҮНДЕЙДІ

Елдің қуаты — экономика, болашағы — білімді ұрпақ, ал табысы — адал еңбекте.

Мемлекет басшысының бұл жолғы Қазақстан халқына Жолдауы еліміздегі конституциялық реформалар мен саяси жаңғырулардан кейін жолдануымен құнды екенін баса айту керек.

Бұл Жолдау Қазақ елінің алдағы даму бағдарын айқындап, тарихи жауапкершілігімізді терең сезінуге үндейді.

Тәуелсіздігіміздің 35 жылдығы қарсаңында жарияланған бұл Жолдаудың мәні ерекше. Себебі бүгінгі міндет — қол жеткізген жетістіктерді еселеу ғана емес, келер ұрпаққа технологиялық тұрғыдан дамыған, экономикасы қуатты, әлеуметтік мүмкіндіктері тең әрі заң үстемдігі орныққан мемлекетті аманаттау. Президент атап өткендей, күрделі геосаяси жағдайда ел егемендігін нығайтудың басты шарты — ішкі тұрақтылық, қоғамдық келісім және түйелі еңбек. Бірлік пен тәртіп жоқ жерде тұрақты даму да болмайды. Сондықтан елдің болашағы әрбір азаматтың жауапкершілігіне, мемлекеттік институттардың тиімділігіне және қоғамның ортақ мақсат жолында жұмыла білуіне байланысты болмақ.

Осы тұрғыдан алғанда, «Халықтық құрылыс» жобасының маңызы зор. Инфрақұрылымды жаңғырту, шалғай елді мекендерде мектептер, медициналық, мәдениет және спорт нысандарын салу, жолдарды жөндеу, ауызсу мен газ жеткізу — халықтың тұрмыс сапасын арттыратын нақты қадамдар. Сонымен бірге бұл бастама жаңа жұмыс орындарын ашып, отандық өндіріс пен кәсіпкерліктің дамуына

серпін беруге тиіс. Мемлекеттік қаражаттың тиімді жұмсалуды, жобалардың сапалы әрі уақытылы орындалуы — басты талап.

Экономикалық дербестікті нығайту үшін шикізатқа тәуелділіктен арылып, өңдеу өнеркәсібін дамытуға, қосылған құны жоғары өнім өндіруге басымдық беру қажет. Ауыл шаруашылығына жасанды интеллект пен су үнемдеу технологияларын енгізу, өнімді терең өңдеу және логистиканы жетілдіру де азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етіп, ауыл еңбеккерлерінің табысын арттыруға мүмкіндік береді. Ал әділ бәсеке мен кәсіпкерлікті қолдау инвестиция тартудың және экономиканы өркендетудің маңызды шарты болмақ.

Жасанды интеллект пен цифрландыру — елдің бәсекеге қабілеттілігін арттыратын негізгі құралдардың бірі. Озық технологияларды өндіріс пен мемлекеттік басқаруға енгізу еңбек өнімділігін арттырып, шешім қабылдау сапасын жақсарттады. Дегенмен технологиялық жаңғыру білім мен ғылымды дамытумен қатар жүруге тиіс. Білікті маман даярлау, адами капиталға инвестиция салу — болашақ табыстың берік негізі.

Әлеуметтік әділеттілікті қамтамасыз ету де күн тәртібіндегі маңызды міндет. Халықтың нақты табысын арттыру, инфляцияны тежеу, медициналық көмектің сапасын жақсарту, мұғалім мәртебесін қорғау және мұқтаж азаматтарға атаулы қолдау көрсету реформалардың негізгі нәтижесіне айналуы қажет. Бұл ретте мемлекеттік басқаруды жетілдіру, бюрократияны қысқарту және заң талаптарын мұлтіксіз орындау айрықша маңызды.

Айдар ӘМІРЕБАЕВ,
Салыстырмалы саяси зерттеулер
орталығының жетекшісі:

ЖЕРГІЛІКТІ БИЛІКТІ ЖАҢҒЫРТҚАН ЖӨН

Президент айтып өткендей, қазір бір күйден екінші бір күйге ауысып жатқан жағдайдамыз. Биыл наурызда жаңа Конституция бойынша референдум өткеннен кейін бірпалаталы парламент — Құрылтай құрылды, Вице-Президент лауазымы пайда болды, Халық Кеңесі құрылып, енді жергілікті мәслихаттар сайлауы өткелі жатыр. Содан кейін мемлекеттің басқару жүйесінің институционалдық негізі толық қаланып болады.

Президент өз Жолдауында негізінен әлеуметтік модернизацияға көңіл бөлді. Дей тұрғанмен әлі де жүзеге аспаған маңызды бағыттар бар деген ойдамын. Мәселен, Президент бірінғай жүйеге біріккен үш негізгі жүйені қалыптастырды — күшті Президент — ықпалды Парламент — есеп беретін Үкімет. Алдыңғы екеуі толық қалыптасып болды дей аламыз. Ендігі мәселе Үкімет жұмысының тиімділігіне байланысты. Президент оларға сенім артып отыр. Бүгінгі тапсырмалар да Үкімет пен әкімдіктерге бағытталған.

Ашылмай қалған не бар? Маңғыстаудағы қайғылы жағдайдан кейін әскери салада реформа жүріп жатыр. Менің ойымша, мұнымен шектелмей, одан әрі барлық құқық қорғау жүйесі мен сот жүйесін де жаңарту керек. Мәселен, бізде Конституциялық сот бар. Одан бөлек, Жоғарғы сот, жергілікті соттар және жұмыс істейді. Осының бәрін жаңа Конституция тұрғысынан тағы бір сүзгіден өткізіп алу керек сияқты. Өйткені бұрынғы Ата заңда мемлекет мүддесі басты орынға қойылатын. Ал жаңа мәтінде алдымен адам және оның құқығы бірінші сектеке тұрады. Әсіресе әскери салада доктрина мен сыртқы саясат тұжырымдамасы толығымен өзгеру керек. Әуелде геосаясатқа

негізделіп құрылды. Негізгі күштер бар, солармен жақсы болу керек деген ұстаным еді. Қазір сыртқы қауіп-қатердің сипаты түбегейлі өзгерді. Гибридті, ақпараттық, экологиялық, азық-түлік, су, тағы басқа қауіптің сан түрі бар. Жергілікті өзін-өзі басқару жүйесі жиі айтылғанымен, негізгі назардан үнемі қалыс қалып келеді. Алдымен тәжірибе ретінде ауыл әкімдерінің сайлауы өтеді де сонымен бітеді. Ауылдарда жақсы әкімді сайлағанымен, оның қолында еш құзырет жоқ. Қаражаты болмаған соң не су жүргізе алмайды, не жол сала алмайды.

Мысалы, Өзбекстанда «Махалла кеңесі» жұмыс істейді. Ол — бір ауданның тұрғындарынан құралған кеңес. Сол жерде біреу қайтыс болса, үйленсе, тағы басқа жағдайларда ұйымдасып көмек көрсетеді. Тіпті, қылмыс болған күннің өзінде бірден полиция шақырмастан алдымен өз деңгейлерінде қарастырып, мәселені сотқа апармай-ақ шешуге тырысады. Тіршілік барысында туындайтын ұсақ-түйек немесе ұлтаралық жанжалдарды осылай бітіру де ұтымды шешім. Арыберіден соң Қытайдың өзінде қалаларды жаңғырту қоғамдық дәретхана революциясынан басталған. Соның арқасында заманауи үлгіге жетті.

Бізде де түрлі деңгейде — министрліктерде, әкімдіктерде қоғамдық кеңестер бар. Бірақ олардың еш құзыреті жоқ. Жауапкершілігі болмағаннан кейін одан нәтиже де болмайды. Сол секілді, әлеуметтік сала мен жастарға қатысты ұстанымды да қайта қарау керек. Әлеуметтік сала дегенде күр жәрдемақы беріп, жол салумен шектелмей, салт-дәстүрімізге дейін заман ағымына лайықтау мәселелерін қарастырған жөн.

29 ҚАЗАН 2026 | БЕЙСЕНБІ

Ерлан ҚОШАНОВ,
Қазақстан Халық Кеңесінің Төрағасы:

ҚАЗАҚСТАН ДАМУЫНЫҢ БАҒДАРЛАМАЛЫҚ ПАЙЫМЫ

Кеше Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев Қазақстан халқына жыл сайынғы Жолдауын жариялады.

Сонымен бірге Жолдауға деген қызығушылық Қазақстан шекарасынан да әлдеқайда асып түседі.

Бүгінде елімізде болып жатқан өзгерістер оның ішкі дамуына ғана емес, экономикалық перспективаларына, Орталық Азиядағы рөліне және халықаралық аренадағы ұстанымына да ықпал етуде.

Сондықтан Мемлекет басшысының Жолдауларын шетелдік сарапшылар мен аналитиктер де барған сайын мұқият зерделей бастады.

Олар Жолдаулардан Қазақстанның қай бағытты таңдап отырғанын, ұзақмерзімді мақсаттарын, сондай-ақ ең бастысы, еліміздің әлемдік қоғамдастықта қандай орын алуды көздейтінін түсінуге мүмкіндік көреді.

Ал биылғы Жолдаудың логикасын және онда белгіленген бағдарлардың маңызын тереңірек түсіну үшін өткен жылдарға көз жүгірткен жөн.

Жолдауларды уақыт ағымындағы сабақтастық тұрғысынан қарастыратын болсақ, еліміздің алдында тұрған жалпыұлттық мақсаттардың бірізділігін айқын байқауға болады.

2022 жылы басты назар саяси жаңғыру мен конституциялық реформаға аударылса, 2023 жылы жаңа экономикалық бағытқа көшу мәселесі күн тәртібіне шықты. Ал 2024 жылы заңдылық пен тәртіпті нығайту, экономикалық өсімді қамтамасыз ету және азаматтардың әлауқатын арттыру мәселелері басымдыққа ие болды.

Өткен жылы еліміз технологиялық дамудың жаңа кезеңіне қадам басып, цифрлық трансформация мен жасанды интеллекттің дамытуға басымдық берді.

Алғаш қарағанда, бұл тақырыптар бір-бірінен өзгеше көрінуі мүмкін. Алайда өткен жылдарға көз жүгіртіп, тұтас қарастыратын болсақ, әрбір Жолдаудың алдыңғысының заңды жалғасы екенін, ал онда қойылған міндеттердің елді жүйелі түрде жаңғыртудың біртұтас көрінісін қалыптастыратынын аңғарамыз.

Ең маңыздысы — осы сабақтастықтың нақты нәтижелер арқылы расталып отырғаны.

Жолдауларда белгіленген міндеттер біртіндеп практикалық шешімдерге ұласып, жаңа заңдар мен кодекстерден, мемлекеттік бағдарламалардан, инфрақұрылымдық және инвестициялық жобалардан көрініс табуда.

Экономика саласындағы нәтижелер де ауыз толтырып айтарлық.

Соңғы жеті жылда Қазақстанда жан басына шаққандағы жалпы ішкі өнім (ЖІӨ) шамамен 53 пайызға өсіп, 2025 жылдың қорытындысы бойынша 15 мың доллардан асты.

Мемлекет басшысы биылғы Жолдауында атап өткендей, Халықаралық валюта қорының болжамына сәйкес, биыл еліміздің ЖІӨ көлемі 400 миллиард долларға жуықтап, жан басына шаққандағы ЖІӨ 19 мың доллардан асады.

Бұл көрсеткіштерді бұған дейін жарияланған болжамдармен салыстырсақ, олардың мәні тіпті айқындала түседі.

2024 жылғы қаңтарда Президент Ege-men Qazaqstan газетіне берген дәстүрлі сұхбатында

2028 жылға қарай Қазақстанда жан басына шаққандағы ЖІӨ 16,8 мың долларға жетеді деген болжамды келтірген болатын.

Яғни, бұған дейін 2028 жылға қарай қол жеткізу жоспарланған көрсеткішке енді 2026 жылдың өзінде-ақ жету болжанып отыр.

Бұл Қазақстанның белгіленген экономикалық межелерге жүйелі түрде жақындап қана қоймай, болжамды бағалаулар бойынша, бұрын межеленген мерзімдерден де озып келе жатқанын көрсетеді.

Алайда Мемлекет басшысы бірнеше рет атап өткендей, экономикалық өсім өздігінен түпкі мақсат болып саналмайды. Ең бастысы — оның нәтижелері азаматтардың әл-ауқаты мен өмір сүру сапасын арттыруға ықпал етуі керек.

Бұл бағытта да айтарлықтай нәтижелер бар. Соңғы жеті жылда әлеуметтік салаға 88 триллион теңге бағытталды. Бұл — білім беру, денсаулық сақтау және азаматтарды әлеуметтік қолдау салаларына салынған қаражат. Осы кезеңде елімізде 1300-ден

астам жаңа мектеп, 1483 балабақша және 1259 медициналық мекеме ашылды.

118 миллион шаршы метр тұрғын үй пайдалануға беріліп, 36 мың шақырымнан астам автомобиль жолы салынып, жөндеуден өтті.

Бұл сандар атқарылған жұмыстың ауқымын ғана емес, адамдардың күнделікті өміріндегі нақты өзгерістерді де көрсетеді.

Биылғы Жолдау да бұрын белгіленген стратегиялық бағыттың сабақтастығын сақтайды. Алайда оның мәні кезекті бағдарламалық құжаттың аясынан әлдеқайда кең.

Негізінде, бұл — жаңа тарихи кезеңнің саяси формуласы.

Жолдаудың негізгі өзегінде басты қағидат айқын көрініс табады — мемлекет ондаған жылдарға бағдарланып, 50-100 жыл алға көз жүгірте отырып ойлауы тиіс.

Президент ұстанымының айрықша көрегендігі де осында — бүгінгі міндеттердің аясымен шектелмей, одан әріге көз жүгірту, бір сәттік нәтижелер мен қысқа мерзімді саяси ұпайларды емес, Қазақстанның ондаған жылдан кейін қандай елге айналатынын ойлау.

Сондықтан Жолдауда ұзақмерзімді перспективаға бағытталған жобаларға басымдық берілген. Соның айқын мысалы — Мемлекет басшысының 2027 жылды Жалпыхалықтық ауқымды құрылыс жылы деп жариялау жөніндегі бастамасы.

Әңгіме жолдарды жаңғырту, заманауи ауруханалар мен перинаталдық орталықтар, мектептер, әуежайлар, спорт және мәдениет нысандары мен тұрғын үй құрылысын жүргізу туралы болып отыр.

Сонымен қатар, бұл жобалар мультипликативті әсер береді. Олар жаңа жұмыс орындарын ашып, бизнестің жандануына ықпал етеді, сабақтас салалардың дамуына серпін беріп, ірі қалалармен қатар өңірлердің де өсіп-өркендеуіне негіз болатын өсу орталықтарына айналады.

Бұл жай ғана инфрақұрылымдық жобалар емес, еліміздің болашағына және келер ұрпақтың мүмкіндіктеріне салынған инвестиция.

Осы тұрғыдан алғанда, еліміздің көлік-логистикалық әлеуетін дамыту мәселесін де қарастырған жөн. Әлемдік тәжірибе бұл саладағы шешімдер мемлекеттің экономикалық перспективаларын ұзақ жылдарға айқындай алатынын көрсетеді.

Еуразияның негізгі көлік бағыттары тоғысқан тұсында орналасқан Қазақстан үшін бұл бағыттың маңызы айрықша. Көлік дәліздері мен логистикалық орталықтарды дамыту сауда байланыстарын кеңейтуге, инвестициялар тартуға және жаңа жұмыс орындарын ашуға ғана емес, еліміздің әлемдік экономикадағы позициясын нығайтуға да мүмкіндік береді.

Мұндай шешімдерден Мемлекет басшысының ел болашағы алдындағы тарихи жауапкершілікті терең сезінетінін айқын аңғаруға болады.

Ең басты мақсат — келер ұрпаққа қуатты, өркендеген, энергетикалық тұрғыдан тәуелсіз, рухы мықты халқы бар мемлекет қалдыру.

Осы мақсаттың мәнін еліміздің жастары да түсініп, қолдайтыны ерекше қуантады. Олар Президент қабылдап жатқан шешімдерден өз болашағына деген қамқорлықты, өз күшіне деген сенімді және туған елінде өзін-өзі жүзеге асыруға берілген мүмкіндікті көреді.

Сондықтан да әлеуметтанулық зерттеулердің деректеріне сәйкес, жастардың Мемлекет басшысына деген сенім деңгейі тұрақты түрде 90,1 пайызды құрайды.

Сонымен қатар ел болашағына деген қамқорлық оның бүгінгі дамуына үлес қосып жүрген адамдарға көңіл бөлумен де тығыз байланысты. Жолдауда мұғалімдер мен медицина қызметкерлерін қолдауға ерекше орын берілді. Өйткені олардың еңбегі азаматтардың өмір сүру сапасы мен қоғамның әл-ауқатына тікелей әсер етеді.

Нақты шаралармен қатар, Президент Қазақстан дамуының басым бағыттарына қатысты ұзақ мерзімді пайым қалыптастыру міндетін де қойды.

Әңгіме еліміздің алдағы кезеңге арналған даму бағдарларын айқындауға және бүгінгі қабылданып жатқан шешімдерді келесі онжылдықтардың мақсаттарымен сабақтастыруға мүмкіндік беретін құжат туралы болып отыр.

Сонымен қатар, алға қойылған міндеттердің тарихи ауқымы еліміздің болашағы үшін ортақ жауапкершілікті де талап ететінін түсінуіміз қажет.

Мемлекет басшысы атап өткендей, ұлт бірлігі — еліміздің стратегиялық мақсат-мұраттарының табысты жүзеге асуының кепілі.

Осы тұрғыдан алғанда, жаңа Конституция аясында қалыптасқан және Әділетті, Қуатты, Таза, Прогрессивті әрі Өркендеген мемлекет құру жолында Президентке қосымша тірек болуға арналған институт — Халық Кеңесінің рөлі арта түседі.

Сондықтан Халық Кеңесінің мүшелері де өз тарапынан азаматтар мен өңірлердің бастамаларын біріктіруге, сындарлы ұсыныстарды қолдауға және бүкіл ел үшін маңызды мәселелердің шешілуіне ықпал етуге бар күш-жігерін жұмсайды.

Әсет НАУРЫЗБАЕВ,
энергетика саласының сарапшысы:

КҮН МЕН ЖЕЛДІҢ ҚУАТЫ МОЛ

Мемлекет басшысы айтқан энергетикалық тапшылықты жыл соңына қарай немесе келер жылдың басында жабуымыз мүмкін. Өйткені елдің онтүстігінде көптеген газ стансасы іске қосылып

жатыр. Кейбірі кестеден кешігіп келеді. Дегенмен келісімшарттың орындалуына қарай іске қосылары сөзсіз.

Ол болмаған жағдайда алдағы үш жылда тапшылықты жоюдың жалғыз жолы өңірлерде көптеген күн және жел энергиясы стансасын салу керек. Мұндай стансалар әртүрлі өңірде орналасқаннан кейін бір-бірін толықтырып отырады. Ол банктегі депозит сияқты, көп болған сайын әрдайым қалдық қалып отырады.

Ал қазіргі қолданыстағы электростансаларды жаңғыртуға болады деген ой бар, егер онда жанартатындай мүмкіндік болса. Мәселен, әйгілі Екібастұз ЖЭО-сы әбден ескіргендіктен, оны жаңғыртудың мәні қалмады. Негізгі критерий — сағатына канша киловатт өндіретіндігіне. Егер жөндеп-жасқап болғаннан кейін өндірілетін киловатт қымбатқа түсетін болса, онда қажеті жоқ.

Оның қасында күн электростансалары жазда жақсы көмек берсе, жел электростансалары жыл бойы өндіріп тұра алады.

Сапарбай ЖОБАЕВ,
экономист:

ӘЛЕУМЕТТІК ЭКОНОМИКАНЫ ДАМУҒА БАҒЫТЫ

Үш жылдан бері елімізде ең төменгі жалақы 85 мың теңге болып келді. Бюджетте 5-6 трлн теңге тапшылық болып тұрған шақта оны бірден 150 мың теңгеге

дейін көтеру мүмкін емес еді. Сондықтан көп сарапшының арасында ол 100-115 мың теңге шамасында болуы мүмкін екені айтылған. Ақыры есептей келе, бюджет тапшылығы көп болып тұрса да ең төменгі жалақы алатындарға аз да болса қосуды дұрыс деп есептеймін. Бұл әрине бюджетке де, квазимемлекеттік кәсіпорындарға да қосымша ауыртпалық. Бірақ біз әлеуметтік экономиканы дамытамыз дегеннен кейін дұрыс шешім болды.

Енді мұны жүзеге асыруда бір қызық жағдай бар. Ең кіші жалақыны көтердік дегенмен, министрліктердегі, квазимемлекеттік кәсіпорындардағы, әкімдіктердегі өте үлкен жалақылар да соған сәйкес өседі. Бұл біздегі инфляцияны тоқтатуға кедергі жасап жатыр. Осыған дейін әр жылы индексация жүргізуді жарияладық. Соны орта жалақыға дейін жасау керек те одан, яғни 480 мың

теңгеден жоғары алатындарға ондай әдісті қолданбаса екен. Сонда ғана инфляцияны тоқтатуға ықпал ете аламыз.

Әрине, бұл жаңалық медбике, еден жуушы секілді бюджет қызметкерлерінің жалақыларын көтеруге әсер етеді. Бірақ оның экономикаға мынадай да әсері бар. Мәселен, біздегі жеке кәсіпкерлік саласында шамамен 3-4 млн адам өзін ең төменгі жалақы алатын адам ретінде көрсетіп жүр. Соның арасында салықтары да, түрлі төлемдері де соған сәйкес есептеледі.

Осындағы тағы бір жайт, бұрын 150 мың алатын адам 85 мың теңгесін бөліп тастап, қалған 65 мың теңге табысы үшін 10 пайыз салық төлейтін. Енді жаңа тәртіп бойынша 100 мың алып тастап, 50 мыңы үшін ғана салық төлейді. Бұл жеке кәсіпкерлерден түсетін табыс салығын азайтады. Өйтсе де, ең төменгі жалақыны көтеру өзекті болып тұр. Сондықтан Президент былтырғы Салық кодексіне өзгеріс енгізу туралы айтқанда сол табысы жоғары азаматтарға қолданылатын прогрессивті салық жайлы айтып тұрған болса керек.

Найла МҰХТАРОВА,
Қазақстан Халық Кеңесінің мүшесі, «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығының директоры:

ТАЛАП ПЕН ТӘРТІП – АДАЛДЫҚТЫҢ АЛТЫН ТІРЕГІ

Президент Қасым-Жомарт Тоқаев «Жаңа тарихи кезеңдегі Қазақстанның өзекті міндеттері» атты Жолдауында халықтың әл-ауқатын арттыруға бағытталған маңызды жобалар туралы атап өтті. Әсіресе Мемлекет басшысы қазіргі бұлыңғыр дәуірге қадам басқан әлемде еліміз үшін татулық пен бірлік, келісім, талап пен тәртіп және егемендікті нығайтудың маңыздылығы туралы терең толғанды.

Жолдауда айтылған басты мақсаттардың бірі — жас ұрпаққа экономикасы қуатты, жаңа технологиясы дамыған, заманауи инфрақұрылымы бар, білім мен ғылымға негізделген Қазақстанды қалдыру. Бұл — стратегиялық міндет. Сонымен қатар ел Президенті Қазақстан ауқымды құрылыс алаңына айналуына тиіс екенін атап өтіп, «Халықтық құрылыс» атты жаңа бағдарламаны таныстырды. Аталғанын жоба еліміздің дамуына бағытталған, ұлттық экономиканы жаңғыртатын төл тарихтағы үлкен жоба болмақ. Бұдан бөлек, ауыл тұрғындарының лайықты өмір сүруі үшін жағдай жасау әрі қарай жалғасын табады. Көптеген елді мекендерге газ және таза ауызсу тартылатыны қуантарлық жайт. Президент ауқымды құрылыс бастамасын белсенді түрде жүзеге асыруды тапсырды. Соған сәйкес, бүкіл ел бойынша аса қажетті әлеуметтік, көлік және инженерлік инфрақұрылым нысандары салынады. Жолдар, әуежайлар, вокзалдар, денсаулық сақтау мекемелері, соның ішінде ерекше қажеттілігі бар балаларға арналған

оналту орталықтарының құрылысын бастау қажеттілігіне назар аударылды.

Жастардың көбі сапалы білім алу, өзін-өзі дамыту, мансап құру мақсатында үлкен қалаларға қоныс аударатыны жасырын емес. Ал бұл шаралар жастар мен жас мамандардың ауылдық аймақтарда тұрақтап қалуына, елді мекендердің дамуына үлес қосып, еңбек етуі үшін мүмкіндік береді.

Бұдан бөлек, Қазақстанда маңызды металдар қорын басқарудың ұлттық жүйесі құрылады, жаңа Азаматтық кодекс әзірленеді. Президент елімізде халық саны қарқынды түрде өсіп келе жатқанын айтып, денсаулық сақтау инфрақұрылымын жүйелі әрі жедел дамытудың маңыздылығына тоқталды. Еліміз бойынша сегіз заманауи перинаталды орталық салу жоспарлануда.

Сондай-ақ Жолдауда халықтың табысын ұлғайту басты міндеттердің бірі екені ерекше аталды. Мемлекет басшысы мемлекеттік көмек шын мұқтаж адамдарға берілуі тиіс екенін атап өтті. Жасанды интеллектіні терең меңгерудің маңыздылығы да назардан тыс қалмады. Жалпы, биылғы Жолдау еліміздің әл-ауқатын арттырып, мемлекетіміздің жаңа бағытқа бет алуына жол ашады деген сенімдеміз. Қасым-Жомарт Тоқаев «Адал азамат» идеологиясы өміріміздің ажырамас бөлігіне айналуы керек екенін тоқталды. Әлбетте, адалдықтың ақ туын аттамаған қоғамда бейбітшілік пен құт-береке мекендейтіні сөзсіз.

ПРЕЗИДЕНТ ЖОЛДАУЫ – ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТҰРАҚТЫ ДАМУЫ МЕН ХАЛЫҚ ӘЛ-АУҚАТЫН АРТТЫРУДЫҢ СТРАТЕГИЯЛЫҚ БАҒДАРЫ

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына, ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттыруға және халықтың әл-ауқатын жақсартуға бағытталған бастамалары Қазақстанның жаңа даму кезеңіне қадам басқанын көрсетеді. Президент көтерген мәселелердің барлығы өзара тығыз байланысты: ауыл шаруашылығын жаңғырту, отандық өндірісті дамыту, инвестиция тарту, кәсіпкерлікті қолдау, цифрлық экономиканы қалыптастыру, инфрақұрылымды жетілдіру және қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету – біртұтас экономикалық саясаттың маңызды бағыттары. Олардың түпкі мақсаты – экономикалық өсімді азаматтардың нақты тұрмыс сапасын жақсартуға бағыттау. Мемлекет басшысы атап өткендей, «Біз үшін ең маңызды мақсат – халықтың табысын ұлғайту». Сондықтан Жолдауда белгіленген міндеттерді қолдау және сапалы жүзеге асыру ел болашағы үшін айрықша маңызға ие.

Ең алдымен, ауыл шаруашылығын дамытуға қатысты бастамалар елдің азық-түлік қауіпсіздігін нығайтуға, ауыл тұрғындарының табысын арттыруға және отандық өнімнің бәсекеге қабілеттілігін күшейтуге мүмкіндік береді. Президент келтірген мәлімет бойынша, өткен жылы ауыл шаруашылығы саласы шамамен 6 пайызға өсіп, агроөнеркәсіп кешенінде өндірілген өнім көлемі 15 триллион тенгеге жеткен. Шаруаларды жеңілдетілген шарттармен қаржыландыру көлемінің 1 триллион теңгеден 1,5 триллион теңгеге дейін ұлғаюы да саланы қолдаудың ауқымын көрсетеді. Ендігі міндет – қаржыландыруды ұзақмерзімді инвестициялық ресурстармен толықтырып, фермерлерге өндірісін кеңейтуге, жаңа техника сатып алуға және заманауи технологияларды енгізуге жағдай жасау. Тағам өнеркәсібінде жалпы құны 500 миллиард теңгеден асатын әлеуетті жобалардың дайындалуы ауыл шаруашылығы өнімдерін терең өңдеуге және қосылған құны жоғары тауар өндіруге үлкен мүмкіндік береді. Бұл – шикізатты ғана сатпай, дайын өнім арқылы көбірек табыс табуға, жаңа жұмыс орындарын ашуға және импортқа тәуелділікті төмендетуге бағытталған тиімді жол.

Ауыл шаруашылығына жасанды интеллектіні енгізу, заманауи тракторлар мен комбайндар өндірісін арттыру, су үнемдеу технологияларын пайдалану да уақыт талабына сай шешімдер. Президент қолдаған технологиялық жаңғырту ауыл шаруашылығының өнімділігін арттырып, өндіріс шығындарын азайтуға мүмкіндік береді. Суармалы егіншілікті ғылыми негізде дамыту арқылы дәстүрлі дақылдардың өнімділігін 2-2,5 есе арттыру мүмкіндігі де ерекше назар аударуға тұрарлық. Алайда бұл нәтиже су ресурстарының жеткіліктілігіне, суару технологияларына және агротехникалық талаптардың сақталуына байланысты. Сондықтан суды ұқыпты пайдалану, су желілеріндегі шығындарды азайту және Ұлттық аппараттық су ресурстары жүйесін толық іске қосу – ауыл шаруашылығының ғана емес, тұтас елдің болашағына қатысты маңызды міндет. Қазірдің өзінде Солтүстік Қазақстан облысының тәжірибесі негізінде елімізде 71 тауарлы-сүт фермасының іске қосылып, жылына 462 мың тоннадан астам сүт өндіруі заманауи тәсілдердің нақты нәтиже бере алатынын көрсетеді. Осындай тәжірибені өзге өңірлерге тарату мал шаруашылығын дамытуға, азық-түлік

өндірісін ұлғайтуға және ауыл экономикасын нығайтуға ықпал етеді.

Бұл жұмыстар «Халықтық құрылыс» бастамасымен де сабақтас. Мемлекет басшысы ұсынған инфрақұрылымдық жаңғыру аясында әлеуметтік нысандарды, жолдарды, инженерлік желілерді және ауыл шаруашылығы инфрақұрылымын дамыту өңірлердің экономикалық мүмкіндіктерін кеңейтеді. Президенттің бастамаларына сәйкес, 2029 жылдың соңына дейін Ұлттық қордан шамамен 6,5 триллион теңге бөлу көзделіп отыр. Мұндай ауқымды қаржыландырудың тиімділігі жаңа жұмыс орындарын ашудан, жергілікті кәсіпорындардың өндірісін жандандырудан және халыққа қажетті нысандардың қолжетімділігін арттырудан көрінуге тиіс. Әсіресе құрылыс материалдарын, металл конструкцияларын және инженерлік жабдықтарды еліміздің өзінде өндіруге басымдық беру маңызды. Бұл мемлекеттік инвестициялардың отандық экономикаға қайтарымын арттырып, өндірістік әлеуетті нығайтады. Президенттің «Ұлттық қор арқылы импортты қаржыландыруға жол беруге болмайды» деген талабы мемлекеттік қаражаттың ел ішінде өндіріс пен жұмыс орындарын дамытуға бағытталуы керектігін айқын көрсетеді.

Инвестициялық саясатты жетілдіру де Жолдаудағы маңызды бағыттардың бірі. Қазіргі жаһандық бәсекеде инвестиция тарту ғана емес, оны нақты өндірістік нәтижеге айналдыру шешуші рөл атқарады. Осыған байланысты инвестициялық жобаларды үйлестіру жүйесін жетілдіру, мемлекеттік органдар арасындағы қайталанатын құзыреттерді реттеу және инвесторларға қолайлы жағдай қалыптастыру қажет. «Бәйтерек» холдингінің рөлін күшейту жөніндегі ұсыныстар осы жұмыстың жүйелілігін арттыруға бағытталған. Инвестицияның тиімділігі қағаз жүзіндегі келісімдермен немесе жарияланған жобалардың санымен емес, іске қосылған кәсіпорындармен, өндірілген өнім көлемімен, құрылған жұмыс орындарымен және экономикаға қосқан нақты үлесімен бағалануға тиіс. Мұндай тәсіл қаржы ресурстарын тиімді пайдалануға және елдің ұзақмерзімді экономикалық әлеуетін арттыруға мүмкіндік береді.

Шағын және орта бизнесті қолдау да экономикалық өсімнің негізгі шарттарының бірі. Президент келтірген дерек бойынша, шағын және орта бизнестің жалпы ішкі өнімдегі үлесі 40 пайызға

жетіп, негізгі капиталға тартылған инвестициялардағы үлесі 70 пайызға жуықтаған. Бұл сектордың ұлттық экономикадағы маңызын айқын көрсетеді. Ендігі міндет – кәсіпкерліктің құрылымын әртараптандырып, бизнестің саудамен ғана шектелмей, өндіріс, өңдеу, технология және қызмет көрсету салаларында да кенінен дамуына жағдай жасау. Орта бизнесті ұзақмерзімді қаржыландыру, кәсіпорындарды технологиялық жаңғырту және олардың ірі өндіріс орындарымен байланысын күшейту тұрақты экономикалық өсімге жол ашады.

Мемлекеттік сатып алуларға отандық шағын және орта кәсіпорындардың қатысу мүмкіндігін кеңейту де маңызды. Егер мемлекеттік органдар мен квазимемлекеттік сектор қажетті тауарлар мен қызметтердің бір бөлігін отандық кәсіпкерлерден тұрақты сатып алса, жергілікті өндірістің дамуына қосымша сұраныс қалыптасады. Сонымен қатар кәсіпкерлерге заңсыз кедергілер қою, отандық өнімнің нарыққа шығуын шектеу және әділетсіз бәсекеге жол беру әрекеттеріне тосқауыл қою қажет. Президенттің «Бизнесті қорғау – ұлттық экономиканың дербестігін нығайту деген сөз» деген ұстанымы осы мәселенің стратегиялық маңызын ашады. Кәсіпкер өзін тұрақты әрі әділ ережелер қорғайтыннына сенген жағдайда ғана өндірісті кеңейтіп, жаңа жұмыс орындарын ашуға және ұзақмерзімді инвестиция жасауға ынталы болады.

Осы тұрғыдан алғанда, микро және шағын бизнеске қатысты бақылау жүйесін қайта қарау жөніндегі ұсыныстар да назар аударуға тұрарлық. Президент келтірген мәліметте бірінші жартыжылдықта жеке кәсіпкерлер тарапынан тіркелген бұзушылықтар саны 34 пайызға азайғанымен, айыппұл сомасы шамамен 11 пайызға өскені және жоспардан тыс тексерулер саны бірнеше есе артқаны айтылған. Бұл көрсеткіштер бақылау жүйесінің тиімділігі мен кәсіпкерлерге түсетін әкімшілік жүктемені теңгерімді бағалау қажеттігін көрсетеді. 2027 жылғы 1 қантардан бастап микро және шағын бизнеске қатысты үш жылдық мораторий енгізу мүмкіндігін талқылау жөніндегі ұсыныс та осы тұрғыдан қарастырылуға тиіс. Мұндағы басты мақсат – заң талаптарын әлсірету емес, адал кәсіпкерлерге артық кедергі келтірмей, бақылауды тәуекелге негізделген және цифрлық тәсілдер арқылы тиімді жүргізу.

Жолдаудағы ең маңызды басымдықтардың бірі – цифрлық экономиканы

және жасанды интеллектіге негізделген жаңа технологиялық ортаны қалыптастыру. Мемлекет басшысы атап өткендей, «Қазақстан цифрлық экономиканы құруға міндетті». Бұл міндет мемлекеттік қызметтерді электрондық форматқа көшірумен немесе қымбат бағдарламаларды сатып алумен шектелмеуі керек. Цифрландырудың негізгі нәтижесі өндіріс өнімділігін арттырудан, шығындарды азайтудан, қызмет көрсету сапасын жақсартудан және азаматтардың жаңа табыс көздеріне қол жеткізуінен көрінуі қажет. Елде екі суперкомпьютердің іске қосылып, үшіншісін жыл соңына дейін пайдалануға беру жоспарлануы, Каспий түбімен талшықты-оптикалық магистраль төсудің аяқталуы және деректерді өңдеу орталықтарының құрылысы — цифрлық инфрақұрылымды нығайтуға бағытталған маңызды қадамдар. Бұл инфрақұрылымды экономикаға нақты пайда әкелетін жобалармен толықтыру қажет.

Жасанды интеллект, цифрлық платформалар, блокчейн және активтерді токенизациялау технологиялары кәсіпкерлікке жаңа мүмкіндіктер ашады. Ауылдағы өндірушілер өз өнімдерін цифрлық сауда алаңдары арқылы кен нарыққа шығара алады, ал шағын кәсіпкерлер делдалдарға тәуелділігін азайтып, тұтынушылармен тікелей байланыс орната алады. Президент ұсынған цифрлық жұмыспен қамтуды дамыту және өңірлерде пилоттық жобаларды іске қосу бастамалары ауыл мен қала тұрғындарына технология арқылы заңды табыс табуға мүмкіндік беруге бағытталған. Бұл ретте интернетке қолжетімділікпен қатар, цифрлық сауаттылықты арттыру, азаматтардың деректерін қорғау және технологиялардың нақты экономикалық қайтарымын бағалау маңызды.

Макроэкономикалық тұрақтылық пен халықтың сатып алу қабілетін сақтау да барлық бастаманың нәтижелі жүзеге асуының негізі болып саналады. Инфляцияның жоғары болуы азаматтардың күнделікті шығынын арттырып, табысының нақты құнын төмендетеді. Сондықтан Үкімет пен Ұлттық банктің үйлесімді жұмыс істеуі, бюджет және салық саясатын байыппен жүргізу, отандық өндірістің өнімділігін арттыру аса маңызды. Халықтың әл-ауқатын жақсарту тек жалақы мен табысты өсірумен шектелмейді; сонымен бірге бағаның тұрақтылығын қамтамасыз ету, сапалы тауарлар мен қызметтердің қолжетімділігін арттыру және жаңа жұмыс орындарын құру қажет. Экономиканың өндірістік әлеуеті күшейген сайын ел ішіндегі ұсыныс артып, сыртқы нарықтағы өзгерістерге тәуелділік төмендейді.

Қаржы жүйесінің ресурстарын экономиканың нақты секторына бағыттау да осы міндеттермен тікелей байланысты. Президент келтірген деректер бойынша Қазақстан банктерінің активтері 75 триллион теңгеден асып, депозиттер көлемі 52 триллион теңгеге жеткен, ал салымдардың 78 пайызы ұлттық валютада сақталған. Бұл қаржы жүйесінің ауқымы мен теңдегі жинақтардың үлесін көрсетеді. Ендігі міндет – осы ресурстардың кәсіпорындарды жаңғыртуға, өндірісті кеңейтуге және ұзақмерзімді инвестициялық жобаларды іске асыруға көбірек жұмсалыуна жағдай жасау. Банктердің бизнеске инвестициялық несие беруін ынталандыру, капитал нарығын дамыту және қаржыландырудың жаңа тетіктерін қалыптастыру экономикаға қосымша серпін бере алады. Мұндай саясат қаржы ресурстарын айналымда ұстап қана

қоймай, нақты өнім мен экономикалық құндылықтың қалыптасуына ықпал етеді.

Сонымен қатар бюджет қаражатын басқару сапасын арттыру, тиімсіз шығындардың алдын алу және мемлекеттік қаржы жүйесін толық цифрландыру маңызды. Жасанды интеллект құралдарын бюджет шығындарын талдауға қолдану күмәнді операцияларды ертерек анықтауға, қаражатты жоспарлау сапасын жақсартуға және мемлекеттік ресурстарды ұтымды бөлуге мүмкіндік береді. Алайда мұндай жүйелер ашықтықпен, деректердің дұрыстығымен және адам тарапынан тиісті бақылаумен ұштасуы қажет. Мемлекеттік аппараттың кәсібилігі, жобаларды іріктеу сапасы және әрбір кезеңге жауапкершілікпен қарау инфрақұрылымдық және технологиялық бастамалардың нақты нәтижеге жетуін қамтамасыз етеді.

Жолдауда ұсынылған келесі жылды Жалпыхалықтық ауқымды құрылыс жылы деп жариялау бастамасы да осы міндеттердің басын біріктіреді. Әр облыс орталығында, аудандарда және елді мекендерде жолдарды, вокзалдар мен әуежайларды, денсаулық сақтау мекемелерін, оңалту орталықтарын, шығармашылық үйлерін, спорт кешендерін, кітапханалар мен ғылыми орталықтарды салу және жөндеу халыққа қолайлы өмір сүру ортасын қалыптастыруға бағытталған. Мұндай құрылыс жұмыстарының табысты болуы үшін жобалар нақты қажеттілікке сай таңдалып, сапалы орындалуы және ұзақ мерзім қызмет етуі қажет. Құрылысқа отандық материалдар мен жабдықтарды тарту, жергілікті кәсіпорындарды қолдау және қоғамдық бақылауды күшейту осы бастамалардың ел экономикасына беретін пайдасын арттырады.

Қорыта айтқанда, Президент Жолдауында көтерілген бастамалар – жекелеген салаларға қатысты тапсырмалар жиынтығы ғана емес, Қазақстанның экономикалық моделін жаңғыртуға бағытталған өзара сабақтас стратегиялық міндеттер. Ауыл шаруашылығын технологиялық дамыту азық-түлік қауіпсіздігін нығайтады; шағын және орта бизнесті қолдау жұмыспен қамту мен өндірісті арттырады; инвестициялық саясатты жетілдіру жаңа кәсіпорындардың ашылуына жол ашады; цифрландыру мен жасанды интеллект еңбек өнімділігін көтереді; ал инфрақұрылымды жаңғырту өңірлердің дамуына және халықтың өмір сапасының жақсаруына ықпал етеді. Мұның барлығы макроэкономикалық тұрақтылықпен, қаржылық тәртіппен және мемлекеттік басқарудың сапасымен ұштасқанда ғана күтілген нәтижеге жеткізеді.

Мемлекет басшысының «Біздің мақсат – халықтың әл-ауқатын арттыру» деген негізгі ұстанымы осы бастамалардың ортақ мәнін айқындайды. Сондықтан Жолдауды қолдау – айтылған міндеттерді құптау ғана емес, олардың сапалы орындалуына, қаражаттың тиімді жұмсалыуына, кәсіпкерлікке әділ жағдай жасалуына және технологиялық жаңғырудың нақты нәтижеге айналуына мүдделі болу. Елдің дамуы ортақ жауапкершілікке, кәсіби еңбекке және қоғамдық бірлікке сүйенеді. Бүгінгі реформалар мен инвестициялар ертенгі экономикалық қуаттың, халықтың әл-ауқатының және келешек ұрпақтың мүмкіндіктерінің берік негізіне айналуға тиіс. Қазақстанның тұрақты дамуы мен жарқын болашағы жолындағы бұл бастамаларды қолдау – баршамызға ортақ міндет.

Қайрат БАЛАБИЕВ,
Өзбекәлі Жәнібеков атындағы
ОҚМПУ ректоры

ҚҰРЫЛЫС САЛАСЫ ЕЛ ЭКОНОМИКАСЫН АЛҒА СҮЙРЕЙДІ

Жолдауда Президент ел бойынша инфрақұрылым нысандарын ауқымды түрде салу және жөндеу жұмыстарын бастауды ұсынды. 2029 жылдың соңына дейін осы мақсаттарға Ұлттық қордан шамамен 6,5 трлн теңге бағыттау жоспарланып отыр. Басым бағыттардың қатарында автомобиль жолдары, әуежайлар, вокзалдар, медициналық мекемелер, спорт және мәдениет нысандары, сондай-ақ тұрғын үйлер бар.

Жоспардың ауқымы зор. Алайда оның құрылыс саласына қалай әсер ететінін түсіну үшін қандай нысандардың құрылысты бастауға дайын екенін және оларды қажетті инженерлік желілермен қамтамасыз ету мүмкіндігін анықтау қажет.

Ауқымды бағдарлама жарияланған кезде назар әдетте бөлінетін қаржы көлеміне аударылады. Бірақ іс жүзінде

құрылыс мерзімдері мердігерлер алаңға шықпай тұрып-ақ айқындала бастайды. Жобалау-сметалық құжаттама дайын ба, инженерлік желілердің иелерімен жұмыстар келісілген бе, жолды, коммуникацияларды және нысанның өзін кім, қандай ретпен салатыны белгілі ме – осының бәрі маңызды.

Қаржыландырудың алдын ала болжамды болуы мердігерлерге техника

Диляра СЕЙІТНҰРОВА,
Qazaq Expert Club-тың құрылыс саласындағы сарапшысы:

мен материалдарды ертерек сатып алуға және жұмысшыларды жалдауды жоспарлауға мүмкіндік береді. Алайда жобалар әлі де пысықтауды қажет етсе, қаржының өзі құрылыс қарқынын жеделдете алмайды.

2027 жылы қаржыландыру жоспарланған 272 жобаның 123-і – бұрын басталып, жалғасып жатқан жобалар. Ал қалған жобалар бойынша құжаттаманың және

құрылыс алаңдарының дайындығын алдын ала тексеру ерекше маңызды.

Ішкі нарықтағы отандық құрылыс материалдарын өндірушілердің үлесі 70%-дан асты. Құрылысқа жұмсалған әр теңгенің басым бөлігі ел ішінде айналымға түседі: цемент, инертті материалдар, арматура, құбырлар, тасымалдау, еңбекақы, салықтар, аудан орталықтарындағы бөлшек сауда.

Тағы бір маңызды шарт – инженерлік желілердің жағдайы. Егер ескі тұрғын үй орамының маңында су, көріз және электр желілерінің бос қуаты болмаса, ол жерде жаңа тұрғын үй салу әлдеқайда қиынға соғады. Сондықтан инженерлік желілерге салынған инвестиция екі түрлі нәтиже береді: қазіргі тұрғындар үшін коммуналдық қызметтердің сенімділігін арттырады және аумақты одан әрі дамытуға мүмкіндік ашады.

Дәл осы себепті жаңа бағдарламаны тек игерілген қаражат көлемі мен басталған құрылыс нысандарының саны бойынша бағалау жеткіліксіз. Ең маңыздысы – қанша нысанның белгіленген мерзімде аяқталатыны, олардың қажетті инженерлік коммуникациялармен қамтамасыз етілуі және бірнеше жылдан кейін де қалыпты жұмыс істеуі. Ұлттық қордан бөлінген қаражаттың нақты пайдасы салынған инфрақұрылым адамдардың күнделікті мәселелерін шеше бастағанда көрінеді. Ол үшін әрбір нысанды инженерлік желілермен бірге жоспарлап, кейін оның күтіп-ұсталыуына кім жауап беретінін алдын ала анықтау қажет.

29 ҚАЗАН 2026 | БЕЙСЕНБІ

Мұхтар ҚҰЛ-МҰХАММЕД,
заң ҒЫЛЫМЫНЫҢ докторы, профессор,
академик

(Жалғасы. Басы №120 санда)

Миллер көркемөнер атаулыға еркіндік берілген ашық қоғамда өмір сүрді. Сондықтан ол шығармашылық тәжірибелерге жиі барып, реализмді экзистенциализмге ұластырып, мағынасы терең туындылар жасады. Драматургиядағы алғашқы қадамы өмірдің өзегінен алынған нақты оқиғаны замана тарихымен қабыстыра суреттеген «Еңлік-Кебектен» бастаған Әуезов те өз шығармашылығында осы әдеби әдіске жиі жүгінген.

Күнделіктердегі жазбаларға қарағанда екі драматургтің әңгімесі жарасқанға ұқсайды. Қазак каламгері Миллердің байып-ты, байсалды әңгімелеріне риза болып: «Жазушы Қазақстан, Алматы театры туралы жақсы түсінігі бар екенін айтты. Сұрақ берді, біздің театр туралы мен жауап бердім. Мен Гипсон пьесасы туралы сұрадым. Чаефскиді ол қатты сынады. Тұрған жайды ол дәл сол күйінде түсіреді — олқылық, шеберлік араласпайды», — деп жазады.

Артур Миллер мен Мэрилин Монро

Ішкен-жегендерін айтудан аса алмаған сыртан Чаефскиға қарағанда Америка қоғамына сөзі өтімді, күші жетімді Миллер кеңес жазушыларымн емін-еркін араласып, әдебиет, драматургия, Хемингуэй шығармашылығы жайлы кенінен кеңес құрып, кенен сұхбат жасапты.

Сапар барысында Кеңес Одағында асыра дәріптеліп, барлық шығармасы дерлік орыс тіліне аударылып, миллиондаған тиражбен басылған америкалық Нобель сыйлығының лауреаты Э.Хемингуэй туралы жиі әңгіме болған екен.

Саясат атаулы әдебиеттен өз керегін алып, атакты жазушыларды ыңғайына қарай пайдалануға тырысады. Кеңес Одағының басшылығы да солай істеген, АҚШ та бұдан алысқа кете қоймаған екен.

Ноктаға басы сыймаған, еркіндікті бөрінен биік қойған Хемингуэй күтпұрқы саясатты жаны сүйеген. Оның үстіне, ұзақ уақыт Кубада тұрып, оны жемқор Батиста билеген тұста басылықтың былыққа қалай батқанын өз көзімен көрген Хемингуэй Куба революциясы мен оның жас та жігерлі басшысы Фидель Кастроны қолдап, біркатар шетелдік басылымға сұхбат берген. Әрине, ұзақ жылдар бойы орынтағынан жабысып айырылмаған Кастроның Кубаны қалай қайыршылыққа душар етіп, томыртқадай шал болғанына билейтінін білгенде басқаша пікірде болуы да мүмкін еді, бірақ үнемі қорланғандар жағында жүретін жазушы сол тұста әділдік орнатуды көздеген коман-дантени үнемі жақтап отырған.

Бірінші жаһандық соғыс ардагері, Испаниядағы азamat соғысына қатысушы, Екінші дүниежүзілік соғыста Парижді азат етушілер қатарында болған Хемингуэй шығармашылығында үнемі соғыс атаулыға қарсы рух атойлап тұрады. Мұның бәрін жақсы білетін кеңес идеологтары оның әрбір шығармасын дереу орыс тіліне аударып, мол тиражбен басып отырды. Тек кеңес классиктеріне ғана бұйыратын көптом-дыктарына дейін жарық көрді. Мұның бөрі оны Кеңес Одағындағы ең танымал, бүгінгі тілмен айтканда, культке айналған амери-калық жазушыға айналдырды.

Хемингуэй туралы сұраққа Леонов жауап берген екен. Мұханның: «Леонов ұзақ индивидуальный, субъективный, формалистический жауап берді», — деп жазуына қарағанда әріптесінің жайдақ жауабы ұнамаған. Ары қарай Мұхан Леоновтың айта алмағанын өзі тарата түсіп: «Оның соғысқа қарсылығы, жалпы адам үшін оптимизмі, өзге, біздің халық сүйетін сипаты жайлы сұраққа дәл, кең жауап айтпады», — деп қынжылыс білдіріп, Хемингуэйдін шығармашылық ерекшеліктерін қолмен қойғандай етіп көрсетіп береді.

Әңгіме барысында Мұхан Миллердің жай-күйінен хабар беріп: «Өзі Лос-Анджелесті сүймейді екен. Бұндағы жайымыз қазақтың палаткасы, киіз үйі — тұрмысымыз Нью-Йоркте, мен сонда тұғамын. Мұнда әйелім суретке түсу үшін келді, бірге келдім», — деген жауабын келтіреді. Миллер Мұханның: «Ең жақсы көретін пьесаның не?» — деген сұрағына Софоклдің «Әдіп патшасы» мен Шекспирдің «Амлеті» деп жауап қайтарыпты.

Байқайсыз ба, бұл жолы да Мұхан америкалықтардың табиғат аясына шықканда палатка құруға әуестігін қазақтың киіз үйіне жақындата суреттейді. Ал талғам мәселесіне

АШЫЛМАҒАН АМЕРИКА

келгенде, әлемдік драматургияның қайнар бастауында тұрған «Эдип патша» мен Шекспирдің ең жиі сахналанатын «Амлет» трагедиясы арқылы Миллер шығармашылығының өзегі жеке адам, адамның жай-күйі, күйзелісі, арпалысы сияқты терең психологиялық иірімдер екендігін ишаралап көрсетеді.

Бүгінгі оқырманға Артур Миллерден гөрі Мэрилин Монроның тағдыры қызығарқ көрінуі мүмкін. Қазак әйелдері образының қайталанбас галереясын жасаған жазушы мұны жақсы білген. Күнделігінде оны «атақты кинозвезда» деп дәріптей көрсетсе де, тақырыпты бұдан әрі қаузамаған. Біз мұны бүкіл өмірі сансыз көп қателік пен қайшылықтан тұратын, алдамшы, жылтырқ өмірдің жұлдызына айналып, қайғы-мұңға белшесінен батқан Монроның қазак қыз-келиндеріне көрсетер үлгісі жоқтығынан туындаған деп шамаладық.

МҰХИТ АСҚАН «МАНАС»

Сөті түскен сұхбаттан кейін кеңестік жазушылар біздегі Шарын шатқалын еске түсіретін әйгілі Гранд каньонға аттанған. Бастапқыда бұл маршрут сапар кестесінде болмаған екен. Қарсы алушы тарап оларды американдық машина жасау орталығы саналатын Детройт сияқты қалаға апарғысы келіпті. Мұхан жансыз техникаға телмірудің орнына шығу тегі, тұрмыс-тіршілігі қазаққа, көшпенділерге жақындау үндістер резервациясын тандаған. Жазушылар тілегі қабыл болып, олар үндіс тайпаларының резервациясынан бір-ақ шығады.

М.Әуезов Гранд шатқалында

Әуезов мұнда үндістердің навахо, хома, пима, хавасю пай, хоппи тайпаларының өмірімен танысады. Олар резервацияда мал бағып, егін салып, бау-бақша өсіреді. Навахо тайпасы жерінен мұнай мен уран кені табылғандықтан, одан түсетін табыстың мардымсыздау бөлігі резервацияға жіберіліп, оны тайпалар кеңесі шешімімен үндістер пайдаланатын көрінеді.

Үндістердің бір тобы атакәсіптері: тері өңдеу, ағаш бұйымдарын жасау және

зергерлікпен айналысады екен. Мұхан 6 долларға бирюза орнатқан жүзік алып, оны елге жеткенше өзі тағып, әйеліне көрсетуді: «ол мақұлдаса, қолымда жүре берсін, мақұлдаса, өзі алып қолына салсын», — деп алған сыйлығына алабөтен қуанады.

Табиғатты суреттеудің асқан шебері бұл өңірдің де ерекшеліктерін қалт жібермей: «көп жерінің мол қарағайы сексеуіл тәрізді. Бойлары құп-қу, арса-арса, қабық жоқ, жырымдалған, лақса болған», — деп өңі қашқан өлкенің қуаң тартқан табиғатын әп-сәтте көз алдына әкеледі. Ал орыс тілінде жазылған мына бір жалғыз сөйлемнің поэтикалық қуаты тіпті керемет: «Земля разорвала чрево свое, развернула существо свое».

Жазушылар үндіс билерін тамашалауға да уақыт тапқан. Шығармашылығының бастау аңар тұсында «Тан» журналына «Бүркіт аңшылығының суреттерін» жариялап, кейін «Бүркітші» әңгімесін жазатын көңігі аңшының көзі бүркіт биіне түсіп: «Екі бүркіт биі, бүркіт қанаты. Бастарына бояулы үлкен киімдерін кигендер, аса бояулы кейіппен биледі», — деп жазады.

Әуезов «Бүркіт биіне» тегіннен тегін назар аудармаған. Табиғаттың төл перзен-тіндей болған қазақтарда бүгінгі «Қара жорғадан» басқа «Бүркіт биі», «Аю биі», «Коян биі» сияқты билер болған. Солардың бірін аса көрнекті биші-балетмейстер Зәуірбек Райбаев балет үлгісімен өрнектеп, 1958 жылы «Алтын бүркіт» биін жасап шығады. Көрген жанның көзін арбаған бұл биді Мұханның тамашалауы бек мүмкін. Кеменгердің «Бүркіт биіне» айрықша назар аударуының бір сыры үндістердің арғы-бергі тарихы мен өнердегі өрістері қазақтармен іштей үндесіп жатқан осы ұқсастықта болса керек.

Гуманист жазушы құрып бітуге айналған кейбір үндіс тайпаларының тағдырына аянышпен қарайды. Ол: «Сорлы елдің құрығаннан, құртылғаннан қалғаны — Хоппи руы...», — деген жалғыз сөйлемдегі «құрыған», «құртылған» деген сөздердің тасасына тұтас тайпаның атақонысында отырып, бейшара күйге түскен трагедиялы тарихын сыйдырған.

Жазушылар 9 наурыз күні Даллас арқылы Вашингтонға ұшқанда Мұхан байырғы дағдысымен, ұшар биіктен төменге көз тастап: «Шынайы құлазыған елсіз көп-көп қоныр таулар, алдырлар. Өсімдік бөрінде жоққа тән. Тек сирек, ұсақ, селдір түбірлер ғана байқалады... бірнеше трассалар көлденеңдеп қиялап, тау жоталап шұбатыла шырқап келеді», — деп блокнотына көркем шығармаға ғана қиятын әдемі суреттерді түсіреді.

Күнделік дәптер бетіндегі мұндай жазбаларға жиі жүгінуіміздің сыры да жоқ емес. Мұхан «Абай жолының» екінші

кешкілік қонақүйге келіп, аздап тынығып алған соң асықпай жазуға отырған. Сондық-тан күнделіктің бетінде жиі кездесетін құйма алтындай құйылып түскен сұлу сөйлемдер шектеулі тиражбен шыққан академиялық көптомдықтың бетінде қалмай, ең болма-ғанда, осындай зерттеулерде бүгінгі әдебиеттің де, әдебиетсүйер қауымының да игілігіне айналын деген ниетпен келтіріп отырмыз.

Вашингтонға келген күні делегация елшілікте болып, біраз «ақыл-кенестер» алғанға ұқсайды. Мұндайды жазуға құлықсыз Мұхан сынар сөйлеммен ғана шектелген. Өнердегі жаңа туынды атаулыға жаны құмартып тұратын қазақ каламгері қым-қуыт шаруалардың арасынан бұл жолы киноға уақыт тауып: «Кешке «Сафайр» деген киносурет көрдік», — деп жазады және көңілінен шыққан фильм туралы әсерін кенінен баяндайды.

Мұхан АҚШ-қа барғанда Голливуд фильмдері әлем экрандарын жаулап алған. Елде көбінесе Америка кинолары көрсеті-летін. Әйтсе де, қарі құрлықтың топжарған туындылары арагідік болса да американ экрандарына шығып тұрды. Солардың бірі британдық режиссер Дирденнің «Сапфир» фильмі болды. Әуезов фильм атауын ағыл-шынша қалай естісе сондай дұрыс транс-крипциямен жазған.

Мұхан бұл жолы бұрынғыдай фильмінің режиссері немесе ондағы басты рольдерді сомдаған актерлер жайлы мағлұматтар бермейді. Бірден фильмінің синопсисін баяндап, ондағы бас кейіпкер қыздың жақсы көретін жігітінің есімі Давид екендігін жеткізеді. Осы екі ишарат арқылы жазушы сюжет желісін тарқата жазған фильмінің «Сапфир» екендігін жазбай тануға болады. Қазак сахналарының төрінде классикалық трагедиялары әлі күнге дейін қойылып келе жатқан қаламгерді бұл фильм несімен қызықтырған? Бүгінгі ақпараттық технология мүмкіндігін пайдаланып, ескі фильмді біз де көріп шықтық.

«Сапфир» детектив жанрында түсірілсе де оны Әуезов жиі қалам тартқан трагедия немесе әлеуметтік драма деуге әбден болады. Оқиға өрбіген сайын шиеленісіп, кейіп-керлердің жан-дүниесі, табиғаты біртіндеп ашыла түсетін фильмді реалистік сюжетке құрылған әлеуметтік-психологиялық драма деген дұрыс.

Нәсілдік кемсітушілікті сынауға құрылған «Сапфир» мен Әуезовтің «Еңлік-Кебекі» мен «Қарағөзінің» арасын шендестірір болсақ, олардағы ескі мен жананың, махаббат пен гадауаттың майдандасуынан туындайтын ортақ үндестіктерді аңғарамыз. Мұның бөріне драматург көзімен қараған Мұхан фильмінің сюжеті, ондағы актерлердің шеберлігін де назарынан тыс қалдырмай: «Ол қара текті, өзі ақ әйелдің өлімі жөнінде.

«Сапфир» фильмінің афишасы. 1959 жыл

Бұны жақсы көрген Давид деген студент жас жігіт ақ адамдар семьясынан. Оның күйеуге тиген анасы, әке-шешесі бар. Әкесі қаралардан жиренеді. Анасы да сондай. Қаландық қызды өлтірген — анасы, өлтірткен әке. Екеуі де Давид үйленіп қояды деп қорыққан. Үйткені қыз екіқабат болып қалған. Соны білсімен Давидке сездірмей, жаңағы туыстар қыздан құтылу, мазақтан, ұяттан құтылу жолы осы деп өлтіріседі. Бұнда следователь жақсы ойнайды. Аса шебер түрде тергеу, зерттеу жүргізеді», — деп кеңінен қамти жазады.

Мұхан бұл фильм экранға шыға салысы-мен британ және американ қоғамында қызу талқыға түсіп, киносыншылар тарапынан «Үздік британ фильмі» атанғанынан хабарсыз болған. Өз көңілінің таразысына тартып-ақ кейіпкерлері келіскен, оқиғасы шырққан кинотуындыға айрықша бейіл танытып, оған кәсіби драматург ретінде жарасымды бағасын береді.

М.Әуезов ертесінде Ақ үйде болған. Ресми кездесулер туралы жазуға сараң қаламгер бұл жолы да бір ғана сөйлеммен шектеледі. Ал мешітке барғаны жайлы: «Мешітті көрдім. 500 адам бар. 18 посольство. Мәзін орнына микрофон репродуктор имам бар», — деп толығырақ мағлұмат береді. Елшіліктегі саны туралы мағлұматты бұл мешітке 18 мұсылман мемлекетінің дип-ломаттары келетіні туралы ақпарат ретінде қабылдадық.

Мұсылманша сауатын оқыған-тоқығаны мол, өз ортасының оқымыстысы атынып, данышпан Абай тарапынан «Үлкен қожа» деген қошеметке ие болған атасы Әуезден ашқан Мұханның соңынан «панисламшы» деген дақпырты қалмаса да жер түбіндегі Америкада жүріп-ақ қып-қызыл коммунист әріптестерінен сытылып шығып, Вашингтон мешітіне келуін оның діннен, мұсылман-шылықтан ешқашан қол үзбегенін өзгеше қырынан дәлелдей түседі.

Вашингтонға келген күні Америкадан тапқан қамкор досы Уикспен кездеседі.

Бұл туралы: «Телевизорға жазу үшін ол Бостоннан ұшып келді. Біздің топты теле-визорға жаздырып түсірмек. Бұл жазылу дискуссия түрінде болмақ десті. Уикс сұрақтар береді. Біз сол жерде жауап айтуымыз керек», — деп жазады.

Әуезовтің жаңа досы сегіз қырлы, бір сырлы жан болып шықты. Ағылшын тіліндегі дереккөздерде ол «Атлантикты» қызмет істей жүріп, 1939-41 жылдарда «Мистер Уикспен танысып қойыңыз» дейтін 30 минуттық радиохабарлар циклын жүргізипті. Кейін радионың орнын теледидар басқанда Американың танымал тұлғаларымен та-ғылымды телехабарлар жасапты. Мұхан досының ұсынысын қуана қабылдап: «Бұның передалчаларын 45 станция қайталайды, көрсетеді. Сан миллион адам көреді, тыңдайды», — деп үлкен ықылас танытады.

Мақтауға сирек классик: «М-р Уикс үлкен журнал редакторы, үлкен сыншы, зор атакты адам, аса үлкен достық көрсеткелі отыр», — деп «үлкен» сөзіне үш мәрте екпін түсіріп, бар бейілімен ризалығын білдіреді.

Жазушы хабардың неден басталып, қалай өрбігені, кімге қандай сұрақтар бері-ліп, оған қандай жауаптар алынғаны жайлы рет-ретімен жазған. Күнделікте қалатын сыр болғандықтан әріптестерінің кем соққан тұстарын да жасырмай: «Шипачев алғаш сөйлегенде кібіртіктеп, өленін тәуір оқығаны-мен, жалпы сөзін бәсең айтты» десе, өзіне қойылған соғыс туралы сұраққа Леонов: «соғыс жайындағы біздің жазушылар жазған еңбектер жөнінде дәл оншалық кең, тарыла сөйлемеді. Ешкімді мақтаған, атаған жоқ. Фадеевті атаса болар еді, оны істемеді», — деп атакты жазушының жауабына көңілі толмағанын сездіреді.

Өзіне қойылған сұраққа келгенде: «Менен фольклор жөнінде және «Абай» романы туралы сұрады. «Мен ол кісінің кең түрде интерес жасағанына алғысымды айттым (өз сөзінің соңында). Әуелі фольклор деп қазақ, қырғыз, өзбек, түрікмен, ақутарда екі традиция — үлкен жазба туғанын, Шекс-пир, Теге, Балзак, орыс, американ клас-сиктерін, өз тілдерінде оқумен қатар үлкен фольклоры барын айттым. Не знаящие традиции существования, буквально океан поэзии «Манас» екенін таныттым. Кейін өз романым «Абай» жайын, 26 тілде шыққанын, Парижде Луи Арагон аударғанын атадым», — деп жауабының ұзын-ырғасын көңілі бірлене жазады.

Қазак фольклорымен ғана шектелмей, түркі тектес халықтардың ауыз әдебиетін тұтас шолып, оны әлем халықтарының фольклоры, әдебиет классиктері еңбектерімен шендестіре саралаған академик-жазушының жауабына ерекше риза болған Уикс үзілік кезінде Мұхана түрлі сұрақтар берумен болған. Бұл жолы да Әуезов еркін көсіліп: «Онда «Манасты», 25-конгрестің жайын айттым. Қызық әңгіме болды», — деп мажырай жауап қатыпты.

Уикс жүргізген сол сұхбаттың бас қаһар-маны қазақ жазушысы болған екен. Үзілістен кейін де жүргізуші берекелі әңгімені одан әрі өрбітіпті. Бұл туралы күнделік беттеріне: «Үзілістен соң менен Абайдың өз жайын сұрады. Бұнда мен телевизор алдында 6 минуттай тағы сөйледім. Аяғында өзімнің 15 жыл сол Абай туралы 4 том кітапты жаз-ғанымыз атадым», — деген сөйлемдер түскен.

Мәскеу, Алматы, Ташкент универси-теттерінде ұзақ жылдар бойы дөріс оқыған ағылескердің тереннен толғаған сөзіне студиядағыларды былай қойғанда, өздерінен басқа көп ешкімді менсіне бермейтін атағы дардай әріптестері де таң-тамаша қалыпты. Бұл туралы автор: «Алғашқы сөзімді Леонов та, Гончар да, басқалары да өте жақсы бағалады. Соңғы сөзден кейін Гончар, бүгін бөрімізден артық сөз сіздікі болды», — деп кестесі келіскен ойының көпін көңілінен шыққанын масаттана жеткізеді.

Алыстағы Америка төрінде болған осы сұхбаттың жай-жапсарына кеңірек тоқта-луымыздың екі түрлі мәнісі бар. Алғашқысы, бізге ұлт әдебиеті ұлы классигінің әр сөзі қымбат. Мұны әуезовтанушылар ғана емес, қазақ әдебиетінің барша қанағашылары, әсіресе бүгінгі заман оқырмандарының білгені жөн. Екіншіден, сұхбаттың өткен уақыты, жері бізге мәлім. Оны Питсбург телерадио-компаниясы түсірген. Жүргізушісі де жайдақ журналистің бірі емес, Америка әдебиеті мен медиасында үлкен із қалдырған тұлға.

Ол заманда АҚШ-қа Кеңес Одағынан құрамында үш бірдей Лениндік сыйлық лауреаты бар абыройлы делегациясы күнде бара бермейтін. Бұдан кейінгі «қырғи-қабақ соғыс» жағдайында екі мемлекет арасындағы алыс-берістер мүлде тоқтаған. Ендеше ағылшын тілін еркін менгерген әуезовтану-шылардың жаңа буыны ыждаһатпен ізленер болса, осы хабардың мұрағаттық таспасын табуға болар еді деген үмітіміз де жоқ емес. Сонда алдымыздан американдық студияда жан-жағына манғаздана көз тастап, мәзелі сөздің мәйегін ағытқан кең маңдайлы кемен-гердің телебейнесі жарқ ете қалуы бек мүмкін ғой деген ой келеді санамызға. Өйткені әлемнің әр тарабында жүріп, сансыз көп сұхбат берген жазушы дәл осы әңгімесіне өзі де ерекше мән беріп: «Бұл өзі ең үлкен мәнді жазу еді. Тек осы үшін ғана келуге болатын еді», — деген мағарлы бағасын арнапты.

Әуезовтің төтеден қойылған сұрақтарға арғы-бергі тарихты түгел қамтып, кенінен көсіле жауап бергеніне қатты риза болған Уикс оған студияда айтқан сөздерін хатқа түсіріп, журналға жіберуді өтінген екен. Мұхан елге оралысымен, орнымен айтылған ұсынысты қабылдап, бірден жазуға отырады. Американдық аудиторияның талап-тілегіне ыңғайлас мақала жазып, оны 3 сәуір күні Уикске жолдайды. Хаттағы «Сейчас, исполняя Вашу просьбу написать немного об эпопе народов нашей страны, я посылаю статьюку под условным заголовком «Слушая Гомера нашего времени». Я был бы очень рад, если бы эта статья ответила требованиям вашей редакции», — деген жолдар осыны нақты дәлелдей түседі.

(Жалғасы бар)

ДАМУ

■ Қолжетімді тұрғын үй, әлеуметтік қолдау және отбасы институтын нығайту – халықтың тұрмыс сапасын айқындайтын негізгі көрсеткіштер. Шымкентте тұрғын үй бағдарламаларын жүзеге асыру, әлеуметтік осал санаттағы азаматтардың баспанаға қол жеткізуіне жағдай жасау бағытындағы жұмыстар қаланың әлеуметтік-демографиялық дамуының маңызды бөлігіне айналып отыр.

Назгүл НАЗАРБЕК,
Шымкент қаласы

**ӘР ШАҢЫРАҚКА –
ТҰРАҚТЫЛЫҚ ПЕН СЕНІМ**

Отбасының әл-ауқаты мен қоғамның тұрақтылығы бір-бірімен тығыз байланысты. Өз үйі бар отбасы болашаққа сеніммен қарап, балаларын тәрбиелеуге, білім алуына және тұрмысын жақсартуға көбірек мүмкіндік алады. Сондықтан тұрғын үй мәселесін шешу тек құрылыс саласына қатысты міндет емес, ол әлеуметтік саясаттың, демографиялық дамудың және адам капиталына инвестиция салудың маңызды бағыты. Халық саны артып, тұрғын үйге сұраныс көбейіп келе жатқан Шымкент қаласында баспана мәселесін шешу әлеуметтік саясаттың басым бағыттарының бірі болып отыр. Осы орайда қалада тұрғын үй құрылысын дамыту, жеңілдетілген бағдарламаларды іске асыру және азаматтардың жеке баспанаға қол жеткізу мүмкіндіктерін кеңейту бағытында жұмыстар жүргізілуде.

Жуырда қалада тұрғын үймен қамтуға арналған екі бағыт бойынша кезекті іс-шаралар өтіп, барлығы 60 отбасы жана пәтерге ие болды. Оның ішінде 30 отбасына сатып алу құқығымен жалға берілетін тұрғын үй ұсынылды. Пәтер кілттерін табыстау рәсіміне Шымкент қаласының әкімі Ғабит Сыздықбеков қатысты.

Баспана Асар-2 шағынауданындағы көпқабатты үйлерден берілді. Жана қоныс

ӘЛЕУМЕТТІК ҚОЛДАУ –
ТҰРАҚТЫ ҚОҒАМНЫҢ НЕГІЗІ

**ЖЕҢІЛДЕТІЛГЕН
БАҒДАРЛАМАЛАР – БАСПАНАҒА
ҚОЛЖЕТІМДІЛІК ТЕТІПІ**

Қалада «Отбасы банк» АҚ арқылы жүзеге асырылатын жеңілдетілген тұрғын үй бағдарламалары да тұрғындарды баспанамен қамтуда маңызды рөл атқарады. Кезекті іс-шара барысында тағы 30 отбасына пәтер кілттері табысталды. Тұрғын үйлер Бозарық, Ақжайық және Асар-2 шағынаудандарында орналасқан. Азаматтар «2-10-20» және «5-10-20» бағдарламаларына қатысып, төлем қабілеттілігі мен белгіленген талаптарға сәйкестігін растағаннан кейін пәтер сатып алды.

Баспаналы болғандардың арасында көпбалалы отбасылар, мүгедектігі бар азаматтар, толық емес отбасылар және бюджеттік ұйымдардың қызметкерлері бар. Бұл жеңілдетілген тұрғын үй тетіктерінің әртүрлі әлеуметтік топ үшін маңызын көрсетеді. Екі іс-шараның нәтижесінде 60 отбасы тұрғын үй жағдайын жақсартуға мүмкіндік алды. Әрине, бұл көрсеткіш қаладағы баспанаға деген жалпы сұранысты толық өтемейді. Дегенмен әрбір отбасының жеке үйге қол жеткізуі әлеуметтік қолдаудың нақты нәтижесі.

иелерінің қатарында мүгедектігі бар азаматтар, ерекше балаларды тәрбиелеп отырған және толық емес отбасылар бар. Бұл санаттағы азаматтар үшін тұрғын үйдің қолжетімді болуының маңызы ерекше.

Себебі тұрақты баспана отбасылық тұрмысты реттеуге, балалардың қажеттіліктеріне көңіл бөлуге және болашаққа сенімді жоспар құруға мүмкіндік береді.

ЕҢБЕКПЕН ҚАМТУ – ЕЛ ИГІЛІГІ ҮШІН

■ Абай облысында жұмыспен қамту саясаты нақты нәтижеге, кәсіби әлеуетті арттыруға және мемлекеттік қолдаудың тиімділігін қамтамасыз етуге бағытталған. Еңбек – адамның өміріне мән, отбасына береке, қоғамға тұрақтылық сыйлайтын құндылық. Тұрақты жұмысы бар адамның ертеңге деген сенімі нығайып, кәсіби мүмкіндігі кеңейеді. Ал білікті маманмен толыққан кәсіпорынның өндірісі өркендеп, өңір экономикасының әлеуеті артады. Сондықтан жұмыспен қамту мәселесін тек жұмыссыздық көрсеткішін төмендетумен немесе өткізілген іс-шаралардың санымен өлшеу жеткіліксіз. Оның шынайы бағасы – тұрақты жұмысқа орналасқан азамат, кадр тапшылығын еңсерген жұмыс беруші және өз кәсібін дөңгелеткен кәсіпкер.

Эльмира ЖҮРСІНБЕКҚЫЗЫ,
Абай облысы

Абай облысы Еңбек мобильділігі орталығының директоры Руслан Оспановтың айтуынша, жұмыспен қамту саласындағы мемлекеттік қолдау шаралары халыққа түсінікті әрі қолжетімді болуы қажет.

— Біздің басты мақсатымыз — жұмыс іздеп жүрген азамат пен кадрға мұқтаж жұмыс берушінің арасын жақындату. Жұмыспен қамту саласындағы мемлекеттік қолдау шаралары халыққа түсінікті әрі қолжетімді болуы керек. Сондықтан біз жұмыс берушілермен тікелей кездесіп, азаматтарға кеңес беріп қана қоймай, оларды нақты жұмыс орындарына бағыттауға басымдық береміз, — дейді Руслан Оспанов.

Бұл — еңбек нарығындағы жұмыстың негізгі қағидасы. Өйткені мемлекеттік қолдау тетіктерінің тиімділігі олардың қағаз жүзінде бар болуымен емес, азамат пен кәсіпорынға қаншалықты пайда әкелгенімен бағаланады.

Биыл қалалар мен аудандардағы Мансап орталықтары жұмыс берушілерге арналған 161 акпараттық-түсіндіру іс-шарасын өткізіп, оған 2 071 жұмыс берушіні тартқан. Оның 215-і Zoom платформасы арқылы қабылданған келді. Кездесулер барысында субсидияланатын жұмыс орындарын ұйымдастыру тәртібін, оларды құру талаптары және жұмысқа орналастыруда сараланған тәсілді қолдану мәселелері түсіндірілген. Сонымен қатар Еңбек мобильділігі орталығының мамандары аудандарға 21 рет көшпелі іс-шара ұйымдастырып, жұмыс берушілермен жүздескен. Мұндай кездесулердің мәні тек бағдарламалардың шарттарын түсіндіруде емес. Олар кәсіпорындардың нақты кадрлық қажеттілігін анықтауға, жұмысқа қабылдау кезінде туындайтын мәселелерді талқылауға және мемлекеттік қолдауды орынды пайдалануға мүмкіндік береді. Яғни жұмыспен қамту

қызметі жұмыс берушінің сұранысын алдын ала біліп, азаматты сол сұранысқа сәйкес бағыттауға ұмтылады. Бұл жерде бір маңызды жайт бар: еңбек нарығына қажет мамандықтарды дәл анықтамайынша, жұмыссыздықты азайтуға арналған шаралар күткен нәтижені бере бермейді. Сондықтан кадр даярлау, жұмысқа орналастыру және жұмыс берушілермен байланыс өзара сабақтас жүргізілуге тиіс.

2026 жылғы 1 қазанға дейін Абай облысында 127 бос жұмыс орындары жәрменкесі мен шағын жәрменке өткізілген. Оған 740 жұмыс беруші қатысып, 4 230 адам қамтылған. Қатысушылардың 2 116-сы — әйелдер, 46-сы — мүмкіндігі шектеулі азаматтар. Жәрменкелер нәтижесінде 339 адам тұрақты жұмысқа орналасқан. Бұдан бөлек, 191 азамат қоғамдық жұмыстарға, 37 адам кәсіптік оқуға, 21 адам әлеуметтік жұмыс орындарына, 67 адам жастар практикасына жолданған. Ал 27 азамат «Күміс жас» жобасы аясында жұмысқа орналасуға мүмкіндік алған. Іс-шаралар барысында 3 548 адамға консультациялық қызмет көрсетілген. Бұл көрсеткіштердің әрқайсысының артында жеке тағдыр, еңбекке деген талпыныс және жана мүмкіндікті пайдалануға деген ниет тұр. Бір адам өзіне лайықты қызмет тапса, екіншісі жана мамандық игеруге жолдама алады. Үшіншісі еңбек нарығындағы сұранысты біліп, алдағы қаламын жоспарлайды.

Дегенмен жәрменкенің нәтижесін тек қатысушылар санымен бағалау жеткіліксіз. Ең маңыздысы — жұмыс іздеушінің кейінгі тағдыры, оның тұрақты еңбекке араласуы және табыс табу мүмкіндігінің артуы. Уақытша жұмысқа жолданған азаматтың кейін тұрақты қызметке орналасуы да жұмыспен қамту жүйесінің тиімділігін көрсететін маңызды өлшемдердің бірі.

— Біз үшін өткізілген іс-шараның саны ғана емес, оның азаматқа берген нақты нәтижесі маңызды. Жұмыс іздеуші жәрменкеге келіп, өзіне лайықты жұмыс тапса

немесе кәсіптік оқуға жолдама алып, еңбекке араласуға мүмкіндік алса, бұл — жұмыстың нақты нәтижесі, — дейді Руслан Оспанов.

Расында, жұмыспен қамту саласында сан мен сапаны бір-біріне қарсы қоюға болмайды. Іс-шаралар көп болғаны маңызды, бірақ сол шаралардың адамды нақты жұмысқа жетелеуі одан да маңызды. Осы орайда азаматтармен тікелей жұмыс істеудің нәтижесін олардың өз тәжірибесінен де көруге болады.

— Мамандығым болмағандықтан, жұмыспен қамту орталығына жүгіндім. Орталық мамандары қоғамдық жұмыс аясында жұмысқа орналасуыма көмектесті. Қазір осы бағыт бойынша екінші жыл қатарынан еңбек етіп келемін. Бұл жұмыс мен үшін өте қолайлы. Жұмысқа орналасуыма қолдау көрсетіп, мүмкіндік берген орталық мамандарына алғысымды білдіремін, — дейді Шолпан Советбекқызы.

Бір қарағанда, бұл — бір адамның өміріндегі шағын ғана оқиға. Бірақ жұмыспен қамту саясатының қоғамдық маңызы да осындай нақты өзгерістерден көрінеді. Еңбекке араласқан азамат табыс табады, тәжірибе жинайды, өзіне деген сенімін нығайтады. Оның отбасына түсетін әлеуметтік салмақ та жеңілдеуі мүмкін. Биылғы жылы облыста жұмыс берушілер мен халық арасында жұмыспен қамту мәселелеріне арналған тағы 127 акпараттық-түсіндіру іс-шарасы өткізіліп, оған 708 жұмыс беруші қатысқан. Жалпы 1 346 адам қамтылып, 985 азаматқа консультациялық қызмет көрсетілген. Іс-шаралар нәтижесінде 222 адам жұмысқа орналаса, 71 азамат қоғамдық жұмыстарға, бір адам кәсіптік оқуға, бес адам әлеуметтік жұмыс орындарына жіберілген. Сонымен қатар 62 азамат жастар практикасына жолдама алған. Бұл деректер Мансап орталықтарының қызметі кеңес берумен шектелмейтінін аңғартады. Дегенмен акпараттандыру

жұмысының тиімділігі азаматтың алған кеңесін іс жүзінде пайдалануына байланысты. Сондықтан кеңес беру, жұмысқа бағыттау және кейінгі нәтижені бағалау өзара байланыста болғаны жөн.

2026 жылы өңірде 280 адамды кәсіптік оқыту жоспарланған. Оның 250-і білім беру ұйымдарында, 30-ы жұмыс берушілердің жұмыс орындарында оқытылуға тиіс болған. Жыл басынан бері кәсіптік оқуға 281 адам жолданған. Оның ішінде 251 азамат білім беру ұйымдарында, 30 адам жұмыс берушілердің жұмыс орындарында оқуды бастаған. Қазіргі уақытта 154 адам оқуын аяқтап, олардың 150-і жұмысқа орналасқан. Тағы 127 азамат кәсіптік оқуын жалғастырып жатыр. Оқуын аяқтаған 154 адамның 150-інің жұмысқа орналасуы — назар аударарлық нәтиже. Бұл кәсіптік оқытудың еңбекке араласуға ықпал ететін пәрменді тетік екенін көрсетеді. Әсіресе жұмыс берушінің өз жұмыс орнында маман даярлауы азаматқа теориялық біліммен қатар практикалық тәжірибе жинауға мүмкіндік береді.

Еңбекке бейімдеудің тағы бір жолы — азаматтың өз кәсібін ашуына жағдай жасау. Өйткені тұрақты табыс табудың жолы тек жалдамалы еңбекпен шектелмейді. Колөнермен айналысатын, өнім өндіретін немесе қызмет көрсететін кәсіпкерлер де өңір экономикасына үлес қосып, өзгелер үшін жана жұмыс орындарын ашуға мүмкіндік алады. Мұның бір мысалы — Самаржан Сүттібаеваның кәсібі.

— Үйде құрақ көрпелер тігіп, түрлі тоқыма бұйымын жасаумен айналысатынмын. Кейін «Бастау Бизнес» жобасы аясында білім алып, кәсіпкерліктің қырсырын меңгердім. Бұл маған өз ісімді дамытуға үлкен мүмкіндік берді. Бүгінде ұлттық нақыштағы бұйымдар жасап, оларды сатумен айналысып келемін. Сонымен қатар «Аламан құрақ» халықаралық жобасына қатысып, дүниежүзілік рекордтар кітабына ендік. Бұл — мен үшін үлкен жетістік әрі еңбегімнің жемісі. Осындай жетістіктерге жетуіме мемлекет тарапынан көрсетілген қолдаудың ықпалы зор деп білемін, — дейді ол.

Бұл оқиға мемлекеттік қолдаудың азаматтың бойындағы қабілетті ашуға ықпал ете алатынын көрсетеді. Кәсіпкерлікке оқыту адамға бизнес жүргізудің негіздерін үйретсе, кейінгі жетістік оның еңбегіне, ізденісіне және бастамасын жүйелі дамытуына байланысты.

Өткен жылы Абай облысында жана бизнес-идеяларды іске асыру үшін 205 азаматқа жалпы сомасы 322,4 миллион теңге көлемінде қайтарымсыз мемлекеттік грант берілген. Қазір 183 азамат өз жобаларын жүзеге асырып отыр. Мемлекеттік грант — кәсіп бастауға ниетті адамға берілетін маңызды мүмкіндік. Бірақ қаражат алу кәсіпкерлік жұмыстың аяқталғанын білдірмейді. Керісінше, одан кейін жобаны іске асыру, қаржыны максатты жұмсау, келісімшарт міндеттемелерін орындау және басталған істің тұрақтылығын қамтамасыз ету кезеңі басталады.

Қазақстан Республикасы Еңбек министрлігінің 2026 жылғы 28 қыркүйектегі №06/6769-ІІ хатына сәйкес, жана бизнес-идеяларды іске асыруға арналған мемлекеттік

Отбасы құндылығы — қоғам тұрақтылығының тірегі. Қазақ қоғамында отбасы әрдайым ерекше орынға ие. Жас отбасылар үшін тұрғын үйдің қолжетімді болуы жеке өмірін жоспарлауға және бала тәрбиесіне көбірек көңіл бөлуге жағдай жасайды. Сондықтан тұрғын үй саясатының нәтижесін берілген пәтерлер санымен ғана бағалау жеткіліксіз. Оның шынайы тиімділігі отбасылардың тұрмыс сапасының жақсаруынан, әлеуметтік осалдық тәуекелдерінің төмендеуінен және балалардың қолайлы ортада өсуіне жасалған мүмкіндіктерден көрінуіе тиіс.

Шымкенттің әлеуметтік-демографиялық дамуы тұрғын үй құрылысымен қатар, жана шағынаудандардағы инфрақұрылымның сапасына да тәуелді. Бозарық, Ақжайық және Асар-2 аумақтарында тұрғын үй қорының кеңеюі баспанаға мұқтаж азаматтарға мүмкіндік беріп отыр.

Асар-2 шағынауданындағы сатып алу құқығымен жалға берілетін үйлер қолданыстағы құрылыс нормаларына сәйкес салынып, инженерлік-коммуникациялық инфрақұрылымға қосылған. Бұл тұрғындардың қауіпсіздігі мен күнделікті тұрмыс қолайлылығын қамтамасыз ету үшін қажет. Сонымен бірге жана шағынаудандардың толыққанды дамуы мектептер мен балабақшалардың, медициналық мекемелердің, қоғамдық көлік пен демалыс орындарының қолжетімді болуын талап етеді. Тұрғын үй құрылысы осы қажеттіліктермен қатар жоспарланған жағдайда ғана адамдар үшін қолайлы өмір сүру ортасы қалыптасады.

Сондықтан Шымкентте тұрғындарды баспанамен қамту бағытында атқарылып жатқан жұмыстардың басты мәні пәтер кілтін табыстаумен шектелмей, әр отбасының сапалы өмір сүруіне жағдай жасау. Өйткені берік отбасы, қолайлы орта және ұрпақ болашағына деген сенім тұрақты дамудың маңызды негізі.

гранттар беруді тоқтату туралы шешім қабылданған. Бұған дейін берілген және қолданыстағы келісімшарттары бар гранттар бойынша мониторинг жалғасып жатыр. Бақылау барысында қаражаттың максатты жұмсалуды, бизнес-жобалардың орындалуы және келісімшарт талаптарының сақталуы назарға алынады. Грант қаражатын қайтаруға байланысты да тиісті шаралар жүргізілген. Үш азамат қаражатты толықтай ерікті түрде қайтарған. Ал 19 азаматқа қатысты қаражатты өндіріп алу мақсатында сотқа талап арыздар жолданған. Олардың екеуі қаражатты толық қайтарса, екеуі сот шешімімен ішінара қайтарып жатыр. Алты азамат бойынша сот шешімі шыққан, тоғыз азаматтың ісі қаралуда. Бұл мәліметтер мемлекеттік қолдау шараларында қаржылық тәртіп пен жауапкершіліктің маңызын көрсетеді.

Жұмыспен қамту бағдарламаларының тиімділігі оларды іске асырумен ғана өлшенбейді. Мемлекеттік қолдау алған жұмыс берушілердің шарт талаптарын сақтауын, бөлінген қаражаттың белгіленген мақсатқа жұмсалынын және бағдарламаға қатысушылардың құқықтары ескерілуін бақылау да маңызды. Осы мақсатта Мансап орталықтарының мамандары субсидияланатын жұмыс орындары бойынша шарт талаптарының орындалуына қатысты тоғыз айда 298 көшпелі мониторинг жүргізген. Жыл басынан бері 2 252 жұмыс беруші тексеріліп, 2 652 қатысушы қамтылған.

Мониторинг нәтижесінде 328 бұзушылық анықталып, жұмыс берушілерге тиісті хабарламалар жолданған. Мұндай бақылаудың мақсаты — кемшіліктерді тіркеумен ғана шектелмей, мемлекеттік бағдарламалардың талапқа сай орындалуын қамтамасыз ету. Сонымен қатар жұмыс берушілерге қолданыстағы ережелерді түсіндіру, ықтимал заңбұзушылықтардың алдын алу және мемлекеттік қаражаттың тиімді жұмсалынуына жағдай жасау да осы жұмыстың маңызды бөлігі саналады. Өйткені мемлекеттік бағдарламаға қатысу екі тарапқа да міндет жүктейді. Жұмыс беруші белгіленген талаптарды орындауға тиіс болса, жұмыспен қамту органдары қолдау шараларының ашық әрі әділ жүзеге асырылуын қамтамасыз етуі керек.

Бір жұмыс іздеушінің лайықты қызмет табуы бір отбасының әлеуметтік жағдайын жақсартуы мүмкін. Кәсіпорынының қажетті маманын табуы өндірістің тұрақтылығына ықпал етеді. Ал өз кәсібін дамытқан кәсіпкер өңір экономикасына үлес қосып қана қоймай, өзгелерді де жұмыспен қамтуға жол ашады. Сондықтан жұмыспен қамту саласындағы басты міндет — адамдарды уақытша шараларға қатыстыру емес, оларды тұрақты еңбекке бейімдеу, кәсіби мүмкіндіктерін кеңейту және еңбек нарығындағы өзгерістерге икемдеу. Бұл үшін жұмыс берушілердің сұранысын дәл анықтау, кәсіптік оқытуды нақты қажеттілікпен ұштастыру, мемлекеттік қолдаудың тиімділігін бағалау және бағдарламалардың орындалуына жауапкершілікпен қарау қажет. Абай облысының Еңбек мобильділігі орталығы мен Мансап орталықтарының жұмысы осы міндеттерді кешенді шешуге бағытталған. Алдағы кезеңде де азаматтарды нақты жұмыс орындарына бағыттау, еңбек нарығындағы сұранысқа сай мамандар даярлау және мемлекеттік қолдау шараларының тиімділігін арттыру өзекті бола бермек.

РОБОТ ҚҰРАСТЫРҒАН ҰРПАҚ

Атыраулық оқушы Парасат Сакишев жақында «ақылды» робот жасаудан Age of AI халықаралық технологиялық жарыста жеңіске жетіп, жасанды интеллект саласында білім алуға грант иеленді. Әлемнің түкпір-түкпірінен келген 3000-ға жуық қатысушының арасынан атыраулық оқушының үздік шығуы – өңірдегі технологиялық білімнің әлеуетін көрсететін жағдай.

Баян ЖАНҰЗАҚОВА,
Атырау облысы

Парасаттың жеңісі – жеке жетістік ғана емес, балалардың инженерлік қабілетін ерте жастан дамытудың маңызын көрсететін мысал. Ендігі міндет – осындай мүмкіндіктерді басқа оқушыларға да ұсыну және технологиялық білімді жүйелі дамыту.

ЖАҢА БУЫН ИНЖЕНЕРЛЕРІ ҚАЖЕТ

Атырау – мұнай-газ өнеркәсібі мен инженерлік мамандықтар шоғырланған өңір. Өндірісті автоматтандыру, деректерді талдау, жабдықтардың жұмысын бақылау және ұшқышсыз технологияларды қолдану салаларының дамуы болашақ мамандарға қойылатын талаптарды да өзгертеді. KazRobotics Қазақстандық білім беру және спорттық робототехника федерациясы» республикалық қоғамдық бірлестігінің Атырау филиалының директоры, JasUp білім беру жобасының жетекшісі, робототехника маманы Асқар Алдан робототехника мен жасанды интеллектіні уақытша тренд емес, өңірдің кадрлық болашағын қалыптастыратын құрал екенін айтады.

— Бала технологияны өз қолымен құрастырып, бағдарлама жазып, нәтижесін көргенде ғана оның мүмкіндіктерін тереңірек түсінеді. Мұндай тәжірибе логикалық ойлауды, мәселені шешу және өз идеясын жүзеге асыру қабілетін дамытады. Бұл дағдылар болашақ инженерлерге ғана емес, технология кеңінен қолданылатын басқа да мамандық иелеріне қажет. Сондықтан робототехника мен жасанды интеллектіні оқыту қосымша білім беру шеңберінен шығып, балалардың технологиялық сауаттылығын қалыптастырудың маңызды бөлігіне айналуы керек, — дейді маман.

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТІНІ ТҮСІНУ МАҢЫЗДЫ

Бүгінде жасанды интеллект ақпарат іздеуге, мәтін әзірлеуге, деректерді өңдеуге және күрделі тапсырмаларды орындауға көмектеседі. Бірақ дайын құралды пайдалану мен оның жұмыс істеу қағидаларын түсіну — екі бөлек деңгей. Робототехника маманы Асқар Алданның пікірінше, жасанды интеллект мектепте әрі жеке оқу бағыты, әрі басқа пәндерді меңгеруге көмектесетін құрал ретінде қарастырылуы тиіс.

— Тек жеке пән қосу немесе баланы дайын ЖИ құралдарын қолдануға үйрету аздық етеді. Оқушы технологияның қалай жұмыс істейтінін түсінуі, нәти-

Технологиялық білім беруді дамытуда тек жабдық сатып алу жеткіліксіз. Мұғалімдердің дайындығы, практикалық сабақтардың сапасы және қала мен аудан мектептері арасындағы мүмкіндіктер айырмашылығы да маңызды.

жені сынай білуі және өз өнімін жасай алуы тиіс, — дейді ол.

Бұл үшін оқушыларды бағдарламалау, алгоритмдік ойлау және деректермен жұмыс істеу дағдыларына үйрету маңызды. Сонымен қатар жасанды интеллект ұсынған ақпаратты тексеру, дереккөздерді салыстыру, жеке деректерді қорғау және академиялық адалдық қағидаларын сақтау қажет.

— ЖИ мұғалімді де, оқушының өз бетінше ойлауын да алмастырмауы керек. Керісінше, ол зерттеуге, шығармашылыққа және күрделі есептерді шешуге көмектесетін құралға айналуы жөн. Ал мұғалімнің міндеті — баланы дайын жауапты қабылдауға емес,

сұрақ қоюға, ізденуге және өз шешімін негіздеуге үйрету, — дейді Асқар Алдан.

JASUP: ТЕОРИЯДҢ ТӘЖІРИБЕГЕ ДЕЙІН

Атырауда робототехника мен жасанды интеллект бағытындағы білім беру жұмыстары түрлі жоба, турнир және практикалық сабақ арқылы дамып келеді. Солардың бірі — JasUp білім беру жобасы. Бастама балалардың техникалық шығармашылығын дамытуға, робототехникамен танысуына және заманауи технологиялар бойынша тәжірибе жинауына бағытталған.

Мәселен, Arduino платформасымен жұмыс істеу балаларға микроконтроллерлерді бағдарламалауды, датчиктерді қолдануды және қарапайым автоматтан-дырылған құрылғылар жасауды үйренуге жол ашады. Ал хақатондар командалық жұмысқа, мәселені

жылдам талдауға және шешім әзірлеуге баулиды. Дегенмен жарыстар мен қысқамерзімді курстар жүйелі білімнің орнын баса алмайды. Асқар Алданның айтуынша, мұндай бастамалардың нәтижесін бағалап, мектеп бағдарламасымен байланыстыру маңызды.

— Бастауыш сыныптарда ойындар мен конструкторлар арқылы логикалық және алгоритмдік ойлауды дамытуға болады. Орта буында робототехника, бағдарламалау және инженерлік жобалау дағдыларын тереңдетуге мүмкіндік бар. Ал жоғары сыныптарда Python, деректерді талдау, машиналық оқыту негіздері мен компьютерлік көру бағыттарын қарастыруға болады. Мұндай тәсіл қолданыстағы оқу бағдарламаларымен сәйкестендірілуі қажет, — дейді маман.

БАСТЫ МІНДЕТ — ТЕҢ МҮМКІНДІК ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Технологиялық білім беруді дамытуда тек жабдық сатып алу жеткіліксіз. Мұғалімдердің дайындығы, практикалық сабақтардың сапасы және қала мен аудан мектептері арасындағы мүмкіндіктер айырмашылығы да маңызды.

Асқар Алдан алдағы уақытта бірнеше бағытқа басымдық беру қажет деп санайды.

— Біріншісі — мұғалімдерді жүйелі әрі практикалық тұрғыда даярлау. Екіншісі — аудан оқушыларының технологиялық білімге қолжетімділігін арттыру. Үшіншісі — мектептер, қосымша білім беру орталықтары, университеттер мен бизнес арасындағы ынтымақтастықты дамыту. Мысалы, ортақ зертханаларды пайдалану, мобильді оқу алаңдарын ұйымдастыру және онлайн мен офлайн сабақтарды ұштастыру арқылы технологиялық білімнің қолжетімділігін кеңейтуге болады.

Ал мектептер мен кәсіпорындардың серіктестігі оқушылардың жобаларын нақты міндеттермен байланыстыруға мүмкіндік береді. Атырауда балалар қоршаған ортаның көрсеткіштерін бақылайтын датчиктер, су мен электр энергиясын үнемдеуге арналған құрылғылар немесе өндірістік қауіпсіздікке бағытталған оқу модельдерін әзірлеп көре алады. Бұл — болашақта дамытуға болатын жобалық бағыттар. Мұндай жұмыстардың мақсаты — оқушыдан бірден дайын өнім талап ету емес, оны мәселені зерттеуге, прототип жасауға және өз шешімін сынауға үйрету.

Сонымен бірге жетістікті тек жарыстағы орынмен өлшеу жеткіліксіз. Оқушының алған дағдысы, жасаған жобасы, техникалық шешімінің сапасы және өз идеясын түсіндіру қабілеті де ескерілуі керек, — дейді Асқар Алдан.

БҮГІНГІ ОҚУШЫ — ЕРТЕҢГІ ИНЖЕНЕР

Қазақстан үшін жасанды интеллект пен робототехника саласында мамандар даярлау техно-логиялық даму тұрғысынан маңызды. Елге дайын цифрлық құралдарды пайдаланатын мамандармен қатар оларды әзірлейтін, жетілдіретін және жергілікті қажеттіліктерге бейімдейтін инженерлер де қажет болады.

Атырау сияқты өнеркәсіптік өңірлерде бұл бағыт-тың практикалық маңызы ерекше. Робототехника мен бағдарламалауға мектептен бастап қызығушылық танытқан балалар болашақта инженерия, автоматтандыру, ақпараттық технологиялар және ғылыми зерттеу салаларын тандай алады. Алайда талантты анықтау жеткіліксіз. Баланың білімін тереңдетуіне, күрделі жобалармен айналысуына және жоғары оқу орындарымен байланыс орнатуына мүмкіндік беретін жүйе қажет. Ол үшін мектептегі білім, қосымша білім беру және жоғары оқу орындарындағы даярлық арасында сабақтастық болуы маңызды.

Парасат Сакишевтің халықаралық жеңісі осындай мүмкіндіктің бар екенін көрсетеді. Ендігі міндет — оның тәжірибесін басқа балаларға да қолжетімді ету, мұғалімдерді даярлау және инженерлік білімді жүйелі дамыту.

Өйткені технологиялық болашақты дайын құрылғылар ғана жасамайды. Оны жана идея ұсына-тынын, күрделі мәселелерді шешуге ұмтылатын және өз шешіміне жауап бере алатын адамдар қалып-тастырады. Ал мұндай мамандарды даярлау бүгінгі мектептен және баланың өз қолымен құрастырған алғашқы роботынан басталады.

ОТАҢҒА БЕРІК ОТБАСЫ КЕРЕК

Қазақстанда жастарды шаңырақ көтеруге дайындау және отбасы құндылықтарын нығайту мақсатында «Республика үшін 1000 берік отбасы» республикалық акциясы басталды. Бұл туралы Мәдениет және ақпарат министрлігінің баспасөз қызметі хабарлады.

Министрлік таратқан мәліметтерге қарағанда 26 қазан мен 2 қараша аралығында еліміздің барлық өңіріндегі Отбасын қолдау орталықтарында некеге тұруды жоспарлап жүрген жұптар мен жас отбасыларға арналған оқыту сабақтары өтіп жатыр. Бұл дәрістерге қатысып жатқан азаматтар алты бағыт бойынша білім алып, тәжірибелік дағдыларын жетілдіреді. Олар:

серіктестік пен жауапкершілік, репродуктивті денсаулық, құқықтық және қаржылық сауаттылық, эмоциялық интеллект және коммуни-кация.

Сабақтарға «Мерейлі отбасы» ұлттық байқауының жеңімпаздары, Ақсақалдар мен Аналар кеңестерінің өкілдері, тарихшылар және этнографтар да қатысады. Олар отбасындағы

дәстүрлер, құндылықтар мен ұрпақтар сабақ-тастығы туралы әңгімелейді. Белгілі спортшылар, кәсіпкерлер мен қоғам қайраткерлері де өз тәжірибесін ортаға салады.

Акцияға қатысу үшін тұрғылықты жердегі Отбасын қолдау орталығына хабарласу қажет. Бастама аясында кемінде 1 000 жұпты оқытумен қамту көзделген. Алдағы уақытта еліміздегі барлық Отбасын қолдау орталығында некеге дейінгі даярлық тұрақты түрде жүргізіледі.

Акция жастарға отбасын құруға саналы түрде дайындалып, шаңырақ көтерудің жауап-кершілігін түсінуге, құқықтық және қаржылық білімін толықтыруға мүмкіндік береді.

AIQYN

Меншік иесі – «Айқын-Литер» ЖШС

Директор –
Талғат ЕШЕНҰЛЫ

Бас редактор –
Амангелді ҚҰРМЕТ

Гүлзина БЕКТАС –
Бас редактордың
бірінші орынбасары

Мадияр ТӨЛЕУ –
Шығарушы редактор

Елдар ҚАБА –
Секретариат меңгерушісі

АЙМАҚТАҒЫ ТІЛШІЛЕР:
Албап АЛПЫСБАЙҰЛЫ –
Ақмола облысы
Алтынай БАУЫРЖАНҚЫЗЫ –
Алматы қаласы
Саятхан САТЫЛҒАН –
Жамбыл облысы
Әдебиет БЕЛГІБАЙҰЛЫ –
Қарағанды облысы
Назгүл НАЗАРБЕК –
Алматы қаласы
Ерболат ЖАЛҒАСБАЙ –
Қызылорда облысы
Баян ЖАНҰЗАҚ –
Атырау облысы
Эльмира ЖҰРСІНБЕКҚЫЗЫ –
Абай облысы

**«АЙҚЫН» ГАЗЕТІНІҢ
ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ:**

Кәсіпорындар,
мекемелер үшін – 15102
Зейнеткерлер,
соғыс ардагерлері үшін – 55102
Жеке жазылушылар үшін – 65102

ЖАРНАМА БӨЛІМІ:
8(707) 675-42-14, 8(7172) 72-95-31
reklam.aikyn@gmail.com

ЖАЗЫЛУ ЖӘНЕ ТАРАТУ БӨЛІМІ:
8(771) 804-61-32
podpiska.alt@gmail.com

Газет аптасына 3 рет шығады

Газет «Айқынның»
компьютер орталығында беттелді

ЖАЛПЫ ТАРАЛЫМЫ: 40 000

Тапсырыс №4807
Астана қ. «Медиа-холдинг «ERNUR» ЖШС
Сілеті көшесі 30,
тел.: 8(7172) 99-77-77
Алматы қаласы, «Алматы-Болашақ» АҚ
Мухомов көшесі, 223 Б
Шымкент қ. «ERNUR-print» ЖШС,
Өлімқұлов көшесі 22,
тел.: 8(7252) 53-06-66, 54-07-47 ішкі 114,